

elki-

őasztor

evangélikus
Lelkészi
szakfolyóirat

LIII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

1978. MÁRCIUS

TARTALOMJEGYZÉK

KÖZGYŰLÉSI JELENTÉS

Szolgálatunk dimenziói — Püspöki jelentés az Országos Egyház
1977. december 16-án tartott közgyűlésén (Dr. Káldy Zoltán) 129

TANULMÁNYOK

Hogyan értjük Kelet-Európában ezt a témát: „Krisztusban — új közösség” (Dr. Káldy Zoltán) — — — — —	140
Krisztusban — együtt a misszióban (Dr. Hafenschér Károly) —	142
Az emberi jogok komplex értelmezése (Gáncs Péter) — — —	146
Fokozott felelősség öregeinkért (Molnár Gyula) — — — —	153

HALOTTAINK

D. Dezséry László koporsójánál elhangzott igehirdetés (Dr. Rédey Pál) — — — — —	165
Búcsú Dezséry Lászlótól (Rapcsányi László) — — — — —	168
Egy csokor ciklámennel búcsúznak Dezséry Lászlótól (Győrffy Sándor) — — — — —	171
Nikodémusz János (Szabik Imre) — — — — —	173
Kun-Kaiser József (Dr. Koren Emil) — — — — —	174

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Húsvét után 1. vasárnap (Józsa Márton) — — — — —	175
Húsvét után 2. vasárnap (Dr. Cserháti Sándor) — — — — —	177
Húsvét után 3. vasárnap (Káposzta Lajos) — — — — —	179
Húsvét után 4. vasárnap (Bárány Gyula) — — — — —	182
Húsvét után 5. vasárnap (Csizmazia Sándor) — — — — —	185
Mennybemenetel ünnepe (Balikó Zoltán) — — — — —	187
Húsvét után 6. vasárnap (Benczúr László) — — — — —	190

EGYHÁZTÖRTÉNETI ÉVFORDULÓK

Az 1838. évi pesti árvíz és a pesti evangélikus gyülekezet (Szi-
geti Jenő) — — — — — Borító III.

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Nagy István
A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt
Előfizetési ár: havi 25,— forint, fél évre 150,— forint, egy évre 300,— forint
Csekk számla: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 516—220507
Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1038 Budapest VIII., Puskin u. 12.
Telefon: 142-074

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya
78.2521/2-03 — Zrínyi Nyomda, Budapest. F. v.: Bolgár Imre vezérigazgató
Indexszám: 26 451

ISSN 0133—2821

Közgyűlési jelentés

Szolgálatunk dimenziói

PÜSPÖKI JELENTÉS

AZ ORSZÁGOS EGYHÁZ 1977. DECEMBER 16-ÁN TARTOTT
KÖZGYŰLÉSÉN

Amikor végiggondoltam, hogy az 1974—76. esztendő egyházi eseményeiről és az elvégzett munkáról milyen témákat emeljek ki az Országos Közgyűlésen, azonnal láttam, hogy szinte sorozatban kellene szólnom a munkáról. Mégis szeretném kiemelni ebből a 3 évből — és ha hozzáveszem az 1977. esztendőt is, akkor 4 évből — a következő fénylő pontokat: ebben az időszakban jelent meg közel negyedszázados megfeszített fordítói munka gyümölcseképpen az *újjordítású Szentírás*, amelynek megjelentetését államunk nagymértékben segítette. 1974. szeptember 25-én átadhattuk rendeltetésének az *Evangélikus Teológiai Akadémia új épületét és a Teológus Otthont*. Ez az esemény és ez az épület szimbólumává lett magyarországi evangélikus egyházunk erejének és reménységének, gyülekezeteink áldozatkészségének, külföldi evangélikus hittestvéreinknek irántunk való szeretetének és államunk jóakaratainak. Nemcsak az épület új, hanem a légkör is, amelyben a tanítás és tanulás nagyobb kedvvel, fegyelmezettebben és eredményesebben folyik. Ugyancsak nagy esemény volt, hogy *Nyíregyházán felszentelhetjük a kibővített és a mai követelményeknek teljesen megfelelő ELIM Egészségügyi Gyermekotthont*, amely viszont az egyház diakóniai gondolkodásának és cselekvésének lett szimbólumává, éspedig úgy, hogy nemcsak teológiát akarunk tanítani az új Teológiai Akadémián, hanem ennek nyomán és abból következően egyházunk gyakorolni akarja a szeretetszolgálatot a rászoruló gyermekek és öregek között éspedig úgy, hogy egyre jobb körülményeket teremtsen a szeretetothonokban is ehhez a munkához. Ebbe a sorozatba tartozik bele az *Országos Egyház Üllői úti székháza évek óta húzódó problémájának megoldása, és ezzel együtt az Országos Egyház hivatalainak, munkahelyeinek most már rövid időn belül megvalósuló modernizálása*. Beszélhetnék még új és renovált templomok és lelkészalkások egész soráról. Más vonatkozásban ki kell emelnem az *1976. esztendőben Gyenesdiáson tartott országos lelkészkonferenciákat*, melyeken szinte valamennyi lelkészünk részt vett és gazdagodott teológiai ismeretekben és ezzel együtt a hitben és szeretetben. Nem tudom, hogy külföldi viszonylatban van-e még egy olyan evangélikus egyház, amely képes 2 hónap leforgása alatt valamennyi lelkészének módot adni ilyen teológiai továbbképző konferenciára és elérni, hogy a lelkészek azon majdnem maradéktalanul részt is vegyenek. Tapasztalatunk szerint lelkészeink ezeken az országos lelkészkonferenciákon előbbre jutottak a diakóniai teológia még jobb megértésében, művelésében és abból folyó gyakorlati következmények levonásában. Ugyancsak ennek az időszaknak eredménye, hogy *nagyon kö-*

rültekintő, sokoldalú munkával elkészíthettük gyülekezeteink arányosítási tervét hosszú távon is. Ez lehetővé teszi a lelkeszi munkájával való jobb gazdálkodást, alapul szolgálhat a lelkeszi fizetések igazságosabb rendezéséhez, ugyanakkor megakadályozza, hogy olyan helyeken is építsünk új paróchiákat, ahol arra a falvak települése, ill. áttelepülése miatt nem lesz szükség. *Külső munkánkban is több olyan esemény volt, amely jelentős eredményeket tükröz, ezekről azonban jelentésem későbbi szakaszaiban foglalkozom.*

A számok is beszélnek

A kiemelt események kapcsán azt lehetne mondani, hogy mindezek valóban nagyon jelentősek, az egész egyházunk életét érintik és meghatározzák, *mégis e nagy események mögött mi van a gyülekezetekben.* Ez valóban fontos kérdés, még akkor is, ha nem osztjuk mindenestül azt a sokat hangoztatott tételt, mi szerint „a gyülekezetekben él az egyház”. Gyakran elmondtuk már, hogy nemcsak a gyülekezetekben él az egyház, hanem a szeretetintézményekben is, a Teológiai Akadémián is, a sajtóban is, a különböző bizottsági üléseken és közgyűléseken is. Ezzel együtt valóban jó körülnézni gyülekezeteinkben. Azok a számok, amelyek gyülekezeteinkben folyó munkát jelzik, a szó szoros értelmében *beszélő számok.* Beszélnek a lelkeszek szolgálatáról, a gyülekezetek mozgásáról, a gyülekezeti tagoknak evangélikus egyházunkhoz való viszonyáról, áldozatkész-ségéről. Beszéljenek hát ezek a számok, amelyek 3 esztendő adatainak összesítését adják. Ebben a 3 esztendőben magyarországi evangélikus egyházunkban tartottunk 154 213 istentiszteletet, melyből 7653 volt szlovák és 3068 német nyelvű. Az úrvacsorázók száma 435 850. Tartottunk 36 801 bibliaórát, 35 539 gyermekbibliaórát, lelkeszeink 227 590 lelkipásztori látogatást végeztek. Megkereszteltünk 13 668 gyermeket, megkonfirmáltunk 7354 ifjút, megáldottunk 4800 házasságot és eltemettünk 17 215 testvérünket.

Ezek a számok arról is beszélnek, *hogy a szocialista társadalomban mindez lehetséges volt.* Lelkeszeinket senki nem akadályozta szolgálataik végzésében és abban sem, hogy Igéhez kötött lelkiismerettel hirdessék Isten törvényét és evangéliumát, továbbá az egyetemes hitvallások és az evangélikus hitvallások szem előtt tartásával végezzék minden szolgálataikat. Arrá is volt bőven alkalom, hogy a *bibliaórák kihasználásával* gazdagítsák a lelkeszek a gyülekezet életét és felkészítsék a gyülekezeti tagokat feladataikra. Annak sem volt nehézsége, hogy a lelkeszek az istentiszteleteken és bibliaórákon kívül is intenzív kapcsolatot tartsanak híveikkel a *lelkipásztori látogatások gyakorlásával.* Vannak lelkeszeink, akik évente legalább egyszer valamennyi gyülekezeti tagukat meglátogatják, sőt még arra is van példa a kisebb gyülekezetekben, hogy ezt évente kétszer is megteszik. Külön is vezetünk naplót arról, hogy hány alkalommal szolgáltak a gyülekezetekben *vendég-igehirdetők* egy-egy istentiszteleten, csendesnapokon és igehirdetés-sorozatokon. *Kitűnt, hogy 3 esztendő alatt majdnem 900 alkalommal volt vendég-igehirdető a két egyházkerületben.* Ez azt jelenti, nem felel meg a valóságnak az a beállítás, mintha egyházunkban nem volnának igehirdetés-sorozatok, evangélizációk, csendesnapok. Jó lutheri hagyományainknak megfelelően egyházunk törődik azzal is, hogy *aki anyanyelvén akarja hallgatni Isten igéjét,* azt megtehesse és ezzel együtt a nemzetiségeket is tiszteletben tartjuk. Ezért hangsúlyozom még egyszer, hogy több mint 10 ezer alkalommal prédikáltak lelkeszeink az istentiszteleteken szlovákul, vagy németül.

Még egy vonatkozásban szeretném a számokat megszólaltatni. Ez az anyagi kérdés. Erről szóló számok arról beszélnek, hogy gyülekezeteink áldozatkészsége növekszik. Tudjuk, hogy ez összefüggésben van népünk fokozatos életszínvonal-emelkedésével. Mégis, ez az áldozatkészség az életszínvonal-emelkedést is meghaladja. Lehet, hogy egyesek számára egyenesen hihetetlen, hogy 3 esztendő alatt gyülekezeti tagjaink, teljesen önkéntesen 72 435 287 forintot adományoztak megajánlásokban, külön adományokban és offertóriumokban. Ehhez még azt is hozzá kell tenni, hogy ugyanebben az időszakban Gyülekezeti Segélyre 1876 048 forintot és a teológusok szupplikációjára 1428 150 Ft-ot adtak. Minden bizonnyal ez az áldozatkészség összefüggésben van a diakóniai teológia megértésével, annak vállalásával és gyakorlásával. Növekedett gyülekezeti tagjainkban az egymás iránti felelősség és a közegetház szolgálatának segítése. Gyülekezeteink, köztük a szórványgyülekezetek látják és megtapasztalják, hogy csak a nagy egész, tehát az egész egyház részeként, annak vérkeringésébe bekapcsolódva tudják szolgálatukat elvégezni. Ennek jól értése ösztönzi őket az anyagi áldozatokra is.

Külügyi szolgálatunk

Egyházunk élete főbb vonásainak felvázolása után arról szeretnék szólni, hogy milyen szolgálatokat végzett egyházunk külföldön az evangélikus egyházakban, egyházi és nem egyházi világszervezetekben az elmúlt 3, illetőleg 4 esztendőben.

Ennek a szolgálatnak a felmérése nem könnyű, már csak annak nagy száma miatt sem. Még ha a statisztika nem is minden, azt mégis kimutatja, hogy évente átlagban 35—40 alkalommal végeznek küldötteink szolgálatokat különböző egyházakban, bizottsági üléseken, nagygyűléseken. Ez azt jelenti, hogy az utolsó 4 évben 130—150 alkalmon szolgáltak külföldön.

Magától értetődően e helyen nem tudunk minden szolgálatot külön is értékelni. Ezt Külügyi Bizottságunk megtette. Azt azonban hangsúlyozni szeretnénk, hogy külügyi szolgálatunkban mindig szem előtt tartottuk az egyházi kapcsolatok elmélyítését, egymás jobb megismerését, a jobb és igazabb tájékoztatást, egymástól való kölcsönös tanulást, diakóniai teológiánk megismertetését és népszerűsítését. Ezen túlmenőleg mindig tudatosan fáradoztunk a népek közötti barátság és béke ápolásáért, a nemzetközi feszültségek enyhítéséért, a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett éléséért és együttműködéséért, a társadalmi igazságosság előrehaladásáért, a faji egyenlőségért és a gyarmatosítás teljes felszámolásáért. Mindig tisztában voltunk azzal, hogy ezeket a nagy célokat elsősorban nem egyházi erőfeszítésekkel, hanem a jóakaratú emberek és államok közös munkájával lehet elérni, de ebből a munkából a mi egyházunk is ki akarta venni a maga részét és segíteni akart ott, ahol erre módja volt.

Nem vitás, hogy egyházunk szolgálatának és teológiájának megértése és értékelése az elmúlt 4 esztendőben növekedett. Tudjuk, hogy ez összefüggésben van azzal a politikai enyhüléssel is, amely a vissza-visszatérő hidegháborús akciók ellenére is, utat tört a népek között. Ebben az enyhülési folyamatban a nyugati országok és azokban élő egyházak már több tárgyilagossgal tudják nézni a szocialista országokban élő egyházak szolgálatát. Ez természetesen még nem jelenti azt, hogy nem adnának helyt még mindig olyan híreszteléseknek, amelyek nem felelnek meg a valóságnak egyházunk életével összefüggésben. Mégis több nyitottsággal,

igazságkereséssel, testvéri szeretettel találkozhatunk. Ezt kézzel foghatóan tapasztalhattuk meg a Lutheránus Világszövetség Dar es Salaamban tartott nagygyűlésén is.

A jobb viszonyuláson túlmenően az is letagadhatatlan, hogy számos olyan teológiai, egyházpolitikai és politikai álláspontunk, amely 10—20 évvel ezelőtt a nyugati országok egyházaiban elfogadhatatlan és kritizált volt, ma már honossá lett ezekben az egyházakban és egyházi világszervezetekben is. Mi ui. már annak idején nagyon nyomatékosan hangsúlyoztuk, hogy az egyházak szolgálatá nem merülhet ki az evangélium hirdetésében és az intézményes diakónia végzésében, hanem az egyházaknak oda kell fordulniuk a világhoz, annak minden problémájához és az evangéliumból kapott erővel segíteniük kell a jóakarató emberekkel együtt az egyes népek és az egész nagy családja problémáinak megoldását. Azt tapasztaltuk, hogy ezt az igazságot — amelyet a Keresztyén Békekonferencia is képviselt kezdetűl fogva — előbb az Egyházak Világtanácsa ismerte fel, most már azonban a konzervativizmus visszahúzó erejét legyőző Lutheránus Világszövetség is. A dar es salaam-i nagygyűlés az eddiginél sokkal jobban hozzáfogott ahhoz, hogy kimunkálja az egyház politikai és társadalmi funkcióihoz szükséges teológiai alapvetést, és pedig a lutheri etika alapján. Fölvetette a kérdést, hogy miben is áll az egyháznak a világért való felelőssége és hogyan kell azt gyakorolni. Nagyon egyértelmű határozatot hozott a nagygyűlés a dél-afrikai faji megkülönböztetés ellen, a világ igazságtalan gazdasági rendje ellen, ugyanakkor állást foglalt az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia határozatainak megvalósítása, az enyhülés folytatása mellett. *Bizonyára nem kell most külön is hangsúlyoznom, hogy ezekért és ilyen állásfoglalásokért a Magyarországi Evangélikus Egyház képviselői hosszú évek óta munkálkodtak a Lutheránus Világszövetségben és most örülünk, hogy jeleit láthatjuk a további lépésnek, az általunk már korábban vallott igazságok felismerésének.*

Kiemelten kell szólnom arról, hogy a Lutheránus Világszövetség az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferenciával kapcsolatban elkészített egy memorandumot, amelyet megküldött az Európában, az Egyesült Államokban és Kanadában élő tagegyházainak. Ebben a memorandumban az LVSZ nyilvánosságra hozza azokat a tapasztalatokat, amelyeket az LVSZ képviselői a szocialista országokban élő egyházak helyzetéről és munkájáról személyesen szereztek. *Ebben a memorandumban igen sok pozitívum van a szocialista társadalmi rendben élő egyházakról. Végeredményben az LVSZ ezzel a memorandummal azt akarta elérni, hogy az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia belgrádi tanácskozásán a küldöttek igazabb képet kapjanak a szocialista országokban élő egyházakról, annál is inkább, mert bizonyos kapitalista körök az „emberi jogok” védelmében éppen a szocialista országok egyházairól terjesztenek olyan hamis híreket, amelyek a hidegháború fenntartását és ezeknek az országoknak a belügyeibe való beleavatkozást válnak hivatva szolgálni. Azok az egyházak, amelyek ezt a memorandumot megkapták, saját kormányaikon keresztül — esetleges kiegészítésekkel — továbbíthatják a belgrádi tanácskozásnak. A Magyarországi Evangélikus Egyház Elnöksége is élt ezzel a lehetőséggel. Idevonatkozólag megjegyzem még azt is, hogy a memorandum megszületésének gondolata az LVSZ Egyházi Együttműködési Bizottságban született meg, abban a bizottságban, amelyben 7 esztendőn keresztül magam is szolgálhattam. *Bizunk benne, hogy az LVSZ tovább fog menni azon az úton, amelyre Dar es Salaamban rálépett és még az eddiginél is nagyobb felelősséggel fog segítséget nyújtani saját**

szervezetén, de a tategyházain keresztül is a békéért, az igazságosságért, a társadalmi haladásért folytatott harchoz.

Nagyon jelentősnek tartjuk, hogy a Dar es Salaam-i nagygyűlés egyházunk képviselőjét egyhangúlag választotta meg a 29 tagú Végrehajtó Bizottság tagjává.

Ugyancsak igen jelentős az is, hogy magyarországi evangélikus egyházunk a nagygyűlés főtémáihoz és altémáihoz tanulmányi hozzájárulást készített „Jézus Krisztusban — új közösség” címen és azt a nagygyűlés előtt eljuttatta valamennyi résztvevőnek. Ez a tanulmányi munka summázza diakóniai teológiánkat és világosan mondja ki álláspontunkat világunk égető kérdéseiben és az egyházak szolgálatával kapcsolatban. De élőszóval is szolgáltunk Dar es Salaamban, Hafenschel K. az egyik szemináriumban, én pedig a plenárison tartottam előadást.

Az 1977. esztendő másik nagy konferenciája volt a Világvallások Képviselőinek Moszkvai Találkozója. A konferencia ezt a nevet viselte: „A vallások képviselői a leszerelésért, a tartós békéért és a népek közötti igazságos kapcsolatokért”. A szovjetunióbeli orthodox egyház volt ennek az nagyjelentőségű világkonferenciának létrehozója, szervezője és gazdája. Egyházunk képviselőjeként részt vehettem a szervező bizottság munkájában is. Azért volt rendkívüli jelentősége ennek a világkonferenciának, mert első ízben történt meg, hogy széles bázison a keresztyének és a világvallások képviselői összefogjanak a békéért és leszerelésért, és így adjanak támogatást a jóakarató embereknek ahhoz a nagy munkához, amely világviszonylatban a békéért, a leszerelésért és az enyhülés továbbfolytatásáért végbemegy.

Az elmúlt 4 esztendő külügyi szolgálatából még kiemelem az Európai Egyházak Konferenciájának keretében folyó munkánkat. Ez a konferencia szintén előrelépett munkájában, ami kitűnik abból is, hogy az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia zárulése után hamarosan tartott európai szintű konferenciát, amelyen azt tárgyalták meg, mit tudnának tenni az európai egyházak a helsinki záródokumentum elveinek érvényesítéséért. Egyházunk képviselője dr. Nagy Gyula ennek a konferenciának a tanulmányi igazgatója, aki fáradhatatlanul dolgozik diakóniai teológiánk érvényesüléséért. A jelek szerint nagyon eredményesen.

A Keresztyén Békekonferencia vezető grémiumában jelenleg nincs helyünk, de annál többet dolgoztak képviselőink a különböző bizottságokban, közelebről a nemzetközi, a politikai- és gazdaság, a teológiai, az antirasszizmus és az ifjúsági bizottságokban. Ezek a bizottságok készítik elő 1978-ban összehívandó nagygyűlést. A KBK az az egyházi világ-szervezet, amely mindig legelőször és a legkonkrétan mondja el állásfoglalását, keresztyén bázison, a nemzetközi kérdésekben. A jövőben is minden támogatást meg akarunk adni ennek a konferenciának a munkájához, bázisának további szélesítéséhez és céljai eléréséhez. Örülünk annak, hogy ifj. Görög Tibor lelkes egyházunk képviselőjeként Prágában segítséget ad ehhez a munkához.

Nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy az EVT Nairobiban 1975. őszén tartott nagygyűlése után a szocialista országok egyházainak a nairobi-i nagygyűlésen részt vett képviselői Ökumenikus Tanácsunk vendégeiként hazánkban tartották értekezletüket, melyen nekem jutott az a szolgálat, hogy a nairobi-i nagygyűlést értékeljem. Ezt követte ez év elején az EVT Központi Bizottsága elnökének Scott kanadai érseknek és Potter főtitkárnak találkozása a szocialista országok egyházainak vezetőivel. Ilyen találkozás is ilyen szinten először történt. Ez is mutatja az idők

változását és egyházaink szolgálatának nemzetközi súlyát és megbecsülését.

Az egyházi világszervezetek munkájában való részvételünkön kívül bőven jutott szolgálat a *nemzeti egyházaknál való látogatásaink alkalmával*. A bilaterális kapcsolatok sorában az elmúlt 4 esztendőből szeretném külön is kiemelni *a szlovák, a francia, az amerikai, a finn, az osztrák, az NDK-beli, a romániai és végül a svéd evangélikus egyházaknál tett látogatásainkat*. Több nemzeti egyházból mi hívtunk vendégeket. Nemcsak egyházaink jutottak egymáshoz közelebb, hanem minden bizonnyal valami szolgálatot tehattünk népeink között is.

Végül ide kívánczok annak a jelentése is, hogy az elmúlt 4 esztendőben összesen *13 stipendiánsunk tanult külföldi egyetemeken, főiskolákon és tanfolyamokon*. Ugyanebben az időben 3 finn stipendiáns tanult nálunk.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet belgrádi tanácskozása

Több mint 2 évvel ezelőtt, amikor 1975 nyarán 33 európai és két tengerentúli állam legmagasabb rangú képviselője Helsinkiben aláírta az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Záróokmányát, *magyarországi evangélikus egyházunk hivatalos fórumain, egészen a gyülekezetekig menően, továbbá sajtónkban szívből köszöntöttük ezt az értekezletet és annak záróokmányát*. Örültünk, hogy az aláíró államok váltak a záróokmányban lefektetett tíz alapvető és kötelezték magukat azok megvalósítására. Már maga az értekezlet létrejötte gyümölcse volt annak a politikai enyhülésnek, amely utat tört magának, másfelől az értekezlet és annak záróokmánya arra volt hivatva, *hogy az enyhülés tovább kibontakozásának eszközeivé váljék*. Az akkori megállapodásnak megfelelően két év múlva, vagyis, ebben az esztendőben az aláíró államok képviselői tanácskozást tartanak és megvizsgálják, hogyan érvényesültek a záróokmány határozatai. Ez a tanácskozás folyik most Belgrádban, a Száva palotában. *Mint értesülünk, a konferencia lényegében konstruktív jellegű és munkájában azokat az utakat keresi, amelyeken a lefektetett elvek minden területen gyakorlattá válhatnak és a politikai enyhülés az eddiginél is jobban tért hódíthat*. Ugyanakkor, vannak próbálkozások a konferencia légkörének megzavarására és eredményességének meggátolására. Mi, mint evangélikus egyház, azon az állásponton vagyunk, hogy mindent meg kell tenni a konferencia pozitív eredményeiért, a népek együttműködéséért és a béke biztosításáért nemcsak Európában, hanem világviszonylatban is. Hangsúlyozzuk a *helsinki elvek egységét, azt, hogy azok együttes és egyenlő rangú érvényesítése* hozhatja csak meg a nagyon kívánt biztonságos békét Európa és a többi földrész népei számára is. *Nem helyeseljük, hogy néhány kapitalista ország delegációja több olyan ajánlást akar elfogadtatni, amelyeket már Helsinkiben is elutasítottak és amelyek nyílt beavatkozást jelentenek más országok belügyeibe*. Viszont egyetértünk azokkal a javaslatokkal, amelyek azt célozzák, hogy földrészünkön a politikai feszültség csökkentése párosuljon katonai enyhüléssel. *Helyeseljük, hogy a Lutheránus Világszövetség Dar es Salaam-i nagygyűlése üdvözölte a belgrádi tanácskozást és arra szólította fel a tagegyházakat, hogy a saját országukban és kormányaiknál fáradozzanak a helsinki elvek érvényre juttatásáért*. Meggyőződésünk szerint a záróokmányt aláíró 35 ország többségének területén élő evangé-

likusok és evangélikus egyházak sokat tehetnek a közvélemény mozgósításáért földrészünk békéjének és az itt élő népek együttműködésének érdekében.

Az emberi jogok kérdése

Úgy látom, hogy egyházunk legmagasabb szintű kormányzati szervében, az Országos Közgyűlésen beszélnünk kell az *emberi jogok kérdéséről*. Ennek hármasképe van. Az egyik az, hogy ezelőtt néhány nappal, december 10-én ünnepelte a világ az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának az ENSZ Közgyűlés által történt elfogadásának 29. jubileumát. A másik ok az, hogy az utóbbi időben sajnálatos módon egyes nyugati körök az emberi jogokat propagandaháborúra használják fel a szocialista országok ellen, külön is kiemelve a lelkiismereti- és vallásszabadság jogát. A harmadik okunk pedig az, hogy az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia belgrádi találkozásán néhány nyugati ország delegációja éppen az emberi jogok témakörének erőltetésével akadályozza az eredmények elérését és kívánja megbontani a helsinki elvek egységét. Az emberi jogok körébe tartozik — az *Egyetemes Nyilatkozat* szerint — a jogegyenlőség, a személyi szabadság, a személyi sérthetetlenség, a lelkiismereti- és vallásszabadság stb. Nem szabad elfelejtenünk, hogy ezt az Egyetemes Nyilatkozatot 1948. december 10-én a *fasiszmus felett győztes országok képviselői alkották meg első helyen*. Ezt a nyilatkozatot 1966. december 16-án az ENSZ közgyűlése kibővítette az *Emberi Jogok Egyeségokmányával*, amely immár nemcsak az állampolgári és politikai, hanem a gazdasági, a szociális és kulturális jogokat is magába foglalja. Az *Evangélikus Egyház oldaláról nézve csak örülni tudunk annak és helyeselnünk, ha az emberi jogok minden formájukban meg akarják akadályozni és szüntetni az embereket érintő bármilyen megkülönböztetést*. Közelebről a fajon, a bőrszínén, a nemen, a nyelven, a valláson, a politikai nézeten, az anyagi helyzeten való diszkriminációt. Ugyanakkor kifogásolunk minden olyan magatartást, amely meg akarja bontani a személyi, a politikai, a gazdasági, a szociális és kulturális jogok egységét. Számunkra fontos természetesen a személyi szabadság, a jogegyenlőség és a lelkiismereti- és vallásszabadság, de ugyanilyen fontos a munkához, a szociális ellátottsághoz, a pihenéshez, az üdüléshez, az egészségügyhöz és a művelődéshez való jog is. *Bármennyire lényeges az egyház szolgálatának betöltéséhez a lelkiismereti- és vallásszabadság, nem tudnánk örülni, ha csak ez volna, de nem volna biztosítva a munkához, a szociális ellátottsághoz és a művelődéshez való jog*. Éppen ezért nagyon sajnálatosnak tartjuk és elítéljük, ha bizonyos nyugati körök a lelkiismereti- és vallásszabadság szent jogát, illetőleg annak helytelen beállítását hidegháborús propagandára használják fel. Ez akadályozza az enyhülést, fokozza a feszültségeket, szembeállítja a különböző társadalmi berendezésű államokat és végső soron még a békét is veszélyezteti. Pedig magához, az *élethez való jog a legalapvetőbb, ezt pedig csak a béke biztosíthatja*.

A *Magyar Népköztársaság Alkotmánya* rögzíti a legszélesebb értelemben vett emberi jogokat, személyi és társadalmi jogokat és társadalmi rendünk meg is teremti a tárgyi feltételeket, hogy ezek a jogok meg is valójuljanak. Ezeket a feltételeket népünk elsősorban, úgy teremtette meg, hogy eltörölte a kizsákmányolást.

Jelentésem elején szóltam azokról a statisztikai adatokról, amelyek jelzik az istentiszteletek, a bibliaórák, konfirmációórák és sok más egyéb alkalom számát. *Ezeket a szolgálatokat lelkészeink nem tudnák elvégezni*

és a gyülekezeti tagok az alkalmakon nem tudnának részt venni, ha nem volna számukra biztosítva a vallásszabadság. Mint ahogy a Parlament egyik ülésén is elmondottam, itt is megismétlem, ha nem volna vallásszabadságunk, egyházunk igényelné, hogy legyen. Ha helyi szinten néha fordulnak is elő olyan jelenségek, amelyek sérthetik a lelkiismereti- és vallásszabadságot, azok semmiképpen nem jellemzőek és feltárásukkal éppen azt kell segítenünk, hogy azok megszűnjenek. Az egyház és állam rendezett viszonya lehetővé teszi, hogy az adódó problémákat nyíltan megbeszéljük és megoldásukért kölcsönös jóakarattal fáradozzunk.

Állam és egyház viszonya

Az evangélikus egyház és az állam viszonya nem egyszerűen rendezett, hanem mindkét fél számára gyümölcsöző. Mind az állam, mind az egyház ezt a viszonyt — különösképpen az utolsó két évben — sokoldalúan vizsgálta meg és ez lehetővé tette a kérdések újragondolását és olyan konzekvenciák levonását, amely még nyíltabbá tette a kapcsolatokat. Ez semmiképpen nem jelenti azt, hogy bármelyik oldalon az elvi kérdésben lenne valami változás. Változatlanul valljuk mi is, és államunk is, hogy a keresztyén bázis — ha úgy tetszik világnézet — és a marxista világnézet között ellentét van és e miatt ideológiai konvergencia nem lehetséges. Ugyanakkor, miközben mindkét oldal ragaszkodik a maga elvi álláspontjához, nemcsak lehetséges, de szükséges is a jó politikai együttműködés egész népünk javára, a szocialista társadalom felépítése érdekében. Ezekkel a kérdésekkel összefüggésben az utolsó két-három évben igen jelentős nyilatkozatokat hallhattunk Kádár Jánostól, az MSZMP Központi Bizottságának első titkárától, aki mindig a legmesszebbmenő toleranciát tanúsított és tanúsít az állam és egyház viszonyában és együttműködésre bátorít a szocializmus felépítésének nagy munkájában. Ugyancsak nagy figyelmet keltett egész egyházunkban Aczél Györgynek, az MSZMP Politikai Bizottság tagjának, miniszterelnök-helyettesnek „A szocialista állam és az egyházak Magyarországon” c. cikke. Egész egyházunkban visszhangzik az a mondata, mely arra hívja fel a vallásos embereket, hogy lássák meg a szocializmusban a „szereket dimenzióinak kiterjedését és reális megvalósulását”. Ugyancsak mély benyomást keltett két másik megállapítása, mely szerint „a marxisták éppen azért, mert tisztelik szövetségeseik meggyőződését, azt is természetesnek tartják, hogy az egyházakat folytatják a vallásos nézetek propagandáját, szilárdítják híveik meggyőződését!” A másik mondata pedig ez: „a marxisták a világnézeti kérdések vitásánál az eszmék terjesztését, nem pedig az erőszak igénybevételét gyakorolják.” Miklós Imre államtitkárnak, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének két nagyon jelentős cikke jelent meg, az egyiknek ez a címe: „Új típusú kapcsolatok”, a másiké pedig: „A szocialista állam és az egyházak Magyarországon”. Mindkét cikkben alapos elemző munkával tárja fel azt a hátteret, amelyből kiindult az állam és egyházak kapcsolata és kimutatja, hogy mindkét oldalról milyen fokozott erőfeszítésre volt szükség, hogy eljussunk a mai helyzethez, amelyben mindkét oldal elmondhatja, hogy a viszony jó. Nagyon megmaradt bennünk ez a mondat: „Államunk a tényleges adottságokat figyelembevéve a türelem, a felelősség és a bizalom légkörében alakítja viszonyát az egyházakhoz és a vallásos dolgozókhöz”. Ugyancsak visszhangot keltett bennünk ez a megállapítás is: „Társadalmi gyakorlatunk elveinek megfelelően partnereink álláspontját tiszteletben tartjuk, összhangban azzal, hogy államunk az egyházakat teljes partnerként ismeri el”. Mindehhez nagyon hangsúlyo-

zottan tegyük hozzá, hogy államunk és társadalmunk magas rangú képviselői csak azért beszélhetnek ilyen nyíltan és megbecsüléssel az egyházakról, illetőleg az egyházak társadalmi szolgálatáról, mert magukban az egyházakban is olyan változások következtek be, amelyek nyomán az egyházak saját körükön belül legyőzték a visszahúzó erőket és ennek nyomán tudnak pozitív szolgálatot végezni a szocialista társadalomban. Ez a helyzet is igazolja azt az egyházvezetést, amely hosszú idő óta maga is fáradozott az állammal való jóviszony kialakításáért és biztatta a lelkészeket és gyülekezeti tagokat, hogy felszabadultan vegyenek részt a szocialista társadalom építésében. Ezt a jó viszonyt akarjuk tovább is munkálni és továbbfejleszteni.

Ezen a helyen kell megköszönnünk államunknak, az Állami Egyházügyi Hivatalnak, Miklós Imre államtitkár úrnak sok megértését és segítségét. Köszönjük a főszerkesztő államsegélyt. Megköszönjük, hogy lehetőséget adott az Evangélikus Élet c. hetilapunknak nagyobb terjedelemben és több oldalszámban való megjelenéséhez, továbbá ígéretet kaptunk egy tudományos szintű folyóirat megjelentetésére. Köszönjük az Államtitkár Úrnak ezt a bejelentését is: „Foglalkozunk a protestáns nyugdíjintézetek által folyósított öregségi és özvegyi nyugdíjak társadalombiztosítási kereteken belül történő támogatásával és más hasonló kérdésekkel”. Ugyancsak itt köszönjük meg a lehetőséget, hogy évente 12—13 alkalommal szolgálhatunk a Rádióban.

A Hazafias Népfront

Egész egyházunk nevében kifejezem köszönetemet a Hazafias Népfront Országos Tanácsának, a Fővárosi Kerületi Bizottságoknak és Megyei Bizottságoknak, hogy lehetőséget nyújtanak az egyház képviselőinek a munkában való részvételre. Egyházunk vezetői, lelkészei és tagjai szívesen vesznek részt abban a nagy nemzeti összefogásban, amely népünk felemelkedését, társadalmunk fejlődését és a szocializmus felépítését van hivatva elérni. Meg vagyunk győződve, hogy a hívők és nem vallásos emberékné ez az összefogása már eddig is nagyszerű eredményeket hozott és a jövőben még az eddiginél is jobb gyümölcsöket teremhet. Azt is köszönjük, hogy a Hazafias Népfront keretében az egyházi vezetők, lelkészek és gyülekezeti tagok lehetőséget kapnak az aktív politizálásra és közéleti tevékenységre, és kifejthetik álláspontjukat, élve nem egyszer a konstruktív kritika lehetőségével is. A papi békegyűlések szervezésével a Hazafias Népfront rendkívül nagy szolgálatot tesz lelkészeink jobb tájékoztatása érdekében. Azt is köszönjük, hogy több lelkészünk megkapta az Országos Béketanács kitüntető jelvényét, vagy Emléklapját, ezzel is jelét adva annak, hogy szolgálatunkat megbecsülik és igénylik.

Hazai ökumenikus helyzetünk

E helyen nincs módunk, hogy a hazai ökumené nagyon sok örömről, vagy részletkérdéseiről beszéljünk. Azt azonban kijelentjük, hogy szívvel, lélekkel fáradozunk a magyarországi egyházak kapcsolatainak építéséért, gazdagításáért és közös erőfeszítéseikért mind a hazai egyházak, mind népünk érdekében. A református egyházhoz testvéri és laizíthatatlan jó viszony fűz. Ennek olyan múltbeli hagyományai és jelenbeli, valamint jövőbeli kötelezettségei vannak, amelyek kapcsolataink még melegebbé tételét igénylik. Az utóbbi időben különösen is összekötött bennünket a Szentírás új fordítása és kiadása. Közös célokért fáradozunk társadalmunkban is és nemzetközi fórumokon is. Örömmel köszönt-

jük *dr. Tóth Károlyt*, a Duna melléki Református Egyházkerület új püspökét és *dr. Kürti Lászlót*, a Tiszán inneni Református Egyházkerület új püspökét. Isten áldását kérjük szolgálatukra és közös szolgálatunkra is.

Ismert, hogy a múlt év elején Ökumenikus Tanácsunk tagegyházainak más képviselőivel együtt részt vettem *dr. Lékai László* esztergomi érsek beiktatásán. Ezzel is jelét adva annak a nyitottságnak, amellyel római katolikus testvéreink iránt viseltetünk. Népünkért való közös szolgálat is összeköt bennünket, *de jó volna kölcsönös nyitottságban több kérdéstről is beszélgetni.*

Erősödnek a kapcsolataink a *Szabadegyházak Tanácsa tagegyházaihoz* és azok egyre gyümölcsözőbbek lesznek. Igen örültünk, hogy *Palotay Sándor* elnök, a Szabadegyházak Tanácsa tagegyházainak vezetőivel együtt meglátogatta Teológiai Akadémiánkat és ott előadást tartott. Ugyanakkor, nekem is volt lehetőségem előadást tartani egy Teológiai Tanévnyitón. Mindig szívesen vagyunk együtt a Magyarországi *Orthodox Egyházak* képviselőivel és az *Unitárius Egyház* vezetőivel és tagjaival.

Összefoglaló kép országos egyházunk munkaterületeiről

Egy héttel ezelőtt a Déli Egyházkerület Közgyűlésén szóltam egyházunk szolgálatáról, kiemelve *missziói szolgálatunk különböző ágait, nevezetesen az igehirdetést, a diakóniát, az istentiszteletet és az egyház közösségi életét.* Ehhez kapcsolódva szóltam a tanulmányi munkáról, a társadalmi diakónia erősítéséről, a testvér-gyülekezetekről, a presbiteri konferenciákról, az énekkarok szolgálatáról, a felkészítésmunkáról és a diakóniai munkások utánpótlásáról. Kérem a közgyűlést, hogy amit ott elmondottam, azt vegyék úgy, mintha itt is elmondottam volna. Közreadjuk majd a Lelkipásztor c. folyóiratunk hasábjain.

Néhány szóval meg kell említenem az *Országos Egyház különböző osztályainak munkáját.* Ezek az osztályok külön is adnak jelentéseket közgyűlésünknek. Alaposan megvizsgáltam jelentéseiket. Sok örööm támadt a jelentések olvasása nyomán. Most csak jelzéseket adok. Örülök, hogy a *Teológiai Akadémia* majdnem 50 hallgatóval folytatja munkáját, tanulmányi reformot vezettek be és személyesen is foglalkoznak a hallgatókkal. Jó, hogy több új jegyzet került kiadásra, amelyek segítik a hallgatók tanulmányi felkészülését. A *Teológus Otthonban* igen jó munka folyt. Nagyon eleven a Teológus Otthon és a gyülekezetek kapcsolata, jelentősen emelkedett a szupplikáció bevétele, rendezett az otthon belső élete. Köszönjük a gyülekezetek nagy áldozatát erre a célra. *Diakóniai Osztályunk* 18 szeretetintézmény gondját hordja 600 gondozottal. Öröm, hogy a nyiregyházi ELIM Egészségügyi Gyermekegthonon kívül jelentős renoválások voltak a legtöbb otthonban és elindulhatott a piliscsabai Nővérothon építése. Még akkor is öröm a diakóniai tanfolyam elindulása, ha egyelőre kevesen jelentkeztek a tanfolyamra. *Sajtóosztályunk* igen eleven munkát végzett, lapok és könyvek kiadásával. Az Evangélikus Élet c. hetilapunk szerkesztése lényegében társadalmi munkában folyik a rovatvezetők és a nagyszerkesztő bizottság részéről. A Lelkipásztor c. lelkesítő szakfolyóirat új szolgálatot végez lelkeszeink továbbképzésében. Az *Egyházi Gyűjtemények*, vagyis a *Könyvtár-Levéltár és Múzeum* munkája az Országos Egyház Üllői úti székházával kapcsolatos építészeti problémák ellenére is igen jól haladt. A Könyvtár és Levéltár által kért gyülekezeti szintű felmérések új nagyszerű felfedezésekhez vezettek. Muzéális kincsek fényképezése folyt. Rendeződtek a Levéltár helyiségei. Politikai napilapok is többször írtak egyházunk gyűjteményi munkájáról.

Kiállításokon vettünk részt. A Lőcsei útra átköltöztettünk közel 12 000 könyvet. A Gyülekezeti Segély egyre nagyobb segítséget tud adni szörványgyülekezeteinknek a növekvő bevételek nyomán. Ennek a szervünknek igen jó kapcsolatai vannak külföldi egyházakkal is. Elsősorban a Gustav Adolf Werkkal. Nyugdíjosztályunk teljesítette kötelességét nyugdíjasainkkal és özvegy papnéinkkal szemben. A Központi Alap segítette azokat a lelkészeket, akiknek fizetése nem éri el az országos lelkési fizetések átlagát. Az Egyházi Építkezéseket Jávahagyó Bizottság 3 esztenő alatt közel 200 kérelmet bírált el és adott engedélyt az építkezésekre. Jól folyt a Kántorképzés az immár országos szintű Kántorképzőben. Előrelépést jelentett országos egyházi zeneigazgató kinevezése és ezzel összefüggésben az új Országos Enekeskönyv szerkesztése.

Igen nagy ajándék egyházunk számára a Karénekeskönyv megjelenítése. Nagyon sokoldalú alapos munka folyt diakóniai teológiánk jegyében a Lelkeszi Munkaközösségekben. A fraternitás is erősödött. Külügyi Osztályunk rendkívül nagy munkát végzett a külföldi utak előkészítésében, külföldi vendégeink fogadásában, külföldi sajtó feldolgozásában, elvi teológiai döntések kidolgozásában külföldi szolgálataink kapcsán. Pénzügyi Osztályunk igen pontos munkát végzett, fennakadás nélkül. Nemcsak a ki- és befizetéseket végezte megszokott jó rendben, hanem részt vett egyházunk gazdasági életének tervezésében is. Az Országos Egyházi Iroda, az Országos Egyházi munkaágak koordinálását kitűnően végezte, az iroda vezetője ezen túlmenően irányította a Gyülekezeti Segélyt, a Nyugdíjosztály munkáját is és nagy része van az Országos Szék-házal kapcsolatos jó megoldások kimunkálásában.

Köszönet szava

A jelentésem végére érve hálás köszönetemet fejezem ki mindenk előtt Miklós Imre államtitkár úrnak, dr. Pozsonyi László főosztályvezető úrnak, Lóránt Vilmos tanácsos úrnak és mindazoknak, akik az Állami Egyházügyi Hivatalban egyházunk munkájával törődtek és foglalkoztak. Köszönöm dr. Fekete Zoltán országos felügyelő, dr. Ottlyk Ernő püspök, dr. Karner Ágoston főtitkár, dr. Muntag Andor dékán, dr. Selmeczi János otthon-igazgató, Szemerei Zoltán pénztáros, Papp Ivánné könyvtáros, dr. Fabiny Tibor múzeumi ügyek vezetője, Vető Béla levéltár-vezető, Harkányi László tördelőszerkesztő, dr. Nagy István és Mezősi György szerkesztők, Trajtlér Gábor országos egyházzenei igazgató, Reuss András külügyi titkár, Blázy Lajos diakóniai ügyvivő lelkész, Veöreös Imre, a Hungarian Church Press evangélikus szerkesztőjének, Kiss János a főtí kántorképző Intézet vezetőjének, Mirtl Hugóné titkár, Schmidt György hivatali alkalmazott szolgálatát. Köszönöm az egyházkerületek tisztségviselőinek, presbitereinek, az egyházmegyék és gyülekezetek vezetőségének és valamennyi gyülekezeti tagunknak szolgálatát. Legyen életükön és további munkájukon Isten gazdag áldása. Kérem jelentésem elfogadását.

Dr. Káldy Zoltán

Tanulmányok

Hogyan értjük Kelet-Európában ezt a témát:

„Krisztusban — új közösség?”

Dr. Káldy Zoltán püspök referátuma a Dar-es-Salaam-i nagygyűlés plenáris ülésén („téma-est”)

Mindannyian, akik itt jelen vagyunk Északról és Délről, Nyugatról és Keletről, abban a bizonyosságban élünk, hogy részesei vagyunk annak az új közösségnek, amelynek szerzője, fenntartója, irányítója, középpontja és feje Jézus Krisztus. Annak ellenére, hogy Krisztus, Akiben ez a közösség egzisztál egy és a Benne való új közösség lényegében ugyanazokban az ajándékokban részesül — nevezetesen bűnbocsánatban, új életben és üdvösségben — mégis szabad beszélünk arról, hogy a világ különböző részein élő lutheránusok számára mit jelent ez az új közösség és hogyan értelmezik azt, miben látják annak feladatát. Krisztus mérhetetlen gazdagságából adódik, hogy különböző kulturális és történeti körülmények között élő új közösség más és más fajtáját tapasztalja meg ennek a gazdagságnak.

Amikor a Kelet-Európában élő lutheránus egyházak, közelebből, a magyar lutheránus egyház szemszögéből közelítem meg „Krisztusban — új közösség” témát, két megállapítást kell tennem. Az egyik az, hogy a téma megközelítésében nem egyszerűen a mi szituációnkból indulunk ki, tehát nem ún. „szituáció-teológiát” gyakorolunk és ezzel együtt nem is keverjük teológiánkat hazai kultúránk olyan elemeivel pl. marxizmussal, amelyek az evangéliummal már csak atheizmusa miatt sem egyeztethető össze. A másik: mivel a témában ez a kifejezés van „Krisztusban”, ezért mi a kérdés vizsgálatánál Krisztusból indulunk ki. Ezt kérdezzük: Kicsoda az a Krisztus, Akiben ez az új közösség van? Ez pedig krisztológiai kérdés.

Bár korábban sem volt előttünk ismeretlen, mégis a két utolsó évtizedben különösen is világossá lett előttünk, hogy az Újszövetségben Krisztus személyével összefüggésben két messiási koncepció éles ütközéséről van szó. Izrael reménysege a Messiás világmuralma volt. Isten a Messiáson keresztül megszabadítja népét az elnyomástól, ítéletet tart és elsőpri ellenségeit. Ez az egyes hívőkre és az egész világra tekintő vallásos-politikai reménység volt. Ezzel szemben Jézus egy másik messiási koncepció képvisel: egy pillanatil sem hagyott kétséget afelől, hogy Ő nem uralkodni jött, hanem szolgálni és tanítványaitól is önmegtadadásig menő szolgálatot vár: „Mert az Emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon és életét adja váltságul sokakért” (Márk 10, 4). Nem mások leigázására, elvesztésére, hanem azért jött, hogy segítsen, életet mentsen, üdvözítsen. Ennek a két messiási koncepciónak az ütközéséből lett a golgothai keresztség. De, amikor Isten Jézust a halálból feltámasztotta, ezt a messiási koncepciót igazolta. Ez nem jelenti azt, hogy

Jézusnak nem volt hatalma — hiszen ő az Úr —, de az ő hatalmát a szolgálat gyakorlásában mutatta meg.

Ha már most — a krisztológiai tájékozódás után — arra keresünk választ, hogy milyen ez a Krisztusban egzisztáló új közösség, mennyiben új és mi jellemzi ezt az új közösséget, akkor röviden a mi egyházunk ezt feleli: Az új közösséget új hitvallás jellemzi. Ez a hitvallás így hangzik: Jézus Krisztus Úr, és pedig szolgáló Úr. Elsősorban az egyház Ura, de hatalma túlmegy az egyházon, mert Benne teremtett minden a mennyen és a földön. Az evangéliumok azért íródtak, hogy „higgyétek, hogy Jézus Krisztus Úr”.

Ebből a hitvallásból következik az új közösség különleges újsága: míg minden más közösség emberi kapcsolatok, születés, közös feladatok, közös meggyőződés révén jön létre, addig ez a közösség a Szentlélek által való újjászületés által épül. Ennek az új közösségnek nincs módjában önmagát növelni, embereket rábírní arra, hogy higgyenek Jézusban, mint Úrban és vállalják követését. A népegyházi keretek között élő keresztyének még néha elhíhetik, hogy bele lehet születni és bele lehet nevelődni az egyházba. Mi, Kelet-Európában világosan látjuk, hogy az új közösség abban és azért új, mert csakis a Szentlélek által való újjászületés révén szaporodik. Ez a bizonyosság ad bátorítást és reménységet az egyház jelenére és jövőjére nézve is Kelet-Európában is.

Az a tény, hogy az új közösség csak a Szentlélek által való újjászületés révén szaporodik, meghatározza ennek az új közösségnek a világhoz, a társadalomhoz való viszonyát, mert lehetetlenné teszi a világgal szemben való fölényérzést. A Krisztus-hit szempontjából minden ember lényegében egy szintről indul. Nevezetesen, a hitelenség szintjéről. Noha ez az új közösség igen nagy értékek birtokában van és ismeri az új életet, még sem tekinthet a világra valamiféle felsőbbrendűséggel, mert az új közösség azt is tudja, hogy ezek a nagyszerű értékek nem tőle vannak, és nem is rendelkezik velük szuverén módon. Így aztán lehetetlenné válik az atheizmus és az atheisták mindennemű diszkriminációja. Bármenyre örülnénk annak, ha Kelet-Európában minél többen vallanák, hogy Jézus Krisztus szolgáló Úr, még sem úgy vagyunk jelen a Krisztusban való új közösség tagjaiként a társadalomban, hogy fölényeskedve lennézzük a Krisztusban nem hívőket, hanem őket is szeretjük és segítjük. Ebben is megnyilatkozik az új közösség szolgáló jellege.

Ha tovább kérdezzük, hogy mennyiben új és mi jellemzi ezt az új közösséget, akkor azt kell mondanunk, hogy egy új életrend: magáévá kell tennie az új közösségnek a szolgáló Messiás programját. Az új közösségnek egész életfolytatásával és életrendjével hozzá kell igazítania magát Jézus messiási programjához. Szolgálnia kell az új közösségnek az emberek lelki- és testi megmentéséért, üdvösségéért és békéjéért, mert Jézus számára is fontos volt mind az Isten országának meghirdetése, mind a betegek gyógyítása. Ez az új életrend csak úgy valósítható meg, hogy az új közösség önmagát másokért odaadó, Krisztus szeretetével szolgáló életet folytat. Nekünk, Kelet-Európában az a tapasztalatunk, hogy ha ez az új közösség önmaga megmentéséért küzd, akkor elveszik, de ha mások megmentéséért és üdvösségéért fáradozik, akkor életet és jövőndőt nyer.

Ez az új közösség annyiban is új, hogy egészen sajátos küldetése van. Isten erre az új közösségre bízta, hogy tanúja legyen Jézus Krisztusban megjelent szeretetének. Ezt nevezhetjük misszióknak is. Mivel Isten a hitet és az új életet az evangélium által munkálja, ez az új közösség nem maradhat adósa a világnak az evangéliummal. Hangsúlyozzuk azonban Ke-

let-Európában azt, hogy ez a misszió nemcsak egyes misszionáriusok, csoportok, vagy egyesületek ügye, hanem az egész új közösségé, ha úgy tesszük, az egyházé. Ezzel együtt aláhúzzuk azt is, hogy az evangélium-hirdetés nem szűkíthető le lelki síkra, individuális körre, vagy egyszerűen vertikális vonalra. Mi az evangélium hirdetését és a szeretetszolgálatot, a missziót és a humanizációt elválaszthatatlan egységben látjuk. Amilyen komolyan vesszük az Isten és az ember személyes viszonyát és az ember egyéni üdvösségét, ugyanolyan komolyan vesszük, hogy Istennek világ-méretű tervei is vannak és szeretettel öleli magához az egész világot. Valljuk, hogy a vertikális és a horizontális vonal, az ember örök üdvössége és földi boldogulása összetartoznak. Valljuk, hogy az új közösségnek nemcsak az új hitvallással, az evangélium hirdetésével kell tanúskodnia Krisztusról, hanem új életrendjével, a szolgáló életrenddel.

Az új közösség azzal is tanúskodik Krisztusról, hogy sokszor konkrét állásfoglalással odaáll a szegények mellé a gazdagokkal szemben, a valóságilag és társadalmilag diszkrimináltak mellé a kiváltságosokkal szemben, a faji megkülönböztetetté gyakorolják, a társadalmi igazságért küzdők mellé azokkal szemben, akik a társadalmi igazságtalanságokat akarják fenntartani, a világ békéjéért munkálkodók mellé azokkal szemben, akik a pusztításban lelik kedvüket. Mindezt az új közösség küldetése elidegeníthetetlen részének tartjuk, mert az új közösség ilyen értelemben is szolgáló közösség. Mondhatjuk ezt úgy is, hogy az evangélium hirdetésével egy időben folynia kell az élet bizonyágtételének is, és pedig nemcsak a személyes diakónia, hanem a politikai és társadalmi diakónia területén is.

Az új közösség a szolgáló Krisztus példája, a Benne való hit és az Ő követése nyomán felszabadult arra is, hogy más hitűekkel és más világnézetűekkel együtt vállaljon közös feladatokat az egész emberiség érdekében. Kelet-Európában sok jó tapasztalatunk van arról, hogy milyen hasznos és gyümölcsöző tud lenni az új közösség tagjainak együttműködése a nem vallásos emberekkel népünk előre haladása érdekében.

Befejezésképpen hadd idézzem Lukács evangéliuma 22. fejezetéből a 24. versztől a 27. versig terjedő szakaszt. Ez az a szakasz, amely nyilvánvalóvá teszi, hogy Jézus Krisztus szolgáló Úr és az új közösség szolgáló közösség: „Ezután versengés is támadt köztük arról, hogy ki a legnagyobb közülük. Erre ő így felelt nekik: „A népeken uralkodnak királyaik, és akik hatalmaskodnak rajtuk, azok jötevőknek hívatják magukat. Ti azonban ne így cselekedjetek, hanem, aki a legnagyobb közöttetek, olyan legyen, mint a legkisebb, és aki vezet, olyan legyen, mint aki szolgál. Mert ki a nagyobb? Az, aki asztalnál ül, vagy az, aki szolgál? Ugye az, aki az asztalnál ül? Én pedig olyan vagyok közöttetek, mint aki szolgál”.

Krisztusban — együtt a misszióban

Dr. Hafenschner Károly hozzászólása Yoshio Ishida professzor előadásához Dar-es-Salaamban

Mint az 1. szeminárium egyik reactora, először is szeretnék köszönetet mondani Önöknek azért, hogy felkérték, mondjam el véleményemet erről az altémáról: *együtt a misszióban*, Ishida professzor úr dolgozatára hozzászólásként.

Dr. Ishidának is kifejezem köszönetemet azért a lehetőségért, hogy sorait jóval megérkezésem előtt rendelkezésemre bocsájtotta, ilyen módon volt alkalmam tanulmányozni még időben dolgozatát.

Ha nem tévedek, rövid hozzászólalásomnak tartalmaznia kell az imént hallott előadásra nyújtott általános megjegyzéseimet, továbbá meg kell próbálnom felmutatni azokat a pontokat és hangsúlyozott szakaszokat, melyeket fontosnak találok, ugyanakkor a hiányokat is meg kell kísérelnem felfedezni, mindezt abból az alapállásból és egyházi összefüggésből (Magyarország — Európa), ahonnan én látom ezt az altémát. Végül alá kell húznom azokat a lényegesnek tartott témacsoportokat, amiket szemináriumunkban megvitatásra ajánlok.

Nagyon valószínűnek tűnik, hogy nem szükséges ismételnem most mindazt, amit már erről a témáról egyházunk nevében írtam (I. Exhibit X. 3. 1, 3 kk és 49 kk, valamint az Egyházi Együttműködési Bizottság 1976-os sasketooni ülésére készült dolgozatom). Most tehát nem kell más tennem, mint arra az előadásra központosítani, amit éppen most hallotunk.

Általános megjegyzések: Ma a teológiában csakúgy, mint bonyolult 20. századi életünk bármely más területén valóságos jótétemény az a hallgatóság számára és általában az érdeklődők számára, ha valaki mennyiségben képes redukálni a problémákat és a lehető legegyszerűbben előadni azokat (anélkül, hogy túlegyszerűsítene azokat), s így tudja aláhúzni a valóban lényeges kérdéseket. Pontosan ez az, amit Ishida professzor úr tett az imént. Mindenki, aki a misszió kérdéseivel foglalkozik, ma tudatában van annak, micsoda hallatlan számú könyvet és kiadványt kell ismernie, hiszen a szakirodalom áradatával kerülünk szembe, ugyancsak mindenki előtt ismeretes, hogy hány, különböző természetű, szinte leküzdhetetlen problémával találkozunk. Ezen a háttéren rövidnek lenni mindig nehezebb, mint sok szóval fogalmazni. Előadónk ugyanazzal a világossággal és rövidezséggel fogalmazott, mint ahogyan ezt tette egy másik előadásában: Az evangélikus hozzájárulás ázsiai ökumenikus contextusban (Manila, Filippi szigetek, 1976. október Teológiai Nevelés a mai Ázsiában — örvendetesen sok utalás történt ott a misszóra!) Bátor mozdulattal summázta a túláradó mennyiségű problémát három csoportban: identitás, alkalmazkodás, elkötelezés. — Mostani öt pontja is ilyenfajta segítséget adhat a hallgatóknak, mint akkor és ott.

Néhány (részletkérdéshez) megjegyzés.

1. Tetszik Ishida professzor világos szándéka, hogy nem kíván csupán egy fejezetet hozzátenni az eddigi fejezetekhez, hanem inkább impulzusokat akar adni és lökést, hogy előre haladhassunk. Szerintem, amire vallamennyiünknek valóban szükségünk van az, hogy tényleges lépéseket tegyünk meg egy új missziói korszak felé, egymással való együttműködésben. Mindenki érzi, hogy szükségünk van új megfogási módokra, új elszánásra, új haladásra, hogy az üdvözítő evangéliumot eljuttassuk minden népnek korunkban és gyógyítsuk nyugtalan, gyötrődő 20. századunkban a betegeket, a rászorulókat az örültségig izgatott korunkban. Ha valóban keresztútnál állunk ezen a világgyűlésen, ahogyan ezt Ishida professzor úr állította, úgy jól tesszük, ha minden erővel megpróbálunk kimozdulni a holtpontról, ha elhagyjuk a helyet, ahol eddig veszteltünk és minden beszélgetésben, tárgyalásban, vitában a világgyűlés folyamán éppen ebben segítünk egymásnak. Jól tesszük, ha megengedjük, hogy minden felismerés, a résztvevők részéről felvetődő kérdés lán-

ra lobbantson bennünket, hogy valóban együtt dolgozzunk a misszióban: hirdetvén az örömhírt és gyógyítva minden erőtelenséget, ahogyan előadó professzorunk is ezt megfogalmazta. Jó jelnek tartom, ha egy tekintélyes, rangos professzor nem marad az absztrakt analízisek terén, hanem megpróbál befolyást gyakorolni az egyházi életre és azokkal a problémákkal foglalkozik, amelyekkel manapság a keresztyéneknek szembe kell nézniök. Ez olyan fajta teológia, amit mi is ma Magyarországon szeretünk és becsülünk. Ez nem luxus az egyház számára, hanem szolgálat az egyház tagjainak, annak érdekében, hogy jobban láthassák el feladataikat, miután megértették konkrét kötelességüket.

2. Szerencsére Ishida professzor nem esett a már szinte megszokott „szerencsétlen sarkosítás” (ez az ő kifejezése) csapdájában sem: *vagy* személyes üdvösség, *vagy* társadalmi fejlődés, *vagy* igehirdetés, *vagy* fejlesztés. Ez a vagy-vagy képlet szellemileg hasadt személyiségekké formálhat bennünket. A misszió mindig az egész emberre irányul, mint ahogyan az egész életre is vonatkozik. Ishida professzor előadásában érezhette az ember, hogy számára természetes: keresztyénnek lenni annyit jelent, mint mindenestől új lénynek lenni, elfogadni Isten üdvözítő cselekedetét annyit jelent, hogy az egész élet frissül a maga teljességében. Így segítő és előremutató, hogy előadásában el tudta kerülni ezt a teológiai csapdát, amelytől oly sokat szenvedtünk az elmúlt években. Már-már szükségzerű volt állást foglalni vagy a vertikális, vagy a horizontális síkú missziói értelmezés mellett: *vagy* üdvösség, *vagy* emberi jólét. Most ezután az előadás után az ember ugyanazt az egészséges koncepciót érzi, mint amit a Biblia is tükröz: a misszió elválaszthatatlanul magába öleli a vertikális és a horizontális dimenziót is. Miért is ne lehetne így?

3. Egy másik szép vonása Ishida professzor előadásának a *rugalmasság* hozzáállása és mentalitása. Abban az értelemben hasznalom ezt a kifejezést: flexibilitás, ahogyan Pál beszél erről 1Kor 9, 20 k-k-ban: „A zsidóknak olyanná lettem, mint aki zsidó, hogy megnyerjem a zsidókat; a törvény uralma alatt levőknek, mint a törvény uralma alatt levő... az erőtléneknek erőtlenné lettem, hogy megnyerjem az erőtléneket: mindenkinek mindenné lettem, hogy mindenképpen megmentsek némelyeket. Mindezt az evangéliumért teszem, hogy én is részesüljek annak áldásaiban”. Bizonyos értelemben Ishida professzor ugyanezt tette. Pál apostol megőrizvén identitását megkísérelte megmagyarázni mondanivalóját különböző módon. A lényeg ugyanaz maradt, de a formák változtak. Ishida professzor elég bátornak és flexibilisnek mutatkozott, hogy biblikus teológus legyen és ezáltal megnyerhet biblikusokat, így pl. részletesen belebocsátkozott az „együttmunkálkodó” kifejezés elemzésébe és szinte rehabilitálta lutheránus fülek számára is a szünergosz kifejezést. Így anélkül, hogy etimológiai játékokat folytatna, vagy egy régi eretnek vitán időznék, segített megérteni, mit is jelent biblikusan a misszióban valóban participálni. — Elég bátor volt, hogy egyháztörténetként a keresztyénység első évezredéből idézzon, vagy a klasszikus evangélikus örökségből azért, hogy megnyerjen olyanokat, akik az egyház története alapján gondolkodnak. Megkísérelte kifejezni magát a törvény és evangélium régi kategóriáiban s talán ezáltal megnyert konzervatív elemeket (ne felejtsük, hogy miközben ezeket a terminusokat használja, tud friss és hasznos is lenni pl. a törvény szerinte úgy is meghatározásra szorul, mint ami a világ rendje, működésének alaptörvénye. Keret, amiben a teremtett világ működik. A világ valóságát veszi így komolyan.) — Tillichet is idézi (a latens egyház említése kapcsán), s így segít azoknak, akik a 20. sz. e jeles

teológiai egyéniségének hatása alatt állnak Európában vagy Amerikában. Sőt Ishida professzor még római katolikus teológust is idéz: Karl Rahner (az anonymus keresztyének kapcsán) azért, hogy ökumenikus tájékoztató teológusokat és keresztyéneket megnyerjen, hogy követhessék ezek is az ő gondolatcsapásait. Talán túlságosan is udvarias volt és alázatos ahhoz, hogy a japán háttérrel foglalkozzék, ahonnan jön és talán éppen ez az, amit leginkább hiányolok előadásában. Van egy bizonyos hiányérzetem, mert nem foglalkozik kérdésünkkel ázsiai kontextusban, sőt az afrikai vagy latin-amerikai kérdéseket sem említi. Mint egy diaspóra egyházi helyzetben élő, kisebbségi egyház tagja szívesen hallottam volna valamit ezekről a kérdésekről az ő szájából. Valóban érdekelnek a parányi, törpe kisebbségben élő ázsiai, latin-amerikai és afrikai egyházak, hogyan érték ezek, mint evangélikus keresztyének a misszió felelősségét ma saját helyzetükben (talán 5. oldalán erre lehetőség lett volna...).

4. Ami nekem és általában a magyar evangélikusoknak Ishida professzor úr előadásában a csúcspont jelentette, az az 5. fejezet volt: *Együtt Krisztussal, aki nem azért jött, hogy Neki szolgáljon, hanem, hogy Ő szolgáljon.* Nagyon közel éreztük magunkhoz előadó professzorunk gondolatait és kijelentéseit. A megfeszített és feltámadott szolga Messiásra, Krisztusra összpontosított, aki által legyőzhetjük a mindig kísértő optimista triumfalizmust, a szentimentalista univerzalizmust és az üres elvontságot missziói munkánkban. Fil. 2, 5—11. nagy jelentőségű szakasz a mi számunkra is ma odahaza és sokat segített a Magyarországi Evangélikus Egyházban is. Tudom jól, hogy származhat félreértés olyan teológiából, amelynek alapja a szolgáló Krisztus. De Ishida professzor előadását olvasva megerősödtem meggyőződésemben: ez nemcsak számunkra, Kelet-Európában jó út, de az egész 20. századi lutheranizmus, sőt az egész keresztyénség számára is ez a jó út. Ez a kijelentés: Urunk szolgál, nem szükségszerűen jelenti, hogy Ő igent mond a mai világban fellelhető minden hatalmasságra, vagy azt akarja, legyen egyháza szóltan, néma egyház, szolgál egyház, szervilis egyház. (Most olyan kifejezéseket használtam, amiket az elmúlt évtizedekben gyakran használtak a Magyarországi Evangélikus Egyház ellen). Nos, most hallhattuk felfedezéseinket a világ egy más részéről jött professzor ajkáról. Ez valóban nagy élmény számunkra. Krisztusban hinni, aki úr és aki szolgál, azt jelenti, semmi közünk nincs hozzá, ha nem engedjük meg, hogy szolgáljon közöttünk és ha nem élünk e világban ugyanabban az életstílusban, amelyben ő élt. Az új felismerés Ishida professzor előadásában a krisztológiai alap és a Szentlélek munkájának kombinációja volt. A krisztológia mint alap a misszió számára, a pneumatológiával kapcsolódott. (Előadása 1. fejezetében.) Azt hiszem, igazam van, az evangélikus teológiának ma általában tovább kell lépnie e területen, úgy érzem, kissé gyengék vagyunk ebben a vonatkozásban összehasonlítva a karizmatikus mozgalmakkal, még a római katolikus egyházon belül is, pünkösdi új értelmezésével, ébredésekkel és lelki megújulásokkal. A Szentlélekkel való foglalkozás nem zárja ki, hogy a földi realitásokra figyeljünk.

5. Számomra teljesen világos Ishida professzor előadásában az a tendencia, hogy az identitás kérdéseivel nem önmagában foglalkozik l'art pour l'art, hanem a krisztológiával kontextusban. Az új közösséggel kapcsolatban az hasznos és segít, ha nem magunkra figyelünk, hanem Krisztusra és felebarátainkra. Az önközpontú identitás-keresés még csak pszichológiai kutatás vagy autonóm filozófiai spekuláció, egzisztenciális problémázgatás, de még nem teológia! Az egyetlen legitim mód, ahogy

az egyházban kérdésekkel foglalkozhatunk, a Krisztusban való gondolkodás. Ez egyszerre jelent Istennel kapcsolatban levő és a világra irányuló probléma-közelítést és ugyanakkor a hit és szeretet dimenziójában való gondolkodást és cselekvést. Ez az, ahogyan Ishida professzor gondolkodik. Anélkül, hogy Nairobi nevét említette volna, vagy csupán visszhang lett volna az EVT 1975-ös világyűlésére, az evangélium központjába ért el témánkkal kapcsolatban, amikor rámutatott a mindig aktív szolgáló Úrra, a misszió dimenziójában. E változó világunkban a misszió alapja változatlan és ez nem más, mint Jézus Krisztus egyedül, személye, munkája, igéje. Mindnyájan megérthetjük, az előadást hallgatva, mit jelent együtt lenni Vele és egymással a misszióban.

Amikor postán megkaptam Genfből Ishida professzor előadását az elmúlt májusban, éppen azokban a napokban jelent meg egy cikkem az Evangélikus Életben Küldetésünk alapja címen a dar-es-salaam-i előkészítő sorozatban. Minden változtatás nélkül hadd idézzem a paragrafusok alcímeit angolul: Zűrzavar helyett biztos alap, előítélet helyett bizalom, kétirányú forgalom, egyoldalúság helyett teljesség, félelem helyett reménység, csak Jézus a mester, mi tanítványok vagyunk, vákuum helyett valódi világ, egyének és csoportok helyett az egész egyház feladata a misszió, önközpontúság helyett felelősség, rettegés helyett elkötelezett szolgálat, triumfalizmus helyett szeretetben értelmes élet. Ezeket a mondatokat egyháznak tagjainak írtam, olvasóinknak. De talán itt a nagyszabású és elmondható lett volna, valamennyi teljes összhangban van Ishida professzor előadásával. Ez pedig jó jel az egyházban: egy budapesti evangélikus lelkész és a világ másik feléről érkezett japán professzor, egymástól függetlenül hasonlóképpen fogalmaz. Úgy látszik, nemcsak megérthetik egymást távol élő emberek, hanem nagyon hasonló gondolatokat is produkálhatnak, ha azokra a kérdésekre válaszolnak, Uruktól nyert fényben, amelyek az evangélikusságot világszerte foglalkoztatják és kihívást jelentenek.

Az emberi jogok komplex értelmezése

I.

A téma aktualitása

Az emberi jogok értelmezése körül a felvilágosodás, közelebből a francia forradalom óta folyik világméretű eszmei, ideológiai harc. Az ENSZ egyik legfontosabb feladatának tekinti az emberi jogok ügyének felkarolását, amint ezt két alapvető s joggal sokat vitatott ENSZ-dokumentum bizonyítja: „Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata” még 1948-ból, valamint a „Konvenció gazdasági, társadalmi és kulturális jogok tekintetében” 1966-ból.

Az egyházi világszervezetek is szinte megalakulásuk óta, de különösen is az utóbbi években igen sokat foglalkoznak a kérdéssel (EVT, LVSZ, RVSZ, KBK stb.).

De a téma igazi aktualitását az a tény adja, hogy a Helsinki Egyezmény eredményeinek felmérésére és a továbblépésre hivatott belgrádi találkozót megelőző időszakban egyes nyugati politikusok és köreik (kö-

zöttük nem kisebb személyiség mint Carter elnök) kampányt hirdetnek a szocialista országok ellen éppen az „emberi jogok védelmezésének” jól hangzó jelszavával. Az emberi jogok igen bonyolult, összetett kérdés-komplexumból önkényesen ragadnak ki egy különben is nagyon problematikusi szeletet, az egyéni szabadságjogok biztosítását, és ezt kérik számon a szocialista országoktól. Hogy ezt milyen *jogon* teszik, az rejtély, de hogy milyen céllal, az már kevésbé kétséges. A Helsinkiben hivatalosan is a legmagasabb szinten dokumentált és igenelt enyhülési folyamatnak nemcsak barátai, támogatói, nyertesei vannak (a legszélesebb néptömegek), hanem ellenségei, fékezői, vesztesei is (hidegháborús körök, fegyvergyártó monopóliumok stb.), akik mindent megtesznek, hogy visszafordítsák vagy legalábbis lelassítsák a számukra nemkívánatos enyhülési folyamatot. Csak ebbe a nagy összefüggésbe, az enyhülés, a népek, különböző társadalmi rendszerek békés egymás mellett élése folyamatába helyezve lehet reálisan megítélni mindazt, ami a nyugati sajtóban, propagandában az emberi jogok címén és ürügyén történik.

Dolgozatom célja, hogy a már említett, szándékosan egyoldalú, egyikű beállítással szemben rávilágítsak az emberi jogok kérdésének, értelmezésének és megvalósításának komplex jellegére és néhány alapvető összetevőjére. Először három egyre szélesedő összefüggésbe szeretném elhelyezni az emberi jogok komplexumát, s végül megpróbálok elhelyezni a kérdést a teológia „koordináta rendszerében” rámutatva néhány speciálisan keresztyén szempontra.

II.

Hamis alternatívák

1. *Egyén — közösség*

Mindenekelőtt le kell szögezni, hogy az emberi jogok megvalósításáról csak közösségi aspektusból lehet és érdemes beszélni éppúgy, mint ahogy emberségünk megéléséről, kiteljesítéséről is csak közösségben lehet szó. Robinson emberi jogairól, szabadságjogairól beszélni groteszk gondolat lenne. Az individuum csak a kollektívában valósulhat meg, így a kettő szembeállítás, egymás elleni kijátszása mesterkéltnél, erőltetett manipuláció. Jogainkat elsősorban nem másokkal szemben, mintegy védekezve a közösség, a társadalom ellen kell érvényesíteni, hanem az igazán egészséges társadalomban jogaink éppen beleállítanak a közösségbe. Jogaink és az attól elválaszthatatlan kötelességeink gyakorlása nem valamivel, valakivel szemben, hanem valamiért, valakiért kell, hogy történjék. S ez döntő különbség, az igazán értelmes, emberhez méltó élet feltétele.

Amikor Nyugaton az emberi jogok védelmezői újra meg újra zászlajukra tűzik a francia forradalom hármasságát — szabadság, egyenlőség, testvériség —, többnyire figyelmen kívül hagyják az egyén és közösség előbbiekben felvázolt harmonikus, egészséges, emberhez méltó kapcsolatának szükségességét. Általában megrekednek az első pont, az egyéni szabadságjogok meghirdetésénél és számonkérésénél, s közben megfeledkeznek arról, hogy az ún. nyugati demokráciák 1789 óta adósok a francia forradalom hármasságának megvalósításával. A három jelszó: szabadság, egyenlőség, testvériség ugyanis szorosan összefüggnek és kölcsönhatásban vannak egymással. Ebből az interdependenciából következik, hogy egyik sem játszható ki a másikkal szemben, egyiket sem

lehet tartósan a másik fölé helyezni súlyos következmények, társadalmi torzulások nélkül. Eppen ilyen torzulások figyelhetők meg a legtöbb fejlett tőkés országban, ahol például az egyéni szabadságjogok abnormális érvényesítése miatt nem tudnak gátat vetni a fegyveres bűnözésnek, az erőszakos terrorcselekményeknek stb. Nem is szólva arról, hogy aligha lehet az egyenlőség és testvériség szép eszméjének megvalósítására gondolni addig, míg egy társadalom egész gazdasági struktúráját az egyén gátlástalanul érvényesülő, önző, felelőtlen szabadsága jellemzi. Ez a torzán értelmezett szabadságjog a legembertelenebb „emberi joggá” fajulhat a gyakorlatban.

Ennek konkrét következménye a kapitalizmus meg-megújuló, viszatérő betegsége: a gazdasági válságok, infláció, munkanélküliség stb. Ezt felismerve az utóbbi időkben a fejlett tőkés országok is igekeznek bizonyos kollektív, társadalmi, gazdasági jogokat alkotmányosan biztosítani. Ez a tendencia jól lemérhető a már említett két ENSZ-dokumentum közötti különbségen is. Míg az első 1948-ban szinte kizárólag az egyéni jogokra koncentrált (éppen ezért nem fogadták el a szocialista országok), addig a második irat 1966-ban már címében is jelzi a változást, hiszen társadalmi, gazdasági, kulturális jogokkal is foglalkozik. Többek között ez is jól mutatja az a közismert súlyponteltolódást, ami világszerte s így az ENSZ-ben is a szocialista országok javára történt és történik napjainkban. A probléma azonban távolról sem olyan egyszerű, hiszen társadalmi, gazdasági, kulturális jogokkal is foglalkozik. Többek között ez is jól mutatja az a közismert súlyponteltolódást, ami világszerte s így az ENSZ-ben is a szocialista országok javára történt és történik napjainkban. A probléma azonban távolról sem olyan egyszerű, hogy néhány új tétellel, paragrafussal megoldható lenne. A betegség ilyen felszínes, tüneti kezeléssel nem orvosolható. Jól illusztrálja ezt az az érdekes kísérlet, melyről Helmut Gollwitzer professzor számol be a „Junge Kirche” 1977. februári számában. Az Egyesült Államokban fiatalokat szólítottak meg az utcán és néhány mondatot idéztek nekik az amerikai alkotmány paragrafusából főleg a munkához, tanuláshoz való jogról azaz a kérdéssel, tudják-e, honnan való az idézet. Többségük nem tudott választ adni, illetve néhányan arra tippeltek, hogy a tézisek valamelyik kommunista párt programjából származnak. S hogy ezek a jogok csak papíron léteznek, az elkerülhetetlen, hiszen idegen testet jelentenek a társadalom egészében, nem egyeztethetők össze az egyénnek és közösségnek a gazdasági struktúrából következő feloldhatatlan feszültségével. Tömör egyszerűséggel Aczél György ezt így fogalmazza meg: „A joghoz hozzátartozik a jog gyakorlásának valóságos lehetősége”. Különben az egész kérdésben már könyvének pusztá címe kimondja a döntő szót: „A szabadság a szocializmus jelene és jövője.”

De éppen ez az a tény, mellyel még a legjózanabb nyugati vezetők sem mernek szembenézni. Többnyire csak addig jutnak el, hogy beismerik: bizonyos kollektív jogok a szocialista országokban magasabb szinten vannak biztosítva, de rögtön hozzáteszik, hogy az egyéni szabadságjogok tekintetében a Nyugat vezet, mivel ezek Keleten erősen korlátozottak. Ez a hamis alternatíva, hogy egyik oldalon kollektív, másik oldalon pedig inkább az egyéni jogok biztosítottak, tulajdonképpen ismét csak az egyén és a közösség mondva csinált feszültségéből ered, s végső sorban a két társadalmi rendszer összehasonlásának, a konvergenciaelmélet burkolt tendenciájának kísértését hordozza magában. Való igaz, hogy a szocialista országokban az egyéni szabadságjogok megvalósítása bizonyos határok között történik, csakhogy ezeket a kereteket a közösség érdeke, az egész nép közös célja, jövője, békessége, boldogulása adja. Természetesen tudatában vagyunk annak, hogy még akad tennivaló, vannak még kihasználatlan lehetőségek, de ugyanakkor „a legkisebb túlzás nélkül állíthatjuk, hogy mi azokon a területeken biztosítjuk az állampolgári jogokat, melyek meghatározzák, determinálják az összes többit, amelyek

alapvető feltételét jelentik annak, hogy az emberek élhessenek szabadságjogaikkal.” (Lakos Sándor: A szocialista demokrácia egyes kérdései, Társadalmi Szemle 1977. 5. sz.) Hazánkban adott az az egészséges gazdasági alap, melynek nyomán szívós tudatformáló munkával egyre jobban kifomálódik az egyén és közösség harmonikus egysége.

2. Közösség — népek családja

Az emberi jogok teljes, komplex, kollektív értelmezése megköveteli, hogy a kérdést világméretű összefüggésben vizsgáljuk. Emberi jogaink és kötelességeink érvényesítése, megvalósítása, de megsértése, lábbal tiprása sem szűkülhet le csupán egy-egy ország határain belülre. Nemcsak egyének, kisebb közösségek emberhez méltó létéhez, értelmes életéhez szükséges az emberi jogok biztosítása, hanem az egyes népek, nemzetek teljes önmegvalósításához is elengedhetetlen feltétel az emberi jogok és kötelességek kölcsönös tiszteletben tartása, megélése. Egyetlen ország sem érvényesítheti vélt jogait más népek kárára, leigázására, kizsákmányolására súlyos történelmi konzekvenciák nélkül. Ha csak a kolonializmus brutális jogtiprását vizsgáljuk, világosan kitűnik, hogy konzekvenciái nemcsak a volt gyarmatokat sújtják (gazdasági, tudati elmaradottság), hanem keményen visszaütnek a kolonialista hatalmakra is (pl.: a fehér ember morális hitelképtelensége a harmadik világban stb.). Ez a történelmi példa is jól bizonyítja, hogy az emberi jogok a teljes életet védik, s így megsértésük csak rövid távon jelenthet „üzletet”, történhet következmények nélkül, mert később szükségszerűen visszaüt a jogtiprókra.

A világméretű összetartozás, kölcsönös egymásrautaltság egészséges tudatára van szükség, tömören: „a testvériség” szép jelszavának realizálására. Ennek létfontosságát már Kant felismerte, amikor rámutat arra, hogy az egész világra kiterjedő polgárjogok megvalósítása csak akkor nőhet ki az utópia világából, ha az emberi jogok megsértését bármely pontján a világnak az egész emberiség érzékeli. Arról van tehát szó, hogy amit gyakran csak szép szólamnak érzünk, „a népek családja” eszméjét konkrétan meg kell valósítani. Egyre kisebbé zsugorodó bolygónkon ez a kölcsönös egymásrautaltsági tudat érezhetően erősödik. A nagyszabású, nemzetközi mozgalmak, a világméretű békemunka jól bizonyítják azt az egyre erősödő tudatot, hogy ha a népek családjában egy tagot sérelem ér, az kihát a másik tagra is, sőt az egész család, az egész emberiség életére.

Ugyanakkor józanul kell azt is látnunk, hogy csupán szolidaritási kampányokkal, nemzetközi tiltakozásokkal, nyilatkozatokkal nem lehet biztosítani a „nagy család” belső rendjét, a népek közötti igazságos kapcsolatokat, a nemzetközi jogot, a népek önrendelkezési jogát, szabad gazdasági, társadalmi fejlődését és mindezek alapfeltételét, minden ember legalapvetőbb jogát: a világbékét. Jól illusztrálja ezt az ENSZ nem egy jó szándékú, a békét és haladást célzó törekvése, mely sajnos, csupán deklarációkkal és határozatokkal nem vihető keresztül.

A harmadik világ népei többségükben egyre világosabban ismerik föl, hogy a megoldást a gyökereknél kell keresni, olyan új, egészséges gazdasági, társadalmi struktúrára van szükségük, melyben és mellyel az emberiség családjának teljes jogú tagjaivá válhatnak. S nem véletlen, hogy felismerve a történelmi szükségszerűséget, a jövő útját túlnyomó többségükben a szocializmusnak valamilyen — nemzeti adottságaiknak megfelelő — formáját választják. Természetesen ez után a döntő lépés

után, mellyel a népek nagy családjának teljesjogú, szabad és független tagjaivá lettek, mint fiatal, sok tekintetben még tapasztalatlan államok tartós támogatásra, segítségre szorulnak mindenekelőtt gazdasági területen. S ebben a harmadik világ jövője szempontjából sorsdöntő kérdésben létfontosságú az emberi jogok és kötelességek világméretű, népek, nemzetek közötti megvalósulása, mely a kölcsönös előnyökön alapuló, hátsó gondolatoktól, neokolonialista tendenciáktól mentes gazdasági kapcsolatokban nyerhet kifejezést. Nem véletlen, hogy a harmadik világ országai elsősorban a második világtól remélhetnek és kaphatnak ilyen jellegű testvéri segítséget. Ez nemcsak a harmadik világ érdekét szolgálja, hanem az emberiség egésze békés jövődjének záloga.

3. Jelen — jövő

Korunkban az emberi jogok bonyolult kérdés komplexumát már nem elég csupán a legszélesebb térbeli összefüggésekben tárgyalni, hanem el kell helyezni az idő dimenziójában is. Hiszen nemcsak egyének, közösségek, népek élhetnek vissza jogaikkal és felelkezhetnek meg kötelességeikről, hanem egy-egy nemzedék is érvényesítheti olyan önző módon jogait, hogy annak kárát a jövő nemzedékek szenvedik el. Ebben az összefüggésben Jürgen Moltmann professzor rámutat arra, hogy az ilyen felelőtlen egoizmus, nemcsak egyéneket, közösségeket, de generációkat is fenyeget. Korunk nemzedéke egyre világosabban érzi ennek a jövőt fenyegető egoizmusnak a nyomasztó kísértését.

Ökológiai felelősségünkről egyre több szó esik napjainkban világi és egyházi körökben egyaránt (vö. Societas Ethica 1976-os konferenciája Balatonfüreden). Az ENSZ környezetvédelmi világnapot hirdetett meg 1977. június 5-re. Az alkalomra kibocsátott plakát kínzó kérdését senki sem rázhatja le. Mindannyiunkat felelőssé tesz, amikor arra kérdez rá, hogy milyen világot hagyunk gyermekeinkre, Hiszen nemcsak őseinknek és kortársainknak, hanem utódainknak, a jövő nemzedéknek is joga van a teljes, szép és értelmes élethez, melynek elengedhetetlen kulisszája az emberhez méltó környezet: a tiszta levegő, víz és természet stb. Nem is szólva a föld természeti kincseiről, a létfontosságú nyersanyagokról és energiahordozókról, melyeket nem sajátíthatunk ki csak jelenünk számára, nem pazarolhatjuk el az utánunk jövő nemzedék számlájára.

Természetesen reálisan kell látnunk ennél a kérdésnél is, hogy csupán plakátokkal, propagandával nem lehet biztosítani a jövő nemzedékek élethez való jogát, bár tudatformáló hatásuk lebecsülése is tévedés lenne. De a probléma megoldásához csak az emberi jogok olyan átfogó, teleologikus értelmezése vezethet, mely a KBK-nak már 1974-es állásfoglalásában egyértelmű kifejezést kapott: „Az emberi jogoknak teleologikai jellegük van, azaz egyes jogok érvényesítését korlátozza az emberhez méltó élet megvalósításának egyetemes célkitűzése.” Ilyen teleologikus szemlélet azonban csak az egyén — közösség — népek családja harmonikus viszonyában érvényesülhet, melynek előfeltétele az olyan gazdasági struktúra, mely horschútávon, nagy perspektívákban tervez és valósul, nem egyszer háttérbe állítva a pillanatnyi előnyöket a nagy célok érdekében. Mindezekben könnyen és egyértelműen felismerhetők a szocialista struktúra elidegeníthetetlen jellemző vonásai (tervgazdálkodás). Így magától értődő, hogy a környezetvédelem — ökológiai felelősségünk a jövő nemzedék emberi jogaiért — a legszervezettebben és átgondoltabban éppen a szocialista országokban, így hazánkban is, történik. Hamis tehát

az az alternatíva is, hogy csak úgy élhetünk meg a jelenben, ha egy „megskalpoltt” glóbuszt hagyunk utódainknak, mint ahogy hamis manipuláció egyén és közösség, valamint a nemzeti érdek és az internacionalista aspektus egymással szembeni kijátszása.

A három hamis alternatíva leleplezése után világosan állhat előttünk korunk igazi, döntő alternatívája: szocializmus vagy kapitalizmus? Ezt az alternatívát nem lehet összemosni, s ezt a kérdést nem lehet megkerülni, felelet nélkül hagyni! Az erre a kérdésre adott válasz egyben az emberi jogok kérdésének is kulcsa.

III.

Teológiai kapcsolópontok

Az első rész három alpontjában felvázolt pozitív megoldások meggyőződésem szerint mind vallásos, mind pedig nem vallásos, keresztyén és nem keresztyén emberek számára egyaránt jó lelkiismerettel elfogadhatóak és támogathatóak. Így dolgozatom utolsó részében nem akarok valamiféle speciális, külön keresztyén tanítást adni az emberi jogok kérdésében. A lutheri kétbirodalomról szóló tétel értelmében az egész kérdés-komplexum a józan ész vonalán közelíthető és világítható meg, és megvalósítása csak minden jóakarató ember világméretű összefogásával történhet.

Az emberi jogok „elteologizálása”, minden áron való bibliai megalapozása csaknem egyidős az emberi jogok történetével. Ennek ellentmondásosságára világosan mutat rá a már idézett KKB dokumentum: „A liberális emberi jogokat, amelyek egy konkrét történelmi időszakban keletkeztek, gyakran tekintették keresztyén ihletésű isteni jogoknak. Elérkezett az ideje, hogy rámutassunk az emberi jogok ilyen felfogásának társadalmi hátterére a felvilágosodott liberalizmustól való lelki-szellemi függőségére és bebizonyítsuk, mennyire hamis azonosításuk a bibliai kijelentéssel.”

Napjainkban is vannak újabb és újabb próbálkozások az emberi jogok teológiai bázisának kialakítására (pl. RVSZ, LVSZ tanulmányi munkák stb.). Ezek értékelése azonban túllépné a dolgozat kereteit és célját.

Amikor az emberi jogok kérdés-komplexumát végezetül megkíséreltem elhelyezni a teológia „koordináta rendszerében”, csupán az a szándék vezet, hogy rávilágítsak néhány fontos érintkezési pontra, melynek felismerése és tudatosítása segítheti tájékozódásunkat, állásfoglalásunkat és aktív közreműködésünket az emberi jogok megvalósításának bonyolult feladatkörében.

A kapcsolópontok elsősorban a keresztyén etika és a krisztológia területén adódnak.

Az egyén és közösség szembeállítását merőben idegen az egész Szentírás szemléletétől (pl.: ÓT zsoltárok stb.), és az ezen alapuló keresztyén etikától. Jézustól idegen a passzív, deffenzív etika: aktív, a közösségnek élő proegzisztenciára nevelő tanítványait (pl.: Hegyi beszéd stb.). Ebből következik az a sajátos újtestamentumi etikai szemlélet, amely elhatárolja magát a mindentől és mindenkitől független, felelőtlen szabadságtól, mellyel szemben tartalmas, felelős, másokért élő szolgálatban realizálódó szabadságot hirdet (1Kor 10, 23—24).

Jézus szembeszáll az Ótestamentum népét kísértő partikularizmus-sal. A választott nép hamisan értelmezett előjogait más népekkel szemben akarta megvalósítani és ebben a törekvésében a megígért Messiástól

várt segítséget. Jézus keményen leszámol ezekkel a sovíniszta váradalmakkal. Ő az egész világ megváltója. Benne az Atya az emberiség egész családját újra gyermekévé fogadja, magához öleli. Benne oldódnak fel az ellentétek, lehetünk egy családdá, testvérekké (Gal 3, 28), egy test tagjaivá (1Kor 12).

A teremtett világ iránti felelősségről már a Szentírás első lapjain olvashatunk az ún. kultúrparancsban (Gen 1, 28). S a jövőre orientált-ság, a nagy perspektívák jelenbe kiható mobilizáló etikai konzekvenciái a keresztyén eschatológia és etika szerves részét alkotják.

S végül talán a legdöntőbb kapcsolópont, hogy a Szentírástól, a keresztyén etikától is idegen a jogok és kötelességek mesterséges szétválasztása. Jézus tökéletes és teljes egységben látja a kettőt, amikor szolgálatba küldi tanítványait. Ez az Isten és embertárs felé irányuló szolgálat egyszerre kitüntető mandátum, isteni ajándék (Gabe), s ugyanakkor felelősségteljes küldetés, feladat (Aufgabe), másként fogalmazva: egyszerre jog és kötelesség. A legnagyobb, emberhez legméltóbb emberi jog és a keresztyénység lényegéből fakadó legalapvetőbb kötelességünk, melyet a szolgálatban előttünk járó Urunktól kapott erővel tölthetünk be igazán hűségesen.

Gáncs Péter

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Aczél György: A szabadság a szocializmus jelene és jövője
H. Gollwitzer: Menschenrechte — heute und morgen Junge Kirche 1977. 67 kk.
KBK állásfoglalás az emberi jogok kérdésében (Th. Sz. 1974. 371 kk.)
Dr. Kocsis Elemér: Ökológiai felelősségünk (Th. Sz. 1977. 119 kk.)
G. Krusche: Menschenrechte in theologischer Perspektive (Lutherische Rundschau 1977. 80 kk.)
J. Moltmann: A Christian déclaration on human rights (Reformed World 1976. 58 kk.)
D. dr Ottlyk Ernő: Krisztusban felelősségünk a viláért (Lelkipásztor 1977. 398 kk.)
Ökumenikus Tanács Nairobi tanulmányanyaga (Th. Sz. 1975. 9—10. sz.)
Dr. Pröhle Károly: Emberi jogok és keresztyén felelősség (Th. Sz. 1974. 280 kk.)
U. Scheuner: Die Menschenrechte in der ökumenischen Diskussion (Ökumenische Rundschau 1975. 152 kk.)
H. E. Tödt: Théologische Reflexionen zu den Grundlagen der Menschenrechte (Lutherische Rundschau 1977. 61 kk.)
I. Tödt: Im Schutze der Vergänglichkeit, Universaler Anspruch der Menschenrechte (Lutherische Monatshefte 1977. 343 kk.)
D. Vidal: Theologische Basis der Menschenrechte (Bulletin des RWB 1975. 11. kk.)
* Lakos Sándor: A szocialista demokrácia egyes kérdései (Társadalmi Szemle 1977. 5. sz.)

Sajtóhiba-igazítás

Januári számunkban, az *Ady-tanulmány I. részében*, a] 30. oldalon az utolsó előtti bekezdés első mondata helyesen így hangzik:

A keletkezési sorrend szerint az év első felében az Isten felé vágyódó és az Istennel találkozó versek fakadtak a költőből, míg az esztendő második felében — csekély kivétellel — inkább az érthetetlen és vigasztalan Isten lép elénk a versekből.

Fokozott felelősség öregjeinkért

„Társadalmunk gondoskodása, a betegbiztosítási rendszerünk adta lehetőségek következtében az emberi élethajár egyre messzebbre tolódik ki. Ebből következik, hogy az öregek tábora növekvő. A gyülekezeti munkában a velük való foglalkozás különös figyelmet érdemel. Szolgálatunknak segíteni kell abban, hogy az öregkorban élő

a) ne érezze magát feleslegesnek és tehernek,

b) vehessenek részt a gyülekezeti munkában, mint a gyülekezet hasznos tagjai,

c) generációk ellentétét győzze le a másikat megértő szeretet.

Ez volt az egyik téma, amellyel 1976-ban a Lelkészi Munkaközösségek (LMK) foglalkoztak. A tizenkét egyházmegyei LMK-ből beérkezett dolgozatokban és hozzászólásokban kifejezésre jut a felelősségérzet és szeretet az idősek iránt.

1. *A téma aktualitása.* Világszerte egyre nagyobb felelősséggel fordulnak napjainkban az öregek felé. Erre annál is inkább szükség van, mert ez a tudományos kutatásnak eddig nagyon elhanyagolt területe volt. Amíg az emberi élet kezdeti és középső szakaszával, a gyermek- és ifjúkorral pszichológiai, biológiai és szociológiai munkák tömege foglalkozik, addig a gerontológia, a gerontopszichológia egészen új tudomány. Pedig ahogyan Bromley írja Az emberi öregedés pszichológiája című könyvében: életünknek mintegy negyedét töltjük azzal, hogy felnöttekké fejlődünk, a háromnegyedét azzal, hogy öregsztünk. — (Keveházi Lászlóné)

Legyen ez eszméltető annak, illetve azoknak, akik nem értik gyülekezeti szolgálatunk e részének kiemelt fokozott aktualitását. A felelőségünk valóban az, hogy a ránk bízott szolgálatot hűséggel végezzük, ugyanazzal a felelősséggel a gyülekezet minden rendű és rangú és korú tagjai felé, de éppen ez a felelősségérzet lehetetlenné teszi azt, hogy bárki különös hangsúly nélkül szóljon öregjeink iránt érzett felelőségünkről.

Felelőségünk abból adódik, hogy ismerjük Istennek minden ember iránti szeretetét. Ebből a szeretetből élünk mi is naponta. Tartozunk azzal, hogy ezt a szeretetet tovább adjuk a rászorulóknak különösképpen. Már pedig az öregek azok, akik leginkább rászorulnak szeretetre. Ők is abba a kategóriába tartoznak, akikről Jézus így szól: az én kicsinyeim. Öregek személyiségében és magatartásában szó szerint is felismerhetünk gyermekes vonásokat. Második gyermek-korukat élik. Van azonban határozott különbség köztük és a kicsi gyermekek között. A kis gyermek infantilizmusa mosolyt, gyengédséget vált ki, az öregek infantilizmusa megterhel. — (Tarjáni Gyula)

Diakóniai teológiánknak egyik ágáról van itt szó. — (Huley Alfréd). S e téren egészen új és igen nagy feladat vár ránk. A teológiai és gyülekezeti munkában is az öregekkel való foglalkozás mostoha gyermek volt. Tudomásom szerint LMK-eink, konferenciák ezzel a témával behatóan még nem foglalkoztak. Azzal sem, amire dr. Vető Lajos: Tapasztalati Valláslelektan című munkájában nyomatékosan felhívja a figyelmet: „Igen lényeges az öregek vallásosságának a pszichológiájával foglalkozni. Az öregek vallásossága megint másféle, mint amilyen a fiataloké, vagy a felnötteké. Ezzel rendszerint nem szoktak számolni. Pedig az egyházi életben az istentiszteleteken és a gyűléseken az öregek aránylag nagy

számmal vesznek részt. El lehetne várni az egyháztól és a lelkészektől, hogy behatóbban foglalkozzanak vele”.

2. *Az életkor hosszabbodása.* A zoltáros szerint a mi életünk ideje 70 esztendő, vagy ha több 80 esztendő. (Zsolt 90:10) Hála legyen Istennek, 90 éven felüliek is vannak körülöttünk. Világjelenség, hogy hosszabbodik az életkor. — Európában a századfordulón az életkor általában 35 volt, ma 70. az Egészségügyi Világszervezet közlése szerint 1970-ben a föld lakosságának 8%-a volt 60 éven felüli, a 2000. évre ez a szám 9%-ra fog emelkedni. Hazánkban az átlagos életkor 20 év alatt 55 évről 65 évre emelkedett. — (Kevháziné)

A Statisztikai Hivatal közlése szerint hazánk lakosainak száma 1975-ben 10 572 000 volt. A dolgozók száma 5 100 000, ami azt jelzi, hogy az ország lakosságának 49%-a dolgozó, 51%-a pedig eltartott. A nyugdíjasok száma 1 800 000. A nyugdíjasok száma 5 év alatt 35 000-rel emelkedett. Budapesten 100 ember közül 22 idős. Figyelembe kell venni, hogy a nyugdíjtörvény szerint a férfiak 60., a nők 55 éves korukban kerülnek nyugdíjalományba, vagyis ekkor lépnek az öregek soraiba. Sajnos egyre többen lesznek nyugdíjasok betegség, baleset következtében, vagyis velük is nő az öregek, az eltartottak száma.

Az élet Isten ajándéka. „Te vagy Istenem, kezekben van sorsom” — vallja a zoltáros (Zsolt. 31:16), kinyitod kezedet és kielégítesz minden élőlényt kegyelmesen. (Zsolt. 145:16). Naponta tapasztalom ezt, mondta idős nyugdíjas, kormányunk egészségügyi gondoskodásában, az SZTK munkájában is. Azelőtt is volt OTI, OTBA, MABI, talán a legjobb volt a bányászoknak a Bányatársulati Pénztár. De mindegyik csak 1—1 társadalmi osztályra terjedt ki és csak bizonyos szolgáltatásokat nyújtott. Kimaradt a falu népe és általában az idős. Tény, hogy sokszor azért nem hívtak orvost, azért nem váltottak ki gyógyszert, mert nem volt rá pénz, de sajnos az is tény, hogy a beteg állathoz hívták az állatorvost, a beteg öreget magára, sorsára hagyták. Az anyagiasság a lelketlenség vétkeivel pusztított.

Ma a biztosítás minden magyar állampolgárra kiterjed. Ingyen orvosi kezelés, kórházi ápolás, olcsón és részben ingyen gyógyszerek állnak az időseknek is rendelkezésükre. Az SZTK évenként 54 milliárd 200 millió Ft-ot fordít biztosítási célokra. A nyugdíjasok ellátmánya 30,9 milliárd Ft-ot tesz ki. A TV-híradó nemrég mutatta az új budapesti modern Szociális Otthont. A riporter bejelentette, hogy ilyenek épülnek az ország minden részében. A régi szegényházak eltűnnek. A budapesti eddigi két Nyugdíjas Társasház után még ebben az évben két ilyen házat adnak át rendeltetésének és hasonlók épülnek az ország nagyobb városaiban is, hogy az egyre több idős ember élete gondtalan legyen.

Gyülekezeteink tagjai között nincs senki sem, főleg idős, aki valamilyen biztosítási juttatásban ne részesült volna. Jó, ha nyilvántartjuk, alkalmanként kiszámítjuk, hogy ki-ki milyen összegű segítségben részesült betegség, kórházi ápolás alkalmával. Akkor látni fogjuk, hogy Isten kegyelmes gondot visel rólunk és hálásak leszünk minden egészségügyi gondoskodásért.

3. *Az öregkor.* Találóa jegyvezte meg, kicsit humorosan Otthonunk öreg nyugdíjas orvosa: öregszem, s ez így megy, amióta megszülettem. — (ifj. Foltin Brunó). Az öregkort nem az évek számai jelzik. Akit fiatalabban vesznek körül, az már öreg. Egy sportközvetítés alkalmával a riporter lehangoltan említette, hogy a magyar futball annyi dicsőséget szerzett, játékosai aránylag fiatalon leléptek a pályáról. Ők tudták, hogy mi-

kor kell lelépni. Ma a világbajnokok általában 20 évesek, az ezen felüliek már öregek. Tudomásul kell venni és tudatosítani kell, hogy az öregkör azzal kezdődik, hogy érzem — és ehhez nagy felelősségérzet és önismeret szükséges — ezt már nem tudom csinálni úgy, ahogyan szeretném, ahogyan kellene, vagyis ehhez már öreg vagyok.

Volt idő, amikor a kort jutalmazták magas tisztséggel, címmel. Azt tartották egyházi körökben is, hogy püspöknek, esperesnek sok tapasztalattal rendelkező idősebbnek kell lenni. Efölött ma senki se mondjon ítéletet. Ma más a helyzet. Ma vezető állásban levőnek az embert teljesen igénybe vevő, szolgálatokat minden eddigit meghaladó felelősséggel kell végeznie. Ma nem lehet a kort tisztséggel jutalmazni, ma a tisztség keresi azt az embert, aki a szolgálat minden terhét hordozza és maradéktalanul teljesíti. (II. Tim. 4:5)

70 éves volt, 10 éve nyugdíjas, de még mindig munkakörében dolgozott. Úgy érezte és mondogatta, azt tartják róla, hogy nélkülözhetetlen. Egyszer lesújtva érkezett haza, mert ahogyan mondta, elküldték azzal, hogy nincs rá szükség. Hogy mi történt, az már pontosan nem volt megállapítható. Kár is lett volna belőle ügyet csinálni. De sorsa legyen figyelemre méltó. Otthon búskomor lett, a megjegyzés emésztette és egy váratlanul fellépő betegség rövid idő alatt sírba fektette. Pár hónap múlva követte a felesége.

Az érzékenység nem erény, de nem is bűn, hanem betegség tünete, beteges tünet. Ok nélkül senki sem mondogatja, hogy beteg. Aki azt mondogatja, hogy érzékeny, annak idegrendszerében, lelki állapotában zavar van. Az érzékenység mindig valamit rejteget, ami leterheli őt is és környezetét is. Nem korral járó betegség, hanem kóros jelenség, időseknél is.

Figyelemmel kell lennünk embernek a munkával kapcsolatos viszonyára. Jól ismert mondás: Isten váltogatja a munkásokat, de a munka megy tovább. Így szokták exegetálni: mindenre szükség van, de senki sem nélkülözhetetlen. Szükség van rám: ez állít munkába, adja a hivatástudatot, erősíti a felelősségérzetet. Nem vagyok nélkülözhetetlen: ez óv meg elbizakodottságtól, munkám túlértékelésétől. A kettő összhangja fiatalság. Öregedés jele a téves látás: én már felesleges vagyok, csak teher, semmire sem alkalmas, vagy: nélkülözhetetlen vagyok, ha én nem csinálom... ha én nem lennék... Nem dől össze a világ, de összedől, idő előtt kidől az, aki ebbe a tévedésbe, érzékenységbe beleveszti magát. Kiváló sportember volt, hazájának, csapatának dicsősége, nevét az egész világ ismerte, de amint „öregnek” érezte magát, lelépett a pályáról, edző lett és most az a boldogsága, hogy azoknak a nevének zengi a világ, akiket ő nevelt egykori helyére, a dobogóra.

Az orvostudomány kronológiai, biológiai és pszichológiai öregségről beszél. A kronológiai öregség az évek száma szerinti kor. Az Egészségügyi Világszervezet meghatározása szerint a kronológiai öregkor a 60. életévvel kezdődik, de az igazi öregek a 74 éves felüliek. Biológiailag olyan öregek vagyunk, mint amilyennek látszunk, illetve látnak bennünket. A pszichológiai öregség kezdete az az állapot, amikor az ember meghasonlik önmagával, semmi sem érdekli. Lehet kronológiailag öreg, pszichológiailag fiatal, hitben erős és biológiailag is munkára képes. De lehet valaki pszichológiailag öreg még akkor is, ha kronológiailag fiatal, biológiailag ép. Tanulni és tanítani kell öregedni, mert aki fiatalon nem látja meg az öregség értékeit és szépségeit, az később az öregségnek csak a terheit fogja hordozni és hordoztatni, szenvedni és szenvedtetni. Fiatalon sohase szabad elfelejteni: „a világ elmúlik és annak kívánsága is”. (I. Jn. 2:15). Öregkorban tudni kell és hinni kell: „vénségtekig ugyanaz mara-

dok — ezt mondja az Úr — ősz korotokig Én hordozlak, Én alkottalak, Én viszlek, Én hordozlak, Én mentelek meg.” (Es. 46:4). Öreg mondta: Mi a legnagyobb művészet? Derűs szívvel megöregedni! (Keveháziné)

4. Az öregség. Hogy milyen, látás kérdése. Öreg fát lehet kivágásra valónak látni, de lehet tövében menedéket találni, árnyékában megpiheni. Helyes látás, hogy az öreg gondolkodása lassul, jelleme változik (Pálfi) érzékeny, sértődő (Tihanyi) tehetetlen, nyügös (Hulvey), jellemzője jóvót-lenség, bezárkózás, megmerevedés (Tarjáni). Fogyasztóvá válik (Foltin). Így beszélt az a fiatal is az öregekről, amikor fiatal barátja csak ennyit mondott, mi is ilyenek leszünk, ha megöregszünk.

Nemcsak a fiatal, a felnőtt, hanem az idős is hozzátartozik az élet-hez. Bármennyire is a jövő a lényeges, a holnap a mából lesz, a ma tegnapból lett. A múltat bűn túlértékelni, de bűn leértékelni is. A ma öregei voltak egykor a fiatalok, ők az elődök, a családban a nagyszülők, déd-szülők. Isten teremtő munkája általuk ajándékozta az életet, hozta létre a templomot, gyülekezetet, a falut, az üzemet. Áldozatos fáradozásukból nőttek fiatalok, akik tovább fejlesztették azt, amit öregek sokszor jóval nehezebb körülmények között elkezdtek. Idősek a múlt élő dokumentu-mai. A történelem folyamán ők átéltek eseményeket, amelyekről fiatalok csak hallanak és olvashatnak, és a részletekről öregek többet és jobban tudnak, mint ahogyan azok néha megírtak.

Az öregek nagy ajándéka az a képanyag, amely egy hosszú élet fo-lyamán felhalmozódik. Arcok, tájak bennük tovább élnek. Miközben em-lékeznek, mindent újból átélnek. Rájönnek arra is, amiket rosszul tettek, elhibáztak, elmulasztottak és másképpen néznek a fiatalok életére, mun-kájára. (Tarjáni)

Öregek kedves megszólalása: amikor én... és mesélnek. Lehet ezt is az öregek terhének venni, hisz nehéz ugyanazt ötször, tízszer végighall-gatni. De mindenki mesélgeti élményeit és mindenkinek rosszul esik, ha nem hallgatják meg. Idősek ajkán az a leggyakoribb panasz, hogy már meg sem hallgatják őket, csak leintik őket, mintha ők már semmit sem tudnának, semmihez sem értenének. Ez érleli bennük, hogy ők már fe-leselegesek. Sohase maguktól némulnak el, hanem némává teszik őket, so-hase maguktól lesznek zárkózottak, hanem elzárják, zártakká teszik őket. Vigasztalásnál, gyógyszernél, minden nagy jótettnél többet ér nekik, ha hallgatják őket, ha beszélhetnek. Vágyódnak a beszélgetésre, arra, hogy kibeszélhessék magukat, mert miközben mesélnek, beszélnek, felejtik gondjaikat, bajaikat, erőt nyernek, mások lesznek. Mindig hálásan meg-köszönik a jó beszélgetést, ámbár tudjuk, hogy csak ők beszéltek.

Konzervatívok is, de csak annyira, amennyire kicsi gyermek ragasz-kodik játékához, fiatal az elveihez, felnőtt a szokásaihoz. Ragaszkodnak minden régi bútordarabhoz, de nem azért, mintha az új nem tetszene nekik, hanem mert a saját bútoraik között vannak otthon.

Szűk körben szűkül az értelem, írta Schiller. Az öregedőnek szűkül a köre, temeti testvéreit, barátait, munkatársait. Mindjobban hiányzik megszokott társasága, aztán a lakásra, majd egy szobára, egy székhez, egy ágyhoz szűkül élete. Szűkül értelmi, érzelmi világa. Ez hozza magá-Val, hogy kötekedő, vagy hízelgő, szófukar, vagy hangoskodó.

Egy francia marxista mondta más összefüggésben, de itt is helytálló: hogyha beszélgetünk, meg akarjuk érteni egymást, ha vitatkozunk, le akarjuk győzni egymást, ha hangoskodunk, ki akarjuk ütni egymást. Aki öreggel vitatkozik, csak indulatba hozza őt, és vétkes az, aki öreget vétke-zésbe, indulatba, helytelen megjegyzésekbe sodor. Egy öreg se várja meg,

hogy kiüssék, hanem lelép és ha ilyesmi egyházi dologban történik, talán többet templomban sem lesz látható, márpedig Isten azt akarja, hogy nyugodt, csendes életet éljünk teljes kegyességben és tisztességben, hogy minden ember üdvözljön és eljusson az Igazság megismerésére. (I. Tim. 2:2—4)

Ami különösen probléma öregeknél, az a magány. Egyedül van, magányos az az öreg is, aki családban él, hisz oly sok minden választja el a fiataloktól szokások, gondolkodás, életvitel terén. Vagy magára marad úgy, hogy meghal a hitvestársa, vagy úgy, hogy a gyermekei máshová költöznek, vagy néki kell valahol egészen új életet kezdeni, illetve kellene kezdenie, de már nem tud, vagy nem is akar, mint Szabó Magda Pilátus című regényében az anya. — (Keveháziné) Nem az anyagi gondok jelentik öregeknek a legnagyobb terhet, hanem a magány. Kolduló öregek nincsenek, szocialista társadalomban ilyen nem lehetséges. Aki magára marad a magány minden keserűségével, annak az fáj, hogy nincs aki szeretné, nincs akit szeressen. — (Kühn Ernő)

Ez időseket készítsen mindig gondolkodásra. Keresztelő János szép vallomása: Annak növekedni kell, nékem pedig kisebbé lennem, Jézusra vonatkozott, de előd mondta ezt utódról. Időseknek időben tanulni kell és aztán amint az éveik számai nőnek, cselekedni kell, kisebbé kell lenni. Téves az a felfogás, hogy az öreg az úr a házban, hogy az idősebb mindent jobban tud. A tudomány és technika fejlődésével ma már kis gyermekek olyanokat tanulnak, amiről idősebbek eddig nem is hallottak, mert nem hallhattak. Öregek görcsös ragaszkodása a múlthoz, csak nehezíti saját sorsukat. — (Tihanyi) A mi feladatunk az, hogy átsegítsük őket a tegnaptól a holnapba. A lemondás, a háttérbe lépés nagyon nehéz, nagy türelem kell ahhoz, hogy ezt idősek ne kényszeredetten, ne megaláztatlan, hanem önként tegyék, alázatosan. Szeretnek beszélgetni, beszéltesük hát őket a múlttól, emlékezésüket irányítsuk úgy a múltra, hogy beszéljenek konfirmációjukról, esküvőjükéről, volt gyülekezetükről, templomukról, arról a „régii szép időről”, vagyis arról, ami életükben szép volt. Ajkukon meg fog szólni a hála, de a bűnbánat is. Lehet, hogy Jézus nélküli vallásosak, (Pálfi) elmaradtak a templomból, de vajon miért?! — Gyermeektelen földműves házaspár, csak dolgozott látástól vakulásig, templomba nem jártak, arra sohase volt idejük. Most keserves panaszuk, minek élni, ha már dolgozni nem tudnak. — (Tihanyi) A múlt sohasem múlt el, vissza-visszatér és vádol. Ha nem is vallják be, észre lehet venni rajtuk és igen nagy tapintattal észre kell venni, hogy utolérték őket bűneik. (Zsolt. 40:13) Ne ítéljünk felettük, hanem „ha valaki köztetek eltévelyedik az igazságtól, és megtéríti valaki, tudja meg, hogy aki megtértített egy bűnöst a tévelygés útjáról, megmenti annak a lelkét a haláltól és elfedezi annak sok vétkeit”. (Jak. 5:19—20) — Csak vallásos volt, öreg korában lett Jézus buzgó híve, szolgája. Örömeiben az volt a bánata, hogy 50 évet elveszített életéből, de egy gyülekezet lelke lett és hanyatló testi erővel, növekvő lelki erővel munkálkodik mindenkit felülmúló odaadással, áldozattal, de nem ő — vallja —, hanem Istennek vele való kegyelme. (I. Kor. 15:10)

5. Az öregekért. Az első, senki számára el nem engedhető teendő, számba venni a gyülekezet öregeit, tudomást szerezni róluk. Kik azok, hol és milyen körülmények között élnek? Melyik az a terület, ahol a lelkes, a gyülekezet segíthet nekik? (Dedinszky Gyula) Már ebbe a munkába is be lehet vonni, és meg is kell próbálni beállítani minden erre képes öreget. Az idősebbek otthon vannak, találkozhatnak, beszélgethetnek egymással,

ismerik egymás életkörülményeit. A számbavétel ne történjék „hivatalosan”. Egyikkel beszélgetve mindent meg lehet tudni tapintatosan, másoktól és helyzetképet lehet szerezni az öregekről. Ezt a szolgálatot vállalnok kell a presbitereknek is. Ebben is elől kell járniok, hogy figyelemmel vannak a gyülekezet idős tagjaira. De ebben a szolgálatban tevékenykedni kell a gyülekezet minden tagjának. Ez a legkevesebb: kinek-kinek tudnia kell, hogy valaki mellőle miért hiányzik a templomból, valaki a szomszédságában nem maradt-e magára? „Tiszta és igaz kegyesség az Isten az Atya előtt ez: meglátogatni az árvaakat és az özvegyeket a nyomorúságukban”. (Jak. 1:27), vagyis azokat, akik magukra maradtak és szenvedik a magányt, az egyedüllétet. Jézus a híveitől áldozatos szolgálatot követel. — Jaj a Deák-téri gyülekezetnek — mondta dr. Káldy Zoltán püspök lelkésziktatáson —, ha csak egy magányos öreg is van benne, akit nem látogatnak, akivel nem törődnek. — Ez minden gyülekezetre vonatkozik. — Egyik alföldi gyülekezetünkben, ahol egyik esztendőben 20 öngyilkosság fordult elő és a legtöbb magányos öregek között, a lelkész a tanyavilágban órállói szolgálatot szervezett, és ennek eredményeként a következő évben ez a szomorú szám háromra csökkent. (Keveháziné) Minden öngyilkos koporsója nagy felkiáltójel, talán csak egy szó kellett volna, talán csak egy kéz, és az visszatartotta volna, de magányában nem látott segítséget.

A gyülekezeti munkának szíve-közepe a hívek látogatása. Ez sohase legyen udvarias vizit, de legyen mentes hivatalos, szertartásos jellegtől is. Még kísért az a felfogás, hogy ahol a lelkész megjelenik öregnél, főleg beteg öregnél, ott közel a halál. A rendszeres látogatás elejét veszi az ilyen érzésnek. Nagyon áldottak az alkalmi találkozások és beszélgetések utcán, udvaron, kertben, munka közben. Ilyenkor nyílik ki öregek lelke világa és alkotható diagnózis, valamint terápia. Ebben a szolgálatban is jól felhasználhatók idősek. Lelkésznek más szolgálatai is vannak. Arra is gondolni kell, hogy idősebbek jobban megértik egymást, gondoljaik, bajjaik közelebb állnak egymáshoz, egymás felé inkább megnyilatkoznak. Áldott gyümölcse a lelkészi munkának, ha gyülekezeti tagok egymásnak lelki gondozói. Felügyelő erre is ügyeljen, gondnok erről is gondoskodik, presbiterek ebben is legyenek előljárók.

Példamutató cselekedetek olvashatók újságokban. Egy női szocialista brigád vállalta egy magányos öreg néni teljes gondozását, egy férfi brigád egy öreg egyedül élő férfi lakását hozta teljesen rendbe. — Sárospatakon a városi tanács új rendszerű intézkedéssel sietett az öregek segítségére. Azoknak, akik vállalják és el is látják az arra rászorulókat, negyedévenként 1000—1400 Ft értékű vásárlási utalványt ajándékoznak. — (Tarjáni) A templomból is indulhatnak, és az istentisztelet akkor volt igazán Isten tisztelete, ha megmozdulnak lelkek ember-szeretetre, diakóniára. — Jézus parancsa mindig kétirányú volt: evangélium-hirdetés és diakónia. (Dedinszky) Jézus a híveitől az Ő cselekedeteinek cselekvését kívánja: „Ahogyan Én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást”. (Jn. 13:14) „Példát adtam néktek, hogy amint Én tettem veletek, ti is úgy tegyetek”. (Jn. 13:15)

Életszükséglet a tevékenység, tragikus, ha leáll. (Tarjáni) 67 éves diplomás nő, elzárkózó, komor. Egyik fia munkahelyváltoztatás következtében visszaköltözött anyja lakhelyére. Külön szolgálati lakást kapnak, de egy városban élnek. Sok lesz a találkozás alkalmam, s az idős asszonyt mintha kicserélték volna. Már a szomszédaival is beszélget fiáról és családjáról, a templomi szolgálatban is részt vesz. (Fodor Ottmár) Időseket mindig lehangol, ha „kíméletből” leültetik, félreállítják őket, mert mint

a kicsi gyermek, ők is szeretnek tevékenykedni és engedni kell őket cselekedni még akkor is, ha szorgoskodásuk éppen úgy, mint a kicsi gyermek buzgalma, hátráltató. Tapintattal szorgoskodásuk is irányítható. Sok olyan munka van a lakásban, házban, amire a fiatalok nem érnek rá, jó, ha ezt idősek úgy végzik, hogy ímé, jó az öreg a háznál. Gyülekezeti munkára is nehezen találhatók fiatalok, hisz munkahelyi és otthoni munkájuk minden idejüket igénybe veszi. Ezt írja a zsolttáros: „Az igaz virul, mint a pálmafa, magasra nő, mint a libanoni cédrus. Az Úr házában vannak elültetve, ott virulnak Istenünk udvarain. Magas korban is sarjak hajtának, dús lombúak, és zöldek maradnak és hirdetik: Igaz az Úr! (Zsolt. 92:13—16) Idős korukban is „fiatalok” azok, akikben Isten Szentlelke munkálkodik, a Lélek gyümölcsei: szeretet, öröm, békesség, türelem, szívesség, jóság, hűség, szelídség, önmegtartóztatás (Gal. 5:22) függetlenül kortól, öreg életfán igazán csodálatosak.

Dolgozni tisztseg, cím nélkül is lehet. Mégis más az, ha meghatározott munkára megbízást kap valaki. Ez a munka értékét adja. Idős számára is más az a munka, amit csak úgy szívességből kérnek tőle és tettenek vele, és más az, amire megbízzák. Szép, ha idősek vállalják a templom rendben tartását, az oltár díszítését, de ennek a munkának is legyen neve és legyen „rangja”. — Szórványban csak arra kérték, hogy az időnkénti istentiszteletek alkalmával legyen a helyiség és az oltár elkészítője. Húzódozott, de vaTaki ezt mondta néki: téged teszünk itt vigyázóvá, hogy itt minden szép legyen és senki közülünk el ne vesszen, s az lett vigyázó, őriző (Csel. 20:28), vigyáz mindenkire, mindenkit mindenről értesít, tájékoztat, tudja, ki miért nem jelent meg az istentiszteleten, hol mi az öröm és mi a szomorúság.

Nem jó, ha a presbitériumban csak öregek vannak, de az sem, ha csak fiatalok vannak. Szükség van az őrségváltásra, mégpedig minden időben, de ez történjek mindig nagy tapintattal. Egy templomnak nem az a megújulása, ha a padokat, az oltárt kicserélik, hanem ha benne a Szentlélek lelkeket újít életre, szolgálatra. Egy presbitériumnak sem az a megújulása, ha csupa új tagot választanak. Nem biztos, hogy az új tagok „újak” lesznek, az idősek pedig ne legyenek „régiek”. Elszomorító idősek az, ha csak úgy kihagyják. Ha kora és betegsége akadályozza is, ha már vállalni nem tudja, akkor is tiszteljük és ezzel a tisztelettel tartsk volt tisztsegében. Gyógyíthatatlan beteg volt, tisztéről lemondott, megbízatása is lejárt, de a gyülekezet újból választotta és szenvedéseiben ez adta néki az erőt, hogy miben lehet meg gyülekezetében segítségére. A gyülekezet önmagát becsüli, ha munkásait, előljáróit a halálukig becsülik.

Újságírók szokták mondani, hogy a témát nem kell keresni, mert a téma az utcán fekszik, csak meg kell látni. Az öregeket is látni kell és látni fogjuk azt is, amit értük tehetünk. Amint öregszenek, lassan a járás is nehezükre esik, helyük üresen marad a templomban. Milyen áldás a szórvány-gyülekezetekben a szolgálati kocsí. — A legtöbb szórványban istentiszteletünk azzal kezdődik, hogy az időseket a templomba visszük. Sok gyülekezeti tagnak van autója, szervezzük be őket is ebbe a szolgálatba, hogy idősek, ameddig csak lehetséges, maradjanak a templomi közösségben. Idős néni még az autózásért is hálás, de még inkább azért, mert — így mondta — az istentisztelet a templomban istentisztelet.

Szobához, ágyhoz kötöttek részére ne maradjon el a házi istentisztelet. Ez sem új dolog, de van újabb módja, a technika igénybevétele, a magnetofon. — Felvettem gyülekezetünk harangzúgását, az istentisztelet gyülekezeti énekét, a liturgiát, a prédikációt élőszóval mondom el. Csodálatos élmény ez lelkésznek is idősek mellett. (Dedinszky) Megható volt,

amikor a csengődi templomi ünnepséget magnóról hallgatták öregek, (Hulvey) Áldás a Petőfi rádióban az evangélikus vallásos félóra. Erről tájékoztassuk az öregeket és betegeket. Ha korai nekik az adás ideje, szervezzük be a magnósokat, vegyék fel az adást és megfelelő időben résztvevői lehetnek az egész országot átölelő evangélikus vallásos félórának. Idősek számára sem jelent anyagi megterhelést az előfizetés az Evangélikus Életre, de ahová nem jár, oda vigyük.

Szeretetvendégség is jó alkalom idősek együtt-tartására és a gyülekezeti munkában tevékenységre. Van, ahol ezüst és arany konfirmációi ünnepet tartanak. Templomszentelési ünnepen idősek kapjanak lehetőséget visszaemlékezésre, fiatalok pedig a gyülekezeti munkában tervezésre.

Vannak szeretetotthonaink. Az anyagi gondoskodás róluk intézményes (diakóniai járulék). Ezzel ne érzjük be. Autók lehetővé teszik, hogy gyülekezeti tagok közeli Otthont felkeressenek és ott szolgáljanak, ajándékozzanak úgy, ahogy azt az Otthon vezetője jónak látja. Az ilyen látogatás az Otthon lakóit heteken át élteti.

6. Generációk. Együttélésük világszerte nagy kérdés. Családban, gyülekezetben, társadalomban, munkahelyen mindenütt megtalálható az a bizonyos feszültség.

Újságcikk: idős nénike kapaszkodik a villamosra, két srác vihogva mondja: na, öreglány, csoszogunk, csoszogunk? Mire a nénike így válaszol: ti is csoszogni fogtok, ha lesztek ilyen öregek. Kár lenne az esetből ügyet csinálni, de érdemes a szavakra figyelni. Senki sem tudhatta, a nénike se magyarázgatta, hogy ő anya, nagymama. Lehet, hogy valóban az volt, aminek mondták: öreg lány. A fiatalok tehát a valóságot mondhatták. Jogos volt a megállapításuk is a nénikéről, mert valóban csoszogott. Megállapításuk a hangsúly által sértő megjegyzés: na, öreglány... csoszogunk... Minden öreg tudja, hogy öreg, jogos tehát megállapítani: öreg, de bántó így szólítani: na, öreg... mit akar, öreg... Sokszor nem is a szó, hanem annak a hangsúlya szít vihart generációk között. Magyar nyelvünk bővelkedik szép szavakban, kifejezésekben. Bácsi, néni stb. mentesek a megjegyzés jellegű és előtűik egy szép jelző, kedves, és máris másképpen alakul a beszélgetés öregek és fiatalok között. Kedves hangon mindent meg lehet tárgyalni, a hibákat is meg lehet mondani kölcsönösen. Öregeknek megszólítása is legyen mindig az Igének megfelelő. III. Móz. 19:32-ben olvassuk: „az ősz ember előtt kelj fel és bocsásd meg az öreg embert!” Az apostol ezt írja: „ti ifjabbak engedelmességedetek az idősebbeknek!” (I. Pt. 5:5) Mindegyik ige imperatívus éppen úgy, mint a parancsolat: tiszteld atyádat és anyádat! Feltétel nélküli, vagyis független attól, hogy a szülő, az adás méltó-e rá, megérdemli-e? Igénk minden okoskodást kizárva parancsolja: az idős embert bocsásd!

Az idősekkel kapcsolatban általában megértésről szoktak beszélni. Szólam: legyünk megértéssel az öregek iránt. A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint: megért azt jelenti, hogy beszédet tisztán, felfoghatóan meghall, valaminek, valaki szavainak jelentését teljesen felfogja, valaminek jelentőségét, összefüggéseit felismeri. A megértés tehát mindennek előtt értelmi dolog. Sűrűlódások nem is e tekintetben keletkeznek, ellentétük nem is emiatt gyakoriak. A megértés azonban azt is jelenti, hogy valakinek érzelme- és gondolatvilágába beleilleszkedni. Itt kezdődik a probléma. Lehetséges egyáltalán másnak érzelme és gondolatvilágába beleilleszkedni? Fiatal és öreg, egészséges és beteg érzelme és gondolatvilága lehet azonos? Még egykorúak és egysorsúak sem „értik” egymást,

egymás gondjait, bajait, hisz minden gond, baj más és más. Gondját, baját ki-ki maga tudja, érzi, szenved. Aki jól hall, hogyan tudná megérteni azt, akinek rossz a hallása és másodsorra sem hallja, amit mondanak néki. Harmadszorra már rákiáltanak: nem hall, süket! Sajnos az, és ő így válaszolhatna; nem tud figyelemmel lenni, nem tud úgy szólni, hogy halljam? Sok szóvitának, haragnak, sértésnek lehetne elejét venni, ha egyik a másik iránt figyelemmel, tapintattal lenne. Fiatalabbnak mindig számolni kell azzal, hogy idősebb látása, hallása, alkalmazkodási képessége már gyengült. Idős viszont mindig gondoljon arra, hogy nem kívánhatja, hogy mindenki hozzá alkalmazkodjék, néki is figyelemmel kell lenni környezetére. Ez a figyelem a megértés, a beleilleszkedés a másik érzelm- és gondolatvilágába. „Azt törekedjete megvalósítani magatokban, ami Krisztus Jézusban is megvolt.” (Fil. 2:5) „Szerette övét e világban, mindvégig szerette őket”. (Jn. 13:1) Ahogyan Ő szeretett, az a szeretet és ez a szeretet türelmes, jóságos, mindent elfedez, mindent eltűr. (1Kor. 13:4, 7) Ez a szeretet bele tud illeszkedni a másik érzelm- és gondolatvilágába és áthidalja generációk ellentétét.

Fukazava Hicsiro japán író Zarándokének című novellájában írja: egy idős asszony készül életének utolsó útjára, a Zarándokhegyre. Mire a dedúnoka megszületik, néki már el kell tűnni, feleslegessé vált. A szűkös élelemre a család új tagjának lesz szüksége. Ő ugyan még egészséges, fogai illetlenül épek, de a szükség szülte kegyetlen törvény értelmében fiával felkísérteti magát énekelve a Zarándokhegyre és ott türelmesen, ünnepélyesen várja a lassú éhhalált. — Ez számunkra idegen, de nem egyszerű riasztóan ismerhető fel a párhuzam egy-egy mai esettel. Vajon szeretetlenségükkel nem ugyanezt a szanálást teszik azok a fiatalok, akik tehetetlenné vált öregjeiktől szabadulni akarnak? Az irántuk megnyilvánuló közöny nem ilyen kiközösítő erő ma is? Az ember valóságos arca, önző bűnös énje utolérhetetlenül találékony tud lenni megnyilvánulási formáiban.

Vannak öregek, akik hozzátartozók nélkül Szociális Otthonban találnak csak otthont. Sokszor az együttélést az teszi lehetetlenné, hogy kicsi a lakás és szinte megoldhatatlan, hogy szülők gyermekeik mellett beteg öregjeiket ápolják. Viszont sajnos előfordul, hogy — a régi mondás szerint — egy édesanya eltart hat gyermeket, de hat gyermek nem tud el tartani egy öreg édesanyát.

Generációk között vannak gondolkodási, felfogási, világnézeti, hitbeli különbségek, ellentétek is. Krisztus híveinek tudniok kell, hogy hitet nem lehet senkire sem erőltetni, imádkozást nem lehet parancsolni. Gandhi mondta: a szobában a rózsának nem kell magyaráznia, rózsa vagyok, szépségéről és illatáról azonnal mindenki felismeri. Minden beszédnél, okoskodásnál többet ér a példaadás. Idősek joggal igénylik a hálát, a tiszteletet a fiataloktól, de idősek erre is mutassanak példát, és ha régen úgy tanulták, hogy illik mindent megköszönni, most cselekedjék is. Tudta, hogy miért írta Pál apostol: „viseljétek el egymást szeretettel”. (Ef. 4:2) Sokszor nagyon nehéz a másikat elviselni, de el kell viselni. Csak Jézus szeretetével lehet. Jézusban mindenre van erő és Ő erősít. (Fil. 4:13)

7. *Nyugdíjazás.* Öregségre figyelmeztető a nyugdíj korhatára. Az 1975. évi II. törvény 39. §-a szerint öregségi nyugdíjra a 60. életévét betöltött férfi és az 55. életévét betöltött nő jogosult.

Népünk életében nem mindegy, hogy kicsi gyermekek milyen körülmények között születnek meg. Az sem mindegy, hogy öregek milyen kö-

rülmények között élék öreg koruk napjait. Egy-egy gyülekezetben a nyugállományba kerülők száma néha eléri, sőt meghaladja a születések számát. Ez utóbbiak érthetően mindig esemény számba mentek, az utóbbiak mostoha sors részesei voltak. Újabban társadalmi és egészségügyi vonalon is egyre jobban figyelik a nyugállományba vonulásnak emberre gyakorolt hatását. A gyülekezeti munkában is különös figyelemmel kell lenni azokra, akik a nyugdíjkorhatárhoz érkeznek. Szükséges lenne ezek lelki gondozásával behatóbban foglalkozni.

Öregedő ember tudja és várja is nyugdíjazását, de nagyon soknak életében komoly törést jelent. Általánosan ismert, csak sajnos mégsem mindig tudott, hogy ember lelki világára nem az van nagyobb hatással, amit mondunk, vagy teszünk, hanem az, hogy azt hogyan mondjuk, hogyan tesszük. Büntetni is lehet szépen, örvendeztetni is lehet bántóan. Nyugdíjasok ajkán sokszor nem is az hangzik panaszosan, vagy szomorúan, vádlón, vagy fájón, hogy nyugdíjba helyezték őket, hanem ahogyan „elbánnak velük”. Ma már sok helyen van jogsegélyszolgálat, a nyugdíjba vonulót mindenben segítik, és már sok helyen kedvesen búcsúztatják.

Szükséges azonban a nyugdíjba vonulásra időben készülni, főleg lelkiileg. Korhatáron felüli magányos nő belebetegszik még a gondolatába is annak, hogy nyugdíjazzák, hisz ő még mindig jobban dolgozik, mint a fiatalok, lázadozik, mindenkire úgy néz, mint sírásójára, nem érti, miért akarnak szabadulni tőle. Pedig senki sem ellensége, önmaga teszi tönkre saját maga és környezete napjait. — Ellenkezőleg életerős, vidám, és amikor megkérdezik tőle, hogy ilyen „fiatalon” miért megy nyugdíjba, ez a válasza: nem akarom, hogy a vállalat temessen el. Utódját betanítja a munkakörébe, beszél terveiről, kedves emlékekkel búcsúzik és Isten áldását kérve kezdi életének új korszakát.

Készülni és készíteni kell a nyugdíjas életre. Nem lehet holtig be rendezkedni egy állásba. A nagy átalakulás korszakában azt is tudni kell, hogy a munkakörök is változnak. Az élet tavaszára is jön a nyár, de aztán őszül a haj, és a tél előtt kell az új tavaszra gondolni hűséggel és alázattal. Luthertől megkérdezték, hogyha tudná, hogy ez élete utolsó napja, mit tenne: ezt válaszolta: gyümölcsfát ültetnék. Ez a nyugdíjba vonulás áldott módja: aktív munkaviszonyom utolsó napján rendezett munkakört adok át utódomnak és örömmel, hogy a munka megy tovább. Ehhez a környezetnek, főleg gyülekezeti tagoknak nagy figyelmissége és segítségére szükséges. Úgy szép, ha a volt dolgozót mindig kedvesen hívják és fogadják és nem feledkeznek meg róla. Sok helyen a nyugdíjasoknak műsoros estét rendeznek. Szép, ha a gyülekezet is összehívja és együtt tartja nyugdíjas tagjait.

8. *Betegség.* Az öreg öreg. Ha semmi szervi baja sincs, szervezete már nem az a rugalmas. Hiányzik az alkalmazkodási készség. — Egy diáklány írta dolgozatában: az öregek rosszul látnak, hallanak, csontjaikból kifogy a mész. Agyuk lepattogzott zománc, kilyukadt lábas, amelyből elcsurognak a fogalmak és amerre mennek, tócsákban maradnak utánuk az elfelejtett nevek. Az öregek különös nyelven beszélnek, amit fiatalok már nem is értenek és a múltból hoznak elő mindenféle termékeket, amit ők emlékezésnek mondanak. Az öregek élete egyetlen nagy sírás. (Pálfi) A fenti diagnózis nem öregekre, hanem beteg öregekre helytálló, és pedig súlyos agyérelmeszesedésben szenvedőkre. Öregség és betegség más, sokat kell olvasnunk, orvosi könyveket is, hogy ránk bízottaknak jó lelki orvosuk legyünk. — William Gronbach írja Seelsorge an alten Menschen című könyvében: lelkész öregek otthonában prédikált. Beszé-

dében megszólalt az öregek helyezete: betegség, szenvedés, félelem, halál. Elmaradt azonban az, hogy meghallják, helyzetükben mi a segítség, félelmüket mi győzi le, mi ad erőt a szenvedésben, hogyan lehet a halállal szembenézni. (Keveháziné)

Az orvostudomány ma már sok régi betegséget tud legyőzni, de számtalan új betegség jelentkezik. Az ideggyógyászat statisztikája szerint az ország lakosságának 48%-a idegbetegségben szenved. Fiatal korban veszélyesebb, mint idős korban. Sok oka van, de ideggyógyászok szerint az ok legtöbbször lelki zavar.

Az idegesség beteges tünet. Ezt tudni kell. Másképpen nézünk öregre is, ha tudjuk róla, hogy beteg. Beteg öregek magatartását illetően két véglettel találkozunk. Van, aki csak betegségével van elfoglalva, állandóan orvosi könyveket tanulmányoz, mindent jobban tud orvosánál is. Azzal is hadilábon áll, otthon, kórházban vihart szít maga körül. A másik tréfálkodik, önmagát hitegeti, amikor mindenre humoros megjegyzéseket tesz. De ő sérthetetlen, azonnal megharagszik. Beteg ez is, az is.

Hogy milyen egy betegség, azt csak az tudja, aki szenved. Hogy milyen a beteg öreg, akkor tudjuk meg igazán, ha sorsunk lesz. Bénán fekűdt a kórteremben, nehéz volt elviselni jajgatását, egyik betegtársának ajkán nagyon kemény kifejezések pattogtak, mire fiatal ápolónő így szólt: maradjon csendben, egyikünk sem tudja, hogy életünk utolsó napjaiban mi vár ránk.

A beteg gyógyítást vár testileg, de ha nem is igényli, akkor is gyógyítanunk kell lelkileg. A betegség öreg embernek lelki erejét teszi igen nagy próbára. (Tarjáni) Maga is egyre jobban érzi, hogy mennyire teher önmagának, de környezetének is. Bajában nagyobb baj, ha még ezt éreztetik is vele. Beteg öregnek van szüksége igazán jó szóra, evangéliumra. Orvosi könyvek is egyre jobban hangsúlyozzák, hogy beteg számára mennyire szükséges a lelki egyensúly, a lelki erő, vagyis szerintünk a hit.

Nem engedte magát operálni, pedig létkérdés volt számára. Orvosok kérték azt a beteget, aki hasonló műtéten átment, hasson rá. Sikerült, csendes bizonyágtételére betegtársa szabadult lelki és testi feszültségtől, operálható lett és meggyógyult. Ez a beteget gyógyító beteg is ekkor látta meg, hogy talán éppen ezért kellett ilyen műtéten átmennie, hogy beteg társának lelki gyógyítója legyen.

Öregkorban már mindig lehet valamilyen betegség. Számolni kell vele, hogy ne érje váratlanul, lelkileg készülni is kell rá. 80. életévéhez közeledett de úgy, hogy minden évet megköszönt Istennek és azért is mindig hálás volt, hogy úgy van, ahogyan van, mert mint mondotta: rosszabbul is lehetne.

Különös figyelemmel kell lenni kórházban fekvő beteg öreg emberre, hisz talán többet már haza sem megy. Lelkész akkor is látogassa meg, ha a kórház messze van, és akkor is, ha nem nagyon járt templomba. Betegség nagyon beleszánt az ember életébe, nem szabad elmulasztani a vetés lehetőségét. — Nem fordulhat elő, hogy bár hónapokig fekűdt kórházban, gyülekezetéből senki sem látogatta meg. Joggal mondták neki, hogy maga se hiányzik senkinek sem a templomban! (Keveháziné) Lelkész nem képes minden beteghez azonnal és többször eljutni. Másokat is készséggé kell tenni erre a szép szolgálatra, erre képes időseket is fel kell használni, egymásnak kölcsönösen áldott lehet szolgálatuk. Átélik és ajkukon is meg fog szólalni Ezékiás vallomása: „javamra vált a nagy keserűség”. (Es. 38:17)

9. *Halál.* A halál gondolata állandó kísérőtársa öreg embernek. Idős

ember számára a halál más, mint bármelyik más korosztálynak. Öreget közelről személyesen érinti testvérének, barátjának, munkatársának temetése. Hallani sem szeretnek a halálról, esetleg közöny is kialakul bennük. (Keveháziné)

A halálról csak annak van ismerete, aki végigszenvedte családjá egy, esetleg több tagjának haldoklását. Hogy mi a halál, ezt pedig mindenki akkor tudja meg, amikor önmaga vívja haláltusáját. — Nehéz, de ki nem kerülhető feladatunk végül is az, hogy öreg testvéreinket felkészítsük a halálra. De nem a sírba készítünk senkit sem, hanem haza Urunkhoz. Jézus ezt mondta juhairól, heveiről: „Én örök életet adok nékik és nem vesznek el soha, mert senki sem ragadhatja ki őket az én kezemből”. (Jn. 10:28) — Aki tehát ebben a hitben felelősen és áldással akarja pásztorolni és a nagy útra felkészíteni az öregeket, az teljes felelősséggel és hűséggel foglalkozzék a fiatalokkal, mert öreg korban csak az tud megbékélt szívvel „haza” készülni, aki korábban megtalálta Jézusban az örök életet. (Tarjáni) — Az életkor határát Isten szabja meg, Ő tudja, hogy meddig kell élnem ezen a földön. Ha magas életkorom ellenére még itt vagyok, ez azért van, mert még valamit meg kell látnom Isten szabadító munkájából. Az öreg Simeonnak azt a napot kellett megvárnia, amelyiken karjába vehette a gyermek Jézust és akkor mondhatta, és kegyelem áldott élet végén mondani: „Most bocsátod el, Uram, szolgádat beszéded szerint békeséggel, mert meglátták szemeim üdvösségedet”. (Lk. 2:29—30) — (Endreffy Zoltán)

Temetéskor a koporsó nagy kérdőjel: megtettünk-e mindent, amit meg kellett volna tennünk meghalt testvérünkért? Gyászolókat sokszor gyöttri lelkiismereti vád! Gyötör-e bennünk?! — Döbbenetes az a temetés, amelyen koszorúkra többet költöttek, mint amennyit az elhunyt egész életében kapott, de az is, amelyen az elhunyt élete utolsó idejében sem hallott annyit feltámadásról, örök életről, mint amennyit a hozzátartozók a temetési beszédben.

Újabbán vita tárgya az euthanasia. Haldoklónak, esetleg gyógyíthatatlan, szenvedő betegnek nem lehetne-e segíteni halálát, ezzel elviselhetetlen szenvedéseinek megrövidítését? Bonhoeffer Etikájában ellene mond minden ilyen beavatkozásnak. — Gyógyíthatatlan betegre szokták mondani, hogy megváltás lenne számára a halál. Lehet, de vajon kik mondják, nem azok várják a megváltást az ápolás, gondozás keserveitől? Súlyos beteg ápolásába bele lehet betegedni és előfordul, hogy a súlyos beteg túléli ápolásába behalt hitvesét, gyermekét. A szenvedő beteg mellett figyelemmel kell lenni a szenvedő hozzátartozóira, nékik sokszor nagyobb lelki erőre van szükségük, mint a betegnek. Áldott szolgálat, segítség ilyenkor vállalni — ha rövid időre is — az ügyeletet a beteg mellett, hogy az ápolók pihenhessenek és érezzék, hogy nem maradtak magukra.

Irányuljon figyelem a magára maradt öreg özvegyre különösen az első napokban, amikor fokozottan érzi a magára maradás minden gyötrelmét. Ha szükséges és kéri, segítsünk néki még a temetés intézésében is. Akit ilyenén átségítünk, segíteni fog később az ilyen szolgálatban és hitével áldott bizonyágtevő lehet.

10. *Jézus útmutatása:* „Amit szeretnétek, hogy az emberek veletek cselekedjete, ti is ugyanazt cselekedjétek velük.” (Mt. 7:12) A fokozott felelősség öregjeinkért és feljükk a szolgálat ebben a mondatban foglalható össze: úgy viselkedjél öregekkel, ahogyan szeretnéd, hogy viselkedjenek veled akkor, amikor te leszel öreg!

Molnár Gyula

D. Dezséry László koporsójánál elhangzott igehirdetés

De Jézus azonnal szólt hozzájuk, mondván. biztatok, én vagyok, ne féljete! Péter pedig felelvén néki, monda: Uram, ha te vagy, parancsold hogy hozzád mehessek a vizeken. Ő pedig monda: Gyere. És Péter kiszállván a hajóból, jár a vizeken, hogy Jézushoz menjen.
(Mt 14, 27—29)

Gyászoló család, szeretett testvéreim!

Amitől nagyon féltetek, bekövetkezett. Dezséry László meghalt. Halála gyógyíthatatlan sebet ütött hitvese szívéen, árvákká tette a gyermekeket, megtörte szívéet az idős, özvegy édesanyának, a testvérek szívéből egy darabot magával visz a sírba. És mit mondjunk a kicsi unokákról, akik soha nem fogják tudni, milyen volt a nagypapa valójában, s mennyire szerette őket? Szívünk minden szeretetével szeretnénk körülölelni elsősorban azokat, akiknek ege ezekben a napokban beborult, akiknek a fájdalomtól talán már a könnyük is kiapadt, akik vigasztalanul szenvednek. Szeretnénk osztozni a fájdalomban, s hangosan felétek kiáltani, Dezséry László hazaköltözése nekünk is fáj, a csapás bennünket is lesújtott, a veszteség bennünket is ért. A mi szívünk is vigasztalan, mi is keressük az értelmetlenülben az értelmet, mi is elvesztettük egyensúlyunkat, amikor halála hírért vettük.

Dadogjuk a részvét szavait, de érezzétek és tudjátok meg, hogy együtt sírunk veletek. Együtt a sok jó barát, a sok hűséges rádióhallgatója, sok olvasója, mert Dezséry Lászlót nagyon sokan szerették. És mit is tehetnénk mást a vigasztalanságnak ebben az órájában, mint kérni a Mindenhatót, adjon erőt nektek a fájdalom elhordozásához, és hozza el lelketek nyugalmát és békességét.

Ezért hozom most számotokra Jézus ígését, aki így szólt egykor tanítványainak: „Biztatok, én vagyok, ne féljete!” Biztatok, vagyis higjete! Hinni ő benne ilyen állapotban és ilyen helyzetben a legnehezebb, de éppen ilyenkor a legdrágább kincs. Bízni abban és hinni annak, aki erre megtanított bennünket, és aki megváltója volt ennek a világnak, és Dezséry Lászlónak is, aki életét adta mindannyiunkért, Dezséry Lászlóért is, ez nyújt vigaszt, ez ad türelmet, állhatatosságot és békességét. Ő most azt mondja néktek: „Ne féljete!” Mert jól tudja, igen, pontosan tudja, hogy szívetek mélyére befészkelte magát a félelem. Tudja, hogy az özvegyen maradt hitves nem egyszer veti fel magában a kérdést: egyedül maradtam, mi lesz velem. Tudja, hogy a gyermekek az édesapai eligazító szó, bölcs tanács, életformáló gondoskodás hiányát élik át, s ott remeg ajkukon a kérdés: most hogyan tovább. Tudja, hogy egy idős édesanya zokogva vallatja az eget: merre ezután. S tudja, hogy a fivé-

rek hármas együttese megcsonkult és elgyöngült a biztosnak vélt tartókötel. Mondom, tudja. És ezért hangzik biztatóan így szava: „Ne féljete!” Ő holnap is ugyanaz, mint tegnap volt és ma is, a koporsó mellett. Ő a szenvedők, a megtört szívűek, a gyengék, a fáradtak, a reménytelenek és elesettek Krisztusa: ne féljete! Ő most rátok tekint, és mint egykor barátja, Lázár felett sírt, könnyezik veletek és azt mondja, ne féljete, én veletek leszek a világ végezetéig.

Dezséry László egy nyugtalan kor gyermeke volt. Életének íve sokunk előtt ismert. Éppen, mivel tehetsége kiemelte őt az átlag emberek sorából, tudtuk figyelemmel kísérni az első szárnycsapástól egészen a november 8-án délben bemondott rádiós gyászírig. Életének méltatása nem az én feladatom, de életéből egy szakaszt mégis meg kell említenem e szomorú órában. Mert tudnotok kell, hogy a Magyar Rádió hallgatóinak széles társadalmán kívül gyászolja őt a magyarországi evangélikus egyház is. Ennek az egyháznak, közelebről a Déli Egyházkerületnek volt püspöke 1950-től 1958-ig. Olyan időkből esett rá a választás, amikor alig látott az egyház népe egy lépésnyit is előre, a jövőbe.

Az a történet, amelyből e néhány sort felolvastam, az éjszaka negyedik szakaszában játszódik le. Akkor, amikor kialudtak már a csillagok, de a napfelkelte még távol volt. Amikor még sötétség borította a földet és azt a tengert, amelyen Jézus járt. Sötétség, bizonytalanság, s rémült tanítványok kiáltozása volt ama bizonyos éjszakán. De éppen ez volt a helyzet anyaszentegyházunkban is.

És ebben a válságosnak látszó pillanatban, egy a tanítványok közül, egy fiatal egyetemi lelkész, Dezséry László fel mert így kiáltani: „Uram, ha te vagy, parancsold, hogy hozzád mehessek a vizeken!” Volt ebben a kiáltásban valami gyermeki, valami egyszerűen naiv hit, valami, amit az ember nem mer minden esetben kimondani. Csak nagy, igazán sorsdöntő pillanatokban. Dezséry László tudta, érezte, hogy egyházunk sorsdöntő fordulathoz érkezett, és szinte „istenkísértéssel”, de gyermeki hittel kiáltott Jézus felé: „ha te vagy, parancsold, hogy hozzád mehessek a vizeken!”. Igen, a vizeken! És az, aki az ég és föld Ura, az aki az anyaszentegyház Krisztusa, az aki Dezséry Lászlónak is megváltója volt, ezt mondta: „Gyere!”

Igen, a drámai órákban, a társadalmi forradalom egyház számára néhez perceiben a vizekre szólította őt Jézus. Ezen az úton Dezséry László előtt nem járt senki. Ezekben a vizeken tulajdonképpen nem is volt út. De az, aki őt hívta, az tudta, hogy a vizekre is le lehet rakni az egyház útját, ha ő így akarja. Az igazán nagy dolog abban áll, hogy Dezséry László felismerte az éjszaka negyedik szakában az egyház Urát, s a társadalmi átalakulásban is az egyház felé Jézus jön, és Jézus szólítja elhatározásra, felismerésre, kockázat vállalásra, útkeresésre tanítványait.

Dezséry László mindig hitt abban, hogy amit csinál, azt egy magabiztosabbrendű cél érdekében végzi. Ő a szocializmus perspektívájában is pontosan látta az egyház körvonalait, feladatait a magyar nép és evangélikusság szolgálatában. Ezért tudta az egyház útjának fő vonalait jól kijelölni. Sok meg nem értés, gáncsoskodás, bizalmatlanság és bírálat ellenére tántoríthatatlan hűséggel, hihetetlen türelemmel, szeretettel és bizalommal végezte a vezetést. Ez a szolgálata egyháztörténetünk kritikusszakaszára nyomja rá bélyegét, és hogy a holtpontról kikökött egyházunk, ez vitathatatlanul Dezséry László érdeme. Ma azok, akik a megtalált helyes úton járnak, hálával gondolnak az anyaszentegyház Urára és Dezséry Lászlóra, aki engedelmes eszköze volt a válságos órákban. A közelebbi barátok, teológusok arról is tudnak, hogy hitének két sarkala-

tos pontja volt: a bűnbocsánat és a feltámadás. Tudassék be mindkettő számára Isten előtt igazságul. Aki hitt a bűnbocsánatban, annak Isten Krisztus által minden bűnét megbocsátja, s aki hitt a feltámadásban, azt örök élettel ajándékozta meg.

Mi volt a titka és varázsa ennek a mindig mosolyogni tudó embernek? Semmi esetre sem csak rendkívül magas műveltsége, világlátottsága, tájékozottsága. Ennél sokkal több volt ő. Otthona mindig nyitott volt. Fiatalok és idősek vették állandóan körül a társadalom minden rétegéből. Laci bácsi volt a fiatal nemzedék számára és Laci az idősebbnek. Az életnek nem volt olyan területe, amelyről nem lehetett volna problémákat megbeszélni vele. soha nem volt fennhéjázó, cinikus, Meleg, megértő emberi szíve vonzotta az embereket maga köré. Tudta szeretni, megérteni és főként meghallgatni az embereket elhidegülésre hajlamos korunkban. Mennyi ideje volt minderre! Bámulatos türelmet gyakorolt a legkisebbnek látszó kérdésekkel kapcsolatban csak úgy, mint sorsproblémákkal, melyekkel hozzá jöttek. Nem lehetett úgy segítséget kérni tőle, hogy ne törte volna magát a segítségnyújtásért. Szívén viselte az emberek gondját.

Éppen ez az emberszeretet szólalt meg egykor a lelkipásztor Dezséry Lászlóban, később pedig a Magyar Rádiónál, ahol népszerűsége zenitjére ért. A Magyar Rádió ezt a rövid hírt sugározta november 8-án délután: „Halálával nagy veszteség érte a magyar rádiózást. Széles látókörű, egyetemes műveltségű, mélyen gondolkodó ember volt, aki két évtizeden át sokat tett a rádiós publicisztika fejlődéséért, és jelentős szerepet vállalt a riportázs, a dokumentum műsorok megújításában is. Tehetsége, jó tolla, és az a készsége, hogy avatottan, okosan, meggyőzően talált utat a legnehezebb társadalmi problémákhoz is, országosan ismertté tették”.

Ez a néhány mondat megállította egy pillanatra a rádióhallgató társadalmat. A döbbenet lett úrrá, hogy ilyen fiatalon kellett lelépnie az élet útjáról. Többé nem hallják a jól ismert hangot, az okos fejtegetést.

Mi ennél is többet veszítettünk. Elvesztettük a drága barátot, az embert, a hitvest, apát, gyermeket, testvér, nagyapát, rokont. És hiába tudjuk, hogy az élethez hozzátartozik a halál, nyugtalan és vigasztalan a szívünk. Mi, akik végignéztük egy zokszó, panaszhang nélkül viselt betegségét, akik tanúi voltunk a gyilkos kórral szembeni drámai viaskodásnak és az óráról-óra való gyengülésének, valahogy úgy éreztük, hogy most újra azt mondta neki Jézus: „Gyere!” A lassan révedezővé vált tekintet még ezt suttogetta: „Uram, ha te vagy, parancsold, hogy hozzád mehessenek a vizeken!” És Dezséry László 1977. november 8-án éjjel egy-egyed kettőkor, amikor nem ragyogtak a csillagok, s a napfelkelte még távol volt, kilépett a hajóból és megindult a vizeken, hogy Jézushoz menjen.

Legyen vigasztalás számunkra, hogy ott látjuk sietni a vizek tetején Jézus felé, aki hívta őt. Isten veled drága barátunk! Isten veled hitvestársam, édesapánk, fiam, testvérünk, nagyapánk! A nemes harcot megharcoltad, futásodat elvégezted, hitedet megtartottad és odaértél Megváltóddhoz, Krisztusodhoz. Ámen.

Imádkozzunk!

Dr. Rédey Pál

Búcsú Dezséry Lászlótól

Elmondta Rapesányi László, a Magyar Rádió főmunkatársa

Mély megdöbbenéssel és fájdalommal állunk kollégánk és barátunk, a Magyar Rádió főmunkatársa: Dezséry László ravatalánál. Tudtunk súlyos betegségéről, bíztunk abban, hogy szervezete legyúri és visszatér körünkbe. Szenvedéseit nagy akaratereővel viselte, és ez az akaratereő jellemezte egész életét. Emlékeztünkben élő valóságként él, amint kissé meghajlottan, kezében mindig degeszre tömött akkátáskával jön, megy, végzi mindennapi feladatát. A mi közösségünkhöz kötötte munkája, társunk volt műsorokat készítő gondolatainkban és mégis milyen keveset tudtunk róla. Felmondom életének néhány fejezetét, emlékeztetőül és tanulságként, következetes politikai magatartásának példájaként.

Egyházi hivatást választott, a Pécsi Erzsébet Tudomány Egyetem soproni Evangélikus Theológiáján végzett 1936-ban. Két év múlva lelkészi oklevelet szerzett. Szolgálatáa budapesti gyülekezetekhez kötötte, majd nyolc esztendőn át, 1949-ig egyetemi lelkészként működött, később óbudai lelkész lett.

Amikor hazánk felszabadulása után az ő egyháza is, a történelmi egyházakhoz hasonlóan a múlt nehéz terheivel megrakottan találkozott az új magyar társadalommal, az új magyar állammal, ez a találkozás nem volt felhőtlen. Dezséry László úgy érezte, hogy szólnia kell. 1948-ban saját kiadásában jelent meg röpirata: *Nyílt levél az evangélikus egyház ügyében* címmel. Lelkész testvéreihez szólt, de az írás minden sora túlnőtt ezen a szemhatáron. Ha végiglapozzuk egyszemélyes történelem elemzését, vallomását, nemcsak a felelősséget érezzük minden sorából, de világosan látjuk, az indulásnak azokat a lépéseit, amelyek körünkbe vezették.

Ezeket írja: „Szavammal utat szeretnék nyitni sokak számára, akik már régen felismerték a valóságot, amiben élnek, de akiket ez a belső egyházi illem, s egy teológiai mezbe öltöztetett szellemi kényszer tart fogva egy katasztrofális politika önkéntelen szolgálatára.”

„A magyar társadalom politikai tekintetben hosszú nemzedéksorok által nem látott méretű átalakuláson megy át. Az egyház nem élhet egy olyan politikai meggyőződésben, ami a társadalom egésze számára tartathatlan”.

Mit kíván tőlünk a mai magyar állam? — kérdezi 1948-ban. Az kívánja, írja, hogy az egyház ne legyen politikai gyülekezőhelye a rendszer ellenségeinek.

Nyílt levelének egyik fejezete ezt a címet viseli: „A felszabadulás után...” Ez az idő- és korszakmeghatározás szokatlan volt még akkoriban az egyházi körökben. Szívesebben emlegették: a II. világháború után... vagy: az 1945-ös fordulatot követően megjelöléssel.

Dezséry világosan fogalmaz:

„A mai magyar állam egy másik állam (és nyugodtan mondhatjuk az ország) romjain épült. Ez a háború imperialista célok oldalára állított minket, másrészt ennek az idegen imperializmusnak, amit mi kiszolgáltunk, ideológiai, világnézeti háttere is volt. Éppen ez a világnézeti háttér adta démoni jellegét és ennek az ideológiának a gyakorlata vitt bennünket is bele történelmünk legembertelenebb magatartásába”.

„...az új magyar állam azon államok táborába számítja magát, amelyek a tartós békéért küzdenek”.

— És egész gondolatmenetének összegezése:

„A mai magyar állam a szocializmus előrehaladásának korszakában született, s öntudatosan és határozottan vállalja a szocializmust. Ez az állam forradalomban született, s ma sem titkolja, hogy forradalomban él. Vezetői Lenin tanítványai, akik nem hagynak kétséget afelől, hogy a szocializmus útját végig akarják járni. Ez azt jelenti, hogy Magyarországon több történet, mint egyszerűen kormányváltozás. Belekerültünk a szocialista forradalom sodrába, s ez az, amivel számolni kell”.

Megdöbbenést és gondolkodásra kényszerítést váltottak ki Dezséry László sorai. A parókiák csendjét, a lelkészek és vallásánarók utat kereső szándékát, a bizonytalanságot, hirtelen és váratlanul megvilágította, a tartózkodást és a félelmet igyekezett feloldani. Ez a röpirat ma már történelmi dokumentum.

A megegyezés lehetőségeinek keresése hamarosan megbízott hivatása lett. 1950-ben a korábbi nevén Bányai, mai szervezetében a Déli Evangélikus Egyházkerület püspöke lett. Történelmünk drámai hónapjaiban személyes támadások, életére törő fenyegetések, a meg nem értés és a maradiság veszedelmei vették körül. Már ekkor foglalkozott a lemondás gondolatával. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1958 tavaszán megerősítette és visszahelyezte a püspöki székbe, de ő 1958 nyarán lemondott. Magas egyházi méltóságát váltotta fel azzal az új szolgálattal, amely élete végéig a mi körünkhöz fűzte.

1957 januárjától már a Magyar Rádió és Televízió kötelékében dolgozik, 1958-ban országgyűlési képviselő.

1962-től 66-ig az Országos Béketanács főtitkára és hosszú időn át a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottságának tagja. Munkájának hivatalos elismerése a Népköztársasági Érdemrend V. fokozata, a Koreai Nemzeti Zászlórend II. fokozata, és a Munka Érdemrend.

Rádióműsorai, hétfégi jegyzetei, minden megszólalása a mikrofon előtt ismertté tették nevét és felfogását az egész országban. A konfliktusok reális ábrázolása jellemezte ezeket a műsorokat, a kényes kérdések nyílt tárgyalása, a humanista magatartás. Százával keresték fel rádiós munkahelyén, hazánk minden szögletében emlegették szavait, véleményét. Dezséry Lászlót mindig az ember érdekelte. A hozzáfordulókat segített eligazodni a törvények és a rendeletek garmadáiban, hányanak és hányanak egyengette életútját, sorsát, megélhetését. Irtózott az erőszaktól, a meggyőződés nélküli lelketlen munkától, a rutin kényelmétől, a langyos érzelmektől. Keresztyén hitének legserkentőbb szociális tanítását, a hajdani prédikátorok jóra mindig kész hevületét, munkára ösztönző, a politikai realitást világosan felismerő gondolkodását hozta magával ebben az új szolgálatban. Ezért szerették, hallgatták, lesték szavait, ő pedig megörökítette és figyelemmel kísérte társadalmi fejlődésünk minden mozzanatát, a fejlődésben átalakuló ember arcát.

Magánéletében és közösségi érzéseiben egyaránt érzékeny, széles látókörű, nagy műveltségű, mélyen gondolkodó ember volt. Jó tollú, fáradhatatlan propagandistája annak a közösségnek, amely mellett a felzabradulás utáni első esztendőkből hitet tett.

A békemozgalomban betöltött szerepe, az Országos Béketanács főtitkári tiszte sokszor szólította nemzetközi fórumokra. Kiváló szónoki képességgel elmondott beszédeivel, figyelemre méltó javaslataival sok-sok megbeszélésen, tárgyaláson szállt síkra államunk békepolitikája mellett, a népek közötti barátság, a társadalmi haladás ügyének érdekében. A Béke Világtanács vezetői és a nemzetközi békemozgalmi tanácskozások résztvevői mindig örömmel és szívesen fogadták, amikor körükben meg-

jelent és felszólalt. Közéleti tevékenysége így nőtt túl hazánk határain és vált történelmünk egy szakaszában jellegzetes tényezővé.

Az elmúlt két évtizedben a mi munkatársi közösségünkben telt el élete. Szerettük okos szavait, messzire tekintő szemléletét, harcias kifakadásait, jellegzetes mosolyát —, tiszteltük hallatlan szívósságát, akaraterejét, szorgalmát. Számára minden fontos volt, ami összefügghet az emberi sorssal. Az út mellett hajladozó fákért éppúgy aggódott, mint a városépítés egyenetlenségéért, ő mindig végigolvasta a hozzá ért leveleket, jegyzeteiben új feladatok, elintézésre váró ügyek zsúfolódtak és tervek, amiket meg kell valósítani, hangszalagra rögzíteni, írásba foglalni. Súlyos betegsége közepette is rendezte, irányította dolgait, teljesítette feladatát...

Két hónappal ezelőtt egy délután felolvasta a stúdióban jegyzetét és elment. Rengeteg dolgom van — mondta. Ez az utolsó mondat, amit örünk tőle.

A haláláról szóló értesítésen Pál apostolnak Thimotheushoz írt II. leveléből egy mondat szerepel. Szerette ezt a levelet, Pálnak a nagy propagátornak ezt a végrendeletnek is beillő üzenetét, melyben a hivatás és a hétköznap gondja annyira egységbe fonódik. Pál, a keresztény Odyszeusz felsorolja az Ázsia provinciában dolgozó munkatársait, üdvözli azokat, akik jók voltak hozzá, Priskát és Akvilát, Eneziforoz házanépét. Halálának közeledtét érzi, számot vet önmagával, a rábízott közösséggel. Már nem haragszik Alekszandroszra, a rézművesre sem és kéri, hogy Trójában, Kárposznál hagyott köpenyét küldjék utána, és küldjék el hozzám — írja — könyveket, főként pergamenteket. Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam...

Minden temetésnél önmagunkat is temetjük. Minden ravatal lelkiismeret vizsgálat is. Elmondhatjuk-e önmagunkról, hogy teljesítettük — maradéktalanul feladatainkat, megtettünk mindent közös ügyeinkért, volt erőnk csüggedés nélkül, szívósan újra és újra hitet tenni meggyőződésünk mellett...

Búcsúznak Dezséry Lászlótól, a kollégák, munkatársak, a Magyar Rádió dolgozói, de a hallgatók nevében is, hiszen mi magunk is hallgatói voltunk.

Meggyőződésünk, hogy jó ügy szolgálatába állította életét, s hogy igaznak ítéltetik az ő beszédeiben.

Isten veled Laci!

Egy csokor ciklámennel búcsúzunk Dezséry Lászlótól

Elmondta: Györffy Sándor

Egy csokor ciklámennel — a soproni erdők virágával — búcsúzunk Tőled, Dezséry László — ifjúságodban társaid, barátaid: a soproni öregdiákok.

„Virág, tudjad, tőled el kell mennem és teérted kell gyászba öltöznem” — idézted nemrég az *első* írásban fennmaradt magyar nyelvű verssorokat, a soproni virágének töredéket — *utolsó* irodalmi rádióműsorodban. A műsor szerkesztés lázas óráiban úgy éreztem, búcsúzol ezzel a műsorral, ezzel a vallomással Soprontól, az ifjúságodtól, az élettől.

„Virág, tudjad, tőled el kell mennem” — mikor ezt a sort mikrofonba mondtad — Te tudtad, hogy a Természet örök törvénye az Elmúlás is, az Elmenés is, a Búcsúzás is. Ez a kis csokor ciklámén is tudja a Törvényt: egyszer minden és mindenki „elmegy”. Neked ettől a virágtól nem kell „elmenned” — ez a kis csokor ciklámén Veled megy. Elkísér. Mint ahogy egyszer Veled megyünk mi is. Magunkat is temetjük, ezen a fájdalmas őszi napon, egy darabkáját életünknek, soproni diákéveinknek, ifjúságunknak.

„Virág, tudjak, tőled el kell mennem és teérted kell gyászba öltöznem”

Igen — ezúttal teérted, Dezséry László! Teérted: aki mindvégig hű maradtál a hűség városához, ifjúságunk eszméihez. Teérted: aki az élettől búcsúzza még egyszer, utoljára hitet tettél a Hűség, a Haladás, a Szépség soproni eszményei mellett. Gyászba öltöztünk Teérted, hogy megfogadjuk Neked: mi is erőnkhez és tehetségünkhöz mérten, példádhoz híven, hűek maradunk. Megőrizzük emlékedet, hangod bársonyos zenéjét, írásaidat.

Tudjuk, hogy Bartók Bélához hasonlóan, Te is egy bőröndre való kézirat tervével — teli bőrönddel még el tőlünk. Ígérjük, segítünk írásaid, rádióműsoraid, nyomtatásban való megjelentetésében, Kiss Jánosról a magyar ellenállási mozgalom egyik mártírjáról készülő munkád sajtó alá rendezésében, elképzeléseidnek megfelelő befejezésében.

Amikor utolsó irodalmi műsorodat készítettük Sopronról, azt mondtad Sarkadi Sándor költő barátunknak a Várostoronyról írt verséről: „Ez a mi soproni Ars poeticánk”. Hadd búcsúzzunk Tőled ezzel az általad annyira szeretett költeménnyel:

Századok omlanak el, de te itt állsz híven a völgyben,
S őrzöd a vén várost, kóderekú Kapuőr.
Próbát próbált harcban helytállt, légy a tanúja:
Új haza híve maradt régi idők kövein
Üszkös romokból talpraállt,
Hú népe küzd, akar;
Épül, virágzik, újra szép;
Erős vár — és magyar.
A nagy világon e kívül
Számára nincs haza;
Vezesse útján égi jel,

A Hűség csillaga!

Eljön az új ezer év, vele eljön az új Magyarország;

Óva tekint le reá, soproni hű Kapuőr!

Bástyánk voltál, jelkép lettél; lélek, erő légy.

S tette hevítve a mát, múltra, jövőre vigyázz.

Igen — Dezséry László is — a soproni tűztoronyhoz hasonlóan „próbát próbált, harcban helytállt”.

Amikor 1944 novemberében a magyar egyetemistákat külföldre, náci-

Németországba akarták hurcolni, egyetemi lelkészként bátran hirdette:

„A nagyvilágon e kívül

nincsen számodra hely!”

Az üszkös romokból való talpraállítás után pedig püspökként, majd a Béketanács titkáráként, újságíróként és a rádió munkatársaként egyaránt a Sopronban megismert és vállalt értékekért küzdött: az emberebb emberért — és a magyarabb magyarért.

Vezérlő csillaga maradt a Hűség: a magyarsághoz és az emberséghez, a Haladáshoz és a Szépséghez. Így volt Dezséry László „Erős vár — és magyar”. Nehéz, embertpróbáló időkben is, a béke évtizedeiben is. Múlt-ra és jövőre egyaránt vigyázott — alkotó, építő munkára, tette hevítve a mát.

Dezséry László, tudjad: mikor Tőled ezzel a csokor ciklámennel búcsút veszünk — csak porhüvelyedtől búcsúzunk, szellemed velünk marad.

És te virág tudjad: olyan soproni diákot kísérsz végső útjára, aki hű volt mindhalálig, aki jó volt mindhalálig.

Nikodémusz János

1911—1977

Hajdúnánáson született. Itt végezte elemi és középiskolai tanulmányait. Majd a soproni teológiai fakultáson készült a lelkészi szolgálatra. A már öt éves korában iskolába járó gyermek igen érett észjárásról tanúskodott, s így vált lehetségessé, hogy teológiai tanulmányait már 21 éves korára befejezze. 1932-ben szenteli lelkésszé Geduly püspök.

Szolgálatát Fancsalon kezdi, ahol közel három évét tölt, mint segédlelkész. Ózdon ismerkedik meg hitvesével, Kollárik Anna tanítónővel. Isten három gyermekkel áldotta meg 38 évi közös életútjukat.

Olcsván és Ormospusztán missziói segédlelkészként dolgozik, amikor a kölcsei gyülekezet hívja meg lelkészül, ahol 1941—1953 között szolgál. Híveivel közvetlen kapcsolatban van, akik gyakorlati példákkal illusztrált prédikációit szívesen hallgatták. Itt tölti a háború nehéz éveit, hűségesen velük marad. A sok szenvedés és a háború pusztítása is érleli benne a békesség munkálásának keresztyén elkötelezettségét.

1953. nov. 15-től az újcsanálói gyülekezet papja nyugdíjba meneteleig, 1976. dec. 31-ig. A lelkészlakás modernizálása, a szép templom rekonstrukciója mindennapi gondja. Ebben hűséges segítőtársra talál feleségében, aki gyakran helyettesítette, ha a betegség vagy más gyülekezetben végzett szolgálat akadályozta férjét igehirdetői munkájában. Az újcsanálói templom tornyában az általa öntetett harang adta hírül a szomorú gyász hírt: az öreg szolga megfáradt szíve utolsó dobant.

Híveivel testvéri szeretetben élt. Egyházunk Naptárában többször jelentek meg írásai, amelyekben elbeszélés-szerűen a pásztor együttérzésével írt meleg hangon egy-egy szinte sorstragédiákat átélte család több nemzedéket átfogó életéről.

Különösen mély kapcsolat fűzte egykori professzorához: Stráner Vilmoshoz, aki a soproni teológián a gyakorlati tanszék professzora volt. Megrendülten emlékezik rá egyik derűs hangú írásában születése 100. évfordulóján.

A fraternitásban kedvelt volt derűje és el nem fogyó humora. A szórványlelkészek sok fáradtságát és a szolgálatban előforduló kudarcait vidámsága és mindig jószándékú élcelődése feledtette.

Végakarata szerint elhamvasztották. Temetésén Szebik Imre esperes hirdette a vigasztalás ígét az elhunyt kedves szoltára alapján: Ha elfogyatkozik is testem és szívem, szívemnek kősziklája és az én örökségem te vagy oh, Isten mind örökké. — Ezzel az igével köszönt el gyülekezetétől is utolsó lelkészi jelentésének ismertetésekor.

Az újcsanálói gyülekezet december 6-án emlékezett a hazahívott szolgára gyászistentiszteleten a család és a Borsod—Hevesi Egyházmegye lelkészi karának jelenlétében.

Emlékét szeretettel őrizzük szívünkben!

Szebik Imre

Kun-Kaiser József

1914–1977

Negyven évvel ezelőtt tanulmányúton volt Skandináviában. Egy nyári hajókiránduláson áhítatot tartott a tengeren. A hajóköteleket látva hasonlatnak használta s arról a kötelekről beszélt, amely biztosan tartja azt, aki lehorgonyzott Krisztusban.

Hatvanhárom éves korában, egy súlyos műtét után már gyógyulóban, hirtelen infarktust kapott s többé nem tért magához. Családjának, gyülekezetének, barátainak most kell fogózniki a kötelékbe. Temetésén — Budapesten a Farkasréti temetőben — II. Thess. 2:16–17 hangzott el. Pál arról a Krisztusról szól, aki szeret minket, örök vigasztalással és jó reménységgel ajándékozott meg. Ez is hármass kötel, s hisszük, hogy nem szakad el.

Mezőberényben született 1914 febr. 1-én. Korán özvegygé lett édesanyja mindvégig egyedül nevelte két árváját. Békéscsabai gimnáziumi évek után teológiai tanulmányait Sopronban végezte, majd Koppenhágában és Oslóban folytatta. Szolgálatát Nagytarcsán kezdte, mint népfőiskolai nevelő, majd Sopronban négy éven át segédlelkész, egyetemi lektor, dékáni titkár volt. Innen Szegedre helyezték, majd Óbudára, ahol másodlelkésszé választották. Mezőberénybe, pátriájába 1945-ben került, ahol az eredetileg németajkú gyülekezetben szolgált töretlenül, haláláig.

Alig négy hónappal élte túl boldog házasságának 30 éves fordulóját. Szűk családja: felesége, három leánya, két veje és egy unokája.

Családjának és gyülekezetének élt. 32 évig szolgált Mezőberényben. Naponta elment az emlékmű elé, ahol édesapjának nevét olvashatta az első világháború olasz frontján elesettek névsorában. Nem temetkezett el a vidéki életben. Teológiában folyamatosan képezte magát. Hosszú évekig a kerület lelkészképesítő bizottságának tagja volt. Mintegy tucatnyi jelentősebb teológiai tanulmányt készített, amelyek részben megjelentek, részben kéziratban hagyta hátra. Közöttük egy 240 ívoldalas értekezés az egyházfegyelemről, amely doktori disszertációnak készült. Érdeklődése főleg az egyházfegyelem, a bűnbocsánat (gyónás), s a liturgika területére vitte. A lutheránus orthodoxia eszmélkedésének vonalában haladt. Folyékonyan beszélt németül, dánul, norvégül és olvasott svédül. Így figyelt folyamatosan a skandináv teológia eredményeire. Ha mérték lehet egy lelkész magánkönyvtára: több ezer kötete kivételes tájékozódásra és tájékozottságra vall. Már betegségével küzdve küldte el az énekeskönyvszerkesztő bizottságnak javaslatait a dán énekeskönyv egyes darabjairól. Szolgálatát minden idegszálával végezte és személyes fájdalomnak érezte, ha hívei fogytak. A németajkú gyülekezetben pedig sok vihart átélt. Szorongó törekvéssel élte meg lelkészi híványa híveire mutató mondatát: „hogyan egy is el ne vesszen...”

Életveszély nincs — biztatták őt és szeretteit a súlyos műtét után. Életveszély nincs — vallottuk temetésén, amikor nevével idéztük Ján. 3:16 szerint az örökélet ígérését.

Dr. Koren Emil

Az igehirdető műhelye

HÚSVÉT UTÁN 1. VASÁRNAP

Ezék 11,19—21

Van-e jövője Isten népének

Ezt a kérdést Izrael történetének legsúlyosabb megpróbáltatása vette fel. A nép nagyobbik részét már Babilonba deportálták. Többen Egyiptomba menekültek, de Jeruzsálemben is maradt egy töredék minden életfeltétel nélkül. Az iszonyat túlélei számára van-e még reményesség? Emberileg a válasz egyértelmű: nincs remény és nincs jövője e népnek. Ezékiel azonban mást hirdet: van jövője Isten népének! Nem önmagáért, hiszen kő a szíve és méltán bűnhődik. Mégis van jövője, Isten hűségéért, irgalmáért, aki a „szívcsérét” véghez tudja vinni, hogy a nép az Ő népe maradjon és Isten az ő Istenük legyen. Majd összegyűjti és hazahozza a foglyokat és újat kezd velük a Sionon.

Quasi modo geniti vasárnapja introitusának képe is elgondolkodtató: Van-e jövője önmagában a „most született” csecsemőnek? Semmi esélye sincsen a megmaradásra. Mégis van jövője az édesanyáért, aki megszoportatja, melengeti, tisztába teszi és féltő szeretettel vigyáz reá éjjel és nappal.

Volt-e jövőjük azoknak a friss keresztyéneknek, akik az ősegházban húsvétkor megkeresztelkedtek és fehér ruhájukat ezen a vasárnapon levetve, először vettek úrvacsorát? Másképpen nem maradhattak meg, csak úgy, hogy az ige tiszta tején növekednek az üdvösségre.

Van-e ma jövője Isten népének? A ma egyházában is sokan kérdezik ezt. Felvetődik ez a kérdés a világ keresztyéniségének magas szintű együttlétein éppen úgy, mint a legkisebb falusi gyülekezetben is, amikor az összevonások során megváltoznak az évszázados gyülekezeti határok és a lelkigondozás módjai. A ma egyházának sincsen önmagában jövője. Nem hivatkozhat múltjára, szervezetére, létszámára, papjaira, templomaira és anyagi helyzetére. Nem biztathatja magát azzal, hogy alaposan beépült az emberiség történelmébe, kultúrájába és társadalmába. Mindez segíthet a konzerválásban, de a jövő ígérete nincs meg benne.

Az, hogy egyáltalán így kérdezzünk: van-e jövője Isten népének? — azt mutatja, hogy a jövő tekintetében emberi oldalon tájékozódunk, megfélelkezve arról, hogy Isten hívta el népét, tervei vannak vele és terveit véghez is viszi. Ezért Ezékiellel és az apostolokkal együtt nem kérdezzük, hanem bizonyosságot teszünk arról, hogy Isten népének van jövője!

1. *Ha a próféta Úrnak vallja Istent, mennyivel inkább kell nekünk Úrnak vallanunk Őt, aki feltámasztotta Fiát a halálból!* Hogy lehetne jövőnk, ha a halál volna az erősebb? Ámde Jézus Krisztus Úr, legyőzte a mi halálunkat is! Mert Jézusban Isten mondott igent életünkre és jövőnkre, ezért visszhangozhatjuk mi is ezt az igent. Krisztusban minden végbement, ami velünk is végbemehet, mert Ő valóságos ember is volt. Mienk az ő diadalmas élete már a földön és mienk az örök élet, melyet

halálával és feltámadásával nyitott meg számunkra. Az élő Urért van jövője népének!

2. Az *ÚR élteti népét*. Ezékiel a nép szívét keresi, odairányítja örömhírét, mint ahogyan Jézus is az ember szívét kereste és keresi. Mert a szív maga az ember. Amilyen a szívünk, olyan a magatartásunk. Jézus úgy élteti népét, hogy elveszi azt, ami nem a szívbe való és adja azt, ami a szívbe való.

A köszívet elveszi, mert az élettelen, érzéketlen, kemény, hideg és megszólíthatatlan. Helyette a hússzívet adja, mert az dobog, éltet, meleg, érzékeny, nyitott és szeretetre képes.

Jörg Zink nemcsak fordítja, hanem értelmezi is a „hússzívet” azzal, hogy azt „emberi” szívvel fordítja. Igaza van, mert így lesz örömhírré ez az ige. Mert biológiailag éltetni mindenféle hússzív tud, de az az élet, melyet Jézus akar áramoltatni az övéiben, csak az „emberi” szíven keresztül jut el a világba. Csak az emberi szív fogja fel Isten szeretetét, mely van az Úr Jézus Krisztusban. Csak az emberi szív nyílik meg nem kényszerből, hanem önként, Isten törvényei előtt, tudván, hogy ha azok szerint él, akkor él igazán.

Csak az emberi szív előtt tárul ki Isten törvényének egész látóhatára. Az, hogy Isten az egész embervilágot védi parancsolataival. Ezért Isten népének „szívügye” az emberiséget kínzó szívtelenség és szívügye minden siker és jóhír, mely az emberiséget örömmel tölti el. Van Isten népének jövője, mert éltetője Jézus és ahol élet van, ott jövő is van!

3. Az *ÚR gyülekezetté formálja népét*. Történelmi tény, hogy Ezékiel próféciája beteljesedett. Isten összegyűjtötte a szétszórt népét és visszavezette őket Jeruzsálembe, hogy újat kezdhessenek. Történelmi tény az is, hogy ugyanott Pünkösdkor Isten Lelke létre hozta a gyülekezetet, az ő új népét. Azoknak közösségét, akikre Isten Jézus Krisztusért azt mondja: én népem! A gyülekezet pedig Jézus Krisztusért így válaszolhat: én Istenem! A gyülekezet azokból áll, akik Jézus váltságáhalála és feltámadása által ilyen személyes; én—te viszonyban vannak Istennel. A Lélek gyülekezetet formáló munkája ma is folyik. Műhelyében a „nyersanyag” alkotássá válik. Éretlen hitet beérlel. Nyugtalan, kapkodó embereket megbékéltet. Önmagukat dédelgető szíveket megnyit, hogy mások baját felvegyék. Kényeskedőket teherbíróvá edz. Mimózálelkeket, sértődékenyeket megtanít a bocsánatadásra. Felfuvalkodott alakokkal megkedvelti a szelíd és alázatos Jézus alakját. A Szentlélek nem csukja be műhelyét. Dolgozik a gyülekezetben és ahol dolgoznak, ott jövő is van!

4. Az *ÚR megítéli népét!* Ezt is népe jövőjéért teszi, hogy el ne satnyuljanak övéi. Figyeljük meg: Isten haragjában nem agyonveri a vétkest. Ítélete olyan, mint a jókor kiosztott atyai pofon. A sokféle fordítási mód is mind ezt hangsúlyozza. Tetteiket fejúkhöz veri (Károli ford.) fejúkre olvassa (új ford.). Fejúkre dobja (Luther). Fejúkre hagyja esni (Francia). Mert Isten nem akarja a bűnös halálát, hanem azt, hogy megterjen és éljen.

Isten népének van jövője, mert URa kemény kézzel fegyelmezi.

Már közhely a mondás: a jövő nem a mi kezünkben van. Ez csak fél-igazság. A teljes igazság az, hogy a jövő az ÚR kezében van! De ott valóban van jövőnk!

Józsa Márton

HÚSVÉT UTÁN 2. VASÁRNAP

Jn 10,27—29

Megbízható kezekben

Az alapigéről

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a textus környezetét. Alapigénk beletartozik Jézus válaszába, amelyet a zsidó vezetők által felvetett örök *krisztológiai kérdésre* adott. „Ha te vagy a Krisztus — tehát az eljövendő Messiás —, mondd meg nekünk nyíltan” — kényszerítik színvallásra Jézust (24. v.). Szavaik mögött kimondatlanul egy másik kérdés is rejtőzik: Kinek a nevében szól és cselekszik? Mert ezen dől el minden. Ha csak a maga szakállára cselekszik, akkor nem kell törődni vele. Ha pedig valóban Isten áll mögötte, akkor Jézus minden időben, mindenki számára az egyetlen „út, igazság és élet” az Atyához. Jézus erre a ki nem mondott kérdésre válaszol azzal, hogy maguk a cselekedetei bizonyítják: az Atya megbízásából cselekszi azokat. A zsidók azonban ennek ellenére sem tudnak hinni benne, mert egészen más várakozás él bennük. Ők az uralkodó és nem a szolgáló Messiást várták. Így kerít sort Jézus az övéinek nyájára. *Mert ők viszont azok, akik éppen az alázatosan szolgáló Messiásban ismerték fel Isten küldöttét, és ezért hallgatnak a szavára.* Ez a hit Jézus nyájának az életalapja.

A pásztor és nyáj képe a Szentírásban korántsem hangulatos, bukolikus idillt idéz. De nem is csupán a pásztorokodás akkortájt meglehetősen veszélyes voltára emlékeztet. A pásztor már a sumíroknál az uralkodót jelentette meg, a nyáj pedig a gondos vezetésre szoruló népet. Ilyen értelemben szerepel a kép. Ez 34-ben is, ahol már megszólal az az ígéret is, hogy maga az Úr fogja pásztorolni nyáját. A 100. Zsoltár pedig hitet is tesz amellett, hogy a Teremtő Isten irányító és gondviselő pásztor legelője juhainak, az ő népének (3. v.). Ebből a háttérből kell megértenünk Jézus pásztori igényét. Mivel ő egy az Atyával (Jn. 10, 30), benne öltött testet Isten pásztori szeretete „kezének alkotásai” (Zs. 100, 3) iránt. Amikor tehát igénk Jézust a gyülekezet pásztoraként állítja eléink, akkor az ő ur voltára teszi a hangsúlyt. Jézus azt kívánja az övéitől, hogy egyedül őt tekintésük vezetőjüknek, és neki engedelmességedjenek. De Jézus ezt a kitüntetett helyét a gyülekezetben — miként a jó pásztor — életét kockára tevő és életet adó, gondoskodó szeretettel vívja ki magának.

Úgy tűnik, hogy János evangélista Jézus nyájában egy lezárt kört lát. A zsidók vezetői azért nem tudnak hinni Jézusban, mert nem az ő nyájába tartoznak (26. v.). A nyájba viszont csak azok tartoznak, akiket az Atya adott Jézusnak (29. v.). A nyáját leíró kijelentések is azt a benyomást keltik, hogy egy meghatározott csoportról van szó. Az írásmagyarázók általában úgy vélik, hogy János az ő körének, illetve hatása alatt levő gyülekezeteknek ír, és az ő öntudatukat igyekszik erősíteni az egyháznak a korai katolicizmus egyre erősödő szellemiségét követő többségével szemben. Valóban, a jánosi iratokban világosan felismerhető az egyház elintézményesedése, a papi uralom és a törvényeskedésbe visszailleszhető erkölcsiség ellen fellépő tendencia. De az már vitatható, hogy Jánost szektás, elkülönülő szándék vezetné. Inkább az egész keresztyén-ségért érzett aggodalom szólal meg benne. *Szeretné megóvni az élő Úrral*

való kontaktus elvesztésétől. A pásztorról és nyájról szóló szavai sem az egyházon belül megmaradt igaz maghoz szólnak, hanem az egész keresztényiséget hívja az élő Úr pásztori szeretetébe és oltalmába. A nyájról tett megállapításokat tehát bátran tekinthetjük felhívásnak is.

Az említett jánosai tendenciával függ össze az eszkatologikus hangsúly eltolódása is a „majd”-ról a „most”-ra. Ezt nem hagyhatjuk figyelmen kívül alapigénkben sem! Az örök élet ajándéka már ebben az életben osztályrészül jut a nyájnak (V. ö.: 5, 24). A pásztor kezéből addig sem ragadhat ki senki, míg itt a földön élünk.

A Jó Pásztorról szóló fejezet egyes szakaszairól az elmúlt évtizedben már többször is prédikáltunk. 1973-ban Jn. 10, 1—6, 1975-ben pedig Jn. 10, 11—16 volt soron ugyancsak a húsvét utáni második vasárnapon. Mivel mind a három szakasz — beleértve a mostanit is — Jézust, a jó pásztorát állítja elénk, elkerülhetetlenek az átfedések. Érdemes azonban ügyelnünk arra, hogy mindhárom szakaszban az üzenet más-más oldalára esik a hangsúly. Jn. 10, 1—6-ban Jézus szembeállítja magát a béresekkal, akik nem pásztorok. 10, 11—16-ban jó pásztor áldozatos szeretetére irányítja a figyelmünket. 10, 27—29-ben pedig a pásztor és a nyáj kapcsolata kerül előtérbe.

Igehirdetésünk elé

a) *A gyülekezet rászorul Jézus pásztori szolgálatára.* A pásztor és nyáj képében rejlő üzenet súlyát akkor értjük meg, ha nem feledkezünk meg arról a terepről, amelyen Isten népének élnie kell. János nem Palesztinában élő gyülekezetekhez ír. Jézus földi életének viszonyai is már régen a múltéi. A megváltozott kor zavart és félelmet kelthet a keresztyénekben. Elveszíthetik hitüket, feladhatják szolgálatukat. Mi tudjuk, hogy a történelem terepének változásai milyen tétoává tehetik Krisztus nyáját. Hányan hitték azt, hogy a szocializmusban nem vezet út az egyház számára! Ugyanakkor a történelem változásai, bár kikerülhetetlenek, mégsem végzettszerűen nehezede nekünk. Nagyon sok múlik a nyáj állapotán is. Ha nincs hite, szeretete, reménysége, ha nem érti és nem vállalja feladatát, akkor a kor változásai szétszélesztik még az évszázados gyülekezeteket is. *A nyáj elé meredő nehézségek, és a nyáj belső erőtlensége egyaránt pásztor után kiált.* Amikor Jézus látta népének sok testi és lelki nyomorúságát, az okot elsősorban az iránytadó és összetartó erő hiányában kereste: „Olyan meggyötörtek és elesettek, mint a juhok pásztor nélkül”. (Mt. 9, 36)

Ezért olyan boldogító örömhír, hogy a nyájnak nem kell nélkülöznie pásztorát. *Olyan gondviselőt ajándékozott nekünk az Isten, akit „kihozott a halálból” (Zsid. 13, 20), és ennél fogva egyidejű lehet velünk és mindenkor keresztyén emberével.* Aki tudja, hogy az egyházat történelme során mennyi bűn és tévelygés szélesztette, hogy jelenében is erőtlenség és ugyanakkor konok ellenkezés Isten akaratával jellemzi, felismerheti, hogy már az egyház pusztá léte mögött is az élő Úr pásztori fáradozása rejtőzik. De szolgálatából még ennél is többre telik. Hitet ébreszt, új látásokat, indításokat ad, és megerősít a ránk bízott szolgálatban.

b) *A gyülekezetnek vállalnia kell pásztorát.* Bármennyire örvendetes dolog is a Jézus által pásztorolt nyájban élni, mégsem áltathatjuk magunkat azzal, hogy könnyű a pásztor keze alá adnunk magunkat. Jézus juhait ugyanis hallgatnak szavára, és követik őt. *Tehát készek feladni a maguk elképzeléseit, törekvéseit, és életüket egyedül az ő szavához igazítani. Ké-*

szek úgy szolgálni embertársaikat, ahogy Jézus vállalta szolgálatot. „Aki nekem szolgál, engem kövessen” — mondja Jézus Jn. 12, 26-ban. Csak az maradhat Jézus keze alatt, aki nem válogat az ígében vagy a szolgálatban. Nem arról van szó tehát, hogy nekünk kell valamiről meggyőznünk az Urat. Neki kell meggyőznie bennünket. Igaz, hogy Jézus sohasem erőszakolja ránk akaratát, de mégha önkéntes döntésünket várja is, az engedelmesség kívánalmán ez mit sem változtat. Ezért a pásztor kezébe *simulni önmagunkkal vívott állandó és kemény küzdelmet jelent.*

De semmivel sem jelent kisebb küzdelmet megbarátkozni magával a pásztor személyével. Bennünket ugyanúgy megbotránkoztat az, ahogy Jézus küldetését értelmezi, mint kortársait. Nem uralkodni akart, hanem szolgálni. Nem törekedett mindenkit meghódítani, viszont kész volt mindenkinek szolgálni. *Ebben a gyülekezetet Ura és Pásztora mit sem változott.* Nem ad más hatalmat a nyájnak a világ felett, bárhogy is kívánna ezt a nyáj, mint a szolgáló szeretet hatalmát. Nem engedi, hogy a társadalom irányítója vagy bírója szerepében tetszelegjen, és ez bizony sok keresztyénnek kedvét szegi. Nem ad neki mást, mint önmagát az ígébe és a szentségekbe rejtve, segítségének ígését a nevében vállalt szolgálathoz, és ez bizony sok keresztyénnek kevés. De csak úgy maradhat a nyáj a pásztor keze alatt, ha ott van, ahol ő van, és abba az irányba tart, amelyben a pásztor előtte lépdel.

c) *A gyülekezet Jézus pásztori szeretetéből él.* A kétpólusú élet hatalmas követelmény elé állítja a nyáját. Jézust kell vállalnia és követnie az adott kor viszonyai között. De Jézus valóban jó pásztor: *Gazdagon megajándékozza nyáját, mielőtt bármit is elvárna tőle.* Ismeri az övéit. Tehát minden egyes bárányát személyes törődésre érdemesít. (V. ö.: Jn. 21, 17) Örök élettel ajándékozza meg az övéit. Tehát már itt a földön Istennel és az ő világának erőivel élhetnek. (V. ö.: Jn. 17, 3) Megoltalmazza az övéit. Tehát mindazok, akik követik a pásztort, célba is fognak érkezni. Nem mintha a külső és belső kísértések (Jn. 10, 12) jelentéktelenek volnának. De a Pásztor egy azzal az Atyával, aki hatalmasabb mindennél. (V. ö.: Rm. 8, 31)

Ilyen életre hív minket Isten a Pásztor keze alá.

Dr. Cserháti Sándor

HÚSVÉT UTÁN 3. VASÁRNAP

Máté 18,11—14

Egzegézis

Ismerjük ezt a példázatot Lk. 15, 1—7-ből. Amíg Lukácsnál a példázat célja az, hogy Jézus önmagára alkalmazza e történetet, hogy megmutassa Isten szeretetét, addig itt a gyülekezet, annak tagjainak és vezetőinek felelőssége kerül előtérbe. „Szemlélteti azt a felelősségünket, hogy egyetlen egyet se hagyjanak elveszni a gyülekezetből” (Pröhle).

Az „ámen”, azaz a „bizony mondom néktek” azt jelenti, hogy a gyülekezet kereső szolgálata Isten akaratának felel meg. Túl mutat Jézus a

példázatban használt képanyagon, s hitelesíti a gyülekezet szolgálatát. Küldetésének megfelelően cselekszik az a gyülekezet, amely nem hagyja az eltévedteket egyedül.

A példázat értéke

A Bibliának irodalmi és kultúrtörténeti értéke van. Azon belül erre a példázatra is igaz az, amit az egészre elmondtunk. Mi nemcsak ennyit tudunk és kevés is ennyit mondanunk, mert ez „többre hivatott”. Hisz Jézus nem gyönyörködtetni akart és akar, hanem figyelmet kelteni és megdöbenteni. Jézusnak sohasem volt „szórakoztató” célja, hanem az, hogy megmutassa — kicsoda Isten és mi a feladatunk a magunk helyén és helyzetében.

Minden dráma ezzel indul, hogy valaki elvész. eltűnik látókörünkől. Ez mindennapi történet, de ne legyen a hanyagolás sajátunk, és megszokott.

Mai élethelyzet

Megszokott fogalmazásban korunk jellemzését úgy kezdjük — modern. De alig vállalkozik valaki arra, hogy meg is magyarázza; mi is ez pontosan!? Nem a tv, nem a gépesített háztartás és a magas lakáskultúra teszi csupán, hanem az a tény, hogy napról napra egyszerre olyan sok lehetőség között válogathatunk. Egyszerre van minden. Nagy a tanácsatlanság, ki merre menjen, mit válasszunk, hogy együtt maradjunk? De választhatunk-e olyat, ami együtt „élvezhető”, sőt együtt tart?! Megszokottá válik, hogy emberek lemaradnak mellőlünk, sőt fel sem tűnik, hogy nincsenek ott.

Az urbanizációs folyamatot használjuk fel arra, hogy kifogás legyen, sőt mentsük önmagunk „figyelmetlen”-ségét. De az urbanizációs folyamat következtében sok városba költözöttnek „falu- és vidék romantikája” van. Hadd tegyük hozzá, ez bizony idill.

Hasonló ez a helyzet ahhoz, amelyben e jézusi példázat született. A hellenista világ városi forгатagában is emlék az egyszerűség és a közvetlenség ideálja.

A mai szociológiai helyzetet úgy jellemezhetnénk, hogy a vidéki két-szinteseket is lassan nem a családi kapcsolat, az egy felekezethez tartozás és a rokon szálak kötik össze, hanem sokkal inkább a villany- és a vízvezetékek. Amíg ezek az „összeköttetések” az életszínvonal örvendetes jelei, addig a másik oldala ennek; az elbarátságatlanodás ijesztő való-sága.

A gyülekezeti élet belső célja nemcsak annyi, hogy Biblia olvasó embereket neveljünk, hanem Bibliát jól értők legyenek. Az, hogy a gyülekezeti gyakorlatunkban erre újra fel kell hívnunk a figyelmet azt jelenti, nem vált közérthetővé Jézus szava és tanítása.

Szükség van presbiterekre a gyülekezetekben. Olyanokra, akik értik a jó Pásztor Jézus Krisztust. Azért fontos ez, mert a magány feszültségét nem oszlatja a múlt idő, nem enyhíti a tv szórakoztató műsora. Egyszerűen azért, mert adott élethelyzetekben másra van szükség. Emberre, annak közelségére, szavára és kezére. A személyes találkozást nem pótolja a gép és a kép. Különbben az embertől távoli élet a szó szoros értelmében „embertelen” élet. Mérhetetlen kárt okoz az, aki a diakónia egyházában élve nem tesz eleget a jézusi kérésnek és figyelmeztetésnek.

Mindenki mindent a maga élethelyzetéből hallgat és figyel. Másképp hallgatja Jézust a kilencvenkilenc és másképp reagál az elveszett, azaz az egy. Másképp érzi magát a példázat elhangzásakor a rendezett családban élő és másképp az elhagyott, az elveszett, az élet peremén és a „naplemente” előtti szakaszba érkezett.

Másik oldalról is megközelíthető e példázat. Vajon tudja-e az elveszett, hogy elveszett. A tárgy nem, mert nincs tudatában annak.

És az ember? Csak az, aki tudja, hogy tartozott valakihez. A jézusi példázat arra is figyelmeztet, hogy ez az emlékezés nem jelent annyi erőt, hogy visszavigyen a régi közösségbe, a régi gyülekezetbe. Az eltévedésnek nagyobb a súlya és a terhe, mint a közösségi élmény visszahúzó ereje. Segítségre van szükség. A volt társak segítségére.

Érdekes megfogalmazás az, amikor a munkahely saját halottjának tekinti egy volt, elhunyt dolgozóját. Ez mindig a megbecsülésnek, az elismerésnek és értékelésnek a jele. Szép gesztus! De van ennél sokkal izgalmasabb dolog: (és ez a példázat tartalmi köréből következik) minnek tekintjük mi élők az élőket?! Sajátunknak?!

Minden mentegőzés és magyarázkodás helyett hadd álljon itt, akkor miért nem becsüljük, ill. miért nem keressük egymást jobban?

Az eltévedt

Izgalmas az egy? Értékes az 10/0? Rögtön azzá válik, ha én vagyok az elveszett, az eltévedt! Selye János mondja: „akkor válik izgalmassá az én, ha így fogalmazódik meg — mi lesz velem?” A keresztyén megfogalmazás Jézus nyomán úgy fogalmazódik át — mi van vele?! Jézus itt nem önmagára utal, hanem rádöbben a kilencvenkilencet arra, hogy tudja-e, mit jelent „keresztyénnek” lenni! Eljutottak-e addig, hogy rádöbbenjenek ennek a ténynek a tartalmára, mi van a másikkal! Nem azért, hogy információkat szerezzünk róla, hanem megtaláljuk!

Akinek Jézus szól

Jézus ezt vámszedőknek, írástudóknak mondta el. Tehát, olyan embereknek, akik benne éltek koruk vérkeringésében. Volt gondjuk és volt sikerük. Meg volt az elfoglaltságuk és volt mire hivatkozniuk. De volt mivel dicsekedniük is. Az írástudónak a tudására

a vámszedőnek az ügyességére

a mai gazdának a termésére

a dolgozónak a nyereségére

a fiatalnak a végzettségére.

Nem olyanoknak szól, akik „időmilliomosok” voltak. Jézus ezeket az embereket akarja eljuttatni arra a magaslatra, hogy belenyilallják az emberek szívébe az a gondolat — mi van a másikkal?!

Az eltévedt helyzete

Az eltévedtről tudni kell, hogy örömtelen. Sőt, mint ismérvet is megemlíthetjük, ahol nincs öröm, ott eltévedt életek vannak. Az örömet soha nem lehet „kitermelni”, azt mindig kapja az ember, a találkozásban.

Ez az öröm fokozott öröm, mert a megtalálónak is sajátja. Miért lényeges ez? Azért, mert olyan sok az egykedvű presbiter. Olyan sok az „öröm-mentes” igehirdető és igehirdetés.

Mi ma — igehirdetők — nem a szegények nemzedékének prédikálunk, mert nem vagyunk azok. Az apák és fiak keresik az ezreket, de meg kell kérdezni a mai igehirdetésben: mi van az egygylet? Ha nem indulz a megkeresésére, akkor a magányban öngyilkos lehet? Csak azért, mert amíg az ezrekkel törődünk, elvész az egy. A most elmulasztásával elvész a jövő és akkor nem marad más az élőknek, mint Madách kiáltása: „csak azt a véget tudnám feledni!” Mi ezzel a kiáltással szemben kiáltunk: csak ezt a Jézust tudnánk a hallgatónk szívébe vésni kitörölhetetlenül.

Gyülekezeti helyzetkép

Kirajzolódik előttünk annak térképe, hogy de sok ilyen gyülekezeti tagunk él területünkön. Hogy fogjunk hozzá összegyűjtésükhöz, felkeresésükhöz. Azzal, hogy Jézus elmegy az eltévedt egyért, ebben útmutatás is van. Össze lehet szedni az eltévedtet, de csak egyenként, mert mindenki külön ügy.

Van ennek a munkának egy jutalma. Az az öröm, amit az egy megtalálása jelent.

Káposzta Lajos

HÚSVÉT UTÁN 4. VASÁRNAP

Mt 21,14—17.

A húsvét utáni vasárnapok klasszikus neveire figyelve, önkéntelenül is azok imperativusát érezzük hangsúlyosnak: örüljétek, énekeljétek, imádkozzatok! Úgy gondoljuk, hogy ezeknek engedelmeskedve szolgálót teszünk Istennek, aki a parancsot adta, és egymásnak, akik magatartásunkkal erősítjük egymást. A mai vasárnap igéje azt adja tudtunkra, hogy cantate vasárnapján is Jézus akar szolgálni nekünk igéjével úgy, ahogyan szolgált a jeruzsálemi templomban a nyomorúságban levő betegeknek, az ellene zúgolódó irástudóknak és az őt dicsérő gyermekeknek.

1. *Jézus szolgáló szeretettel fordult a segítségre szorulókhöz, meggyógyította a vakokat és sántákat.* Ilyen híradással sok helyen találkozunk az evangéliumokban. Ami itt jellegzetes, az a magától értetődő természetesség, amely minden részletezés és kiszínezés nélkül tudtára adja mindenkinek: Jézus ilyen, mindenkin segít, senki sem fordul hozzá hiába. Arra is figyeljünk fel, hogy a „templomban”, ott, ahol a koldusok alalmazásért könyörögtek, ott gyógyította meg őket Jézus. Tehát sokkal többet kaptak, mint amennyit vártak, és azt kapták, amit remélni sem mertek: új életlehetőséget, a legégetőbb gondban megoldást, azt, amire a legnagyobb szükségük volt. Mintegy bizonyítani akarta Jézus ezzel újra, amit nem sokkal előbb a templom megtisztításával is bizonyított, hogy ti. a templom nem üzleti hely, vagy a bűn búvóhelye, hanem az élet szolgálatának a helye. Jézus ezzel a szolgálattal sem bűjt el a templomban! Nyilvánosan gyógyította meg a vakokat és sántákat, jelét adva ezzel

főpapoknak és írástudóknak is, hogy ez az ő küldetése, az írások ismerői ez által is felismerhették volna benne a Messiást. Ugyanakkor mégsem gondolt Jézus egy pillanatig sem arra, hogy cselekedetével feltűnést keltsen, hiszen „csak” azokat gyógyította meg, akik hozzá mentek.

Jézus szolgáló szeretetét mi is sokszor megtapasztaltuk sokféle szomorúságunkban. Testi és lelki bajainkban szinte kézzel fogható módon adta tudtunkra, hogy ma is ugyanaz a szeretete és szolgálata a segítségre szorulóknak számára. Szomorú, hogy sokszor nem fogadjuk el ezt a szolgáló szeretetet, mást várunk, nem megyünk oda érte Jézushoz és nem akarjuk megtanulni, hogy pedig ő ma is, rajtunk is segíteni akar. És segít is, még akkor is, ha mi ezt nem értékeljük, meghálálása pedig eszünkbe sem jut. Ha a jeruzsálemi templom meggyógyított betegei hozsannát énekeltek volna a Dávid Fiának, ez lett volna a legtermészetesebb, de nem tették. Még illendőségből, vagy látszataból sem. Egyszerűen hallgattak. Biztosan élvezték a visszanyert, vagy sohasem volt egészséget, boldogan kezdtek új életet, de Jézust nem dicsőítették segítő szolgálatáért. Cantate vasárnap minket is bűnbánatra szólít: elfogadtuk Jézus szolgáló szeretetét, de közőmbösek maradtunk iránta. Föl akart használni segítő szeretetének másokra árasztásában, de mi nem akartunk engedelmeskedni. Pedig, amit velünk tett, azt hirdetni kellett volna, így adva tovább az ő szolgálatát. Egyetlen, végnélküli hálaéneknek kellene lennie életünknek Jézus szolgáló szeretetéért. S jól tennénk, ha ezt a hálaéneket hálátlanságunk miatti, bűnbánó énekkel kezdenénk el!

2. *Jézus szolgálni akart ellenségeinek is:* az írástudóknak és a főpapoknak. Jézus elsősorban az övéit, népét és népe vezetőit szerette volna megmenteni, megváltani. Ennek számtalan tanújelét adta. A mostani találkozás a mentő szeretetének jegyében zajlott le népe vezetőivel. Ott kezdődött, nem sokkal előbb, hogy megtisztította a templomot. A vallási élet őrei, a templom hivatalos szolgálói csak hálások lehettek volna ezért Jézusnak. Ha kemény volt is az ítélet, a „föltő szeretet” adta kezébe a korbácsot. Az írástudók zúgolódására feleletül adott zsoltaírdézet (Zs. 8, 3) is szemnyitogató lehetett volna számukra. Nem Jézus találta ki magának a gyermekek hozsannázását. A Zsoltár Isten mindenhatóságát látta abban, hogy „gyermekek szája által is” építheti hatalmát. Az írás tudóinak az Írásból idézett Jézus. A messiási jelek sorozata is ott játszódtott le a szemük előtt: a templomtisztítás is ennek jele, de a gyógyítások, a „Dávid Fia” megszólítás vállalása is mind ezt mutatta. Írásból és jelekből egyaránt ráismerhettek volna: a megígért Messiás érkezett el hozzájuk Jézusban. Ez Isten legnagyobb szeretete és Jézus legnagyobb szolgálata volt népe számára. Még azzal is menteni akarta övéit Jézus, hogy az írástudók zúgolódása után ott hagyta őket, időt és alkalmat adva ezzel nekik az elgondolkodásra, a megtérésre. Most még lett volna erre lehetőség, a végső ítélet előtt.

Jézus tehát nemcsak hirdette, hogy „szeressétek ellenségeiteket”, hanem mentő szeretettel gyakorolta is azt. De éppen a farizeusok és írástudók magatartásán látható, hogy az ember engedetlensége milyen nagy mértékben teheti hiábavalóvá Jézus szolgálatát. Szomorú, hogy éppen azok lettek Jézus ellenségei, és azok voltak a leghálátlanabbak, akikhez elsősorban jött Jézus. Elfogadás, megbecsülés és köszönet helyett zúgolódtak, számon kérték Jézus cselekedeteit, utasításokat szerettek volna neki adni, tehát uralkodni rajta. Tulajdonképpen ez a farizeusi magatartás lényege. Ezért kell nekünk is őszintebben megvizsgáljunk magunkat. Ha nincsenek is életünkben látványos szembefordulások Jézussal,

minden ellene és akarata ellen való zúgolódásunk, embertársaink szeretetlen ítélgetése és a szolgálat semmibevevése a farizeusok szintjére súlyoszt bennünket. Az ilyen magatartás éppen az ellentéte annak, mint amilyennek kellene lennie a cantate vasárnap által hirdetett magatartásnak. Hálaének helyett zúgolódní, engedelmesség helyett Isten akaratának ellenszegülni és embereket szolgálat helyett gyűlölni, tipikusan farizeusi magatartás. Bűnbánattal kezdett hálaénekünk akkor válik végül őszintévé és igazzá, ha oda tudjuk vinni Isten elé hitetlen, szeretetlen magatartásunkat, és Jézus ítéletét, tisztító szeretetét is elfogadjuk értünk véghezvitt szolgálatának.

3. *Jézus szolgált az öt magasztaló, hozsannázó gyermekeknek is.* Látogat szerint — szemben a meggyógyult betegekkel és zúgolódó írástudókkal —, végre akadtak olyanok is a jeruzsálemi templomban, akik felé nem Jézusnak kellett szolgálnia, hanem azok tettek valamit Jézusért. Aztán, ha jobban megfigyeljük, kiderül, hogy Jézus szolgáló szeretete rájuk is kiáradt, és ezért tudtak Jézust magasztaló éneket énekelni. Jézus elfogadta a hódolatukat, mindenek előtt ezzel szolgált nekik. Alkalmat adott arra, hogy örömlüket, dicséretüket, bizonyágtételüket elmondják Jézusnak. Jézus nemcsak elfogadta hódolatukat, hanem igazolta is őket. Formailag is, amikor idézte a 8. Zsoltárt, és tartalmilag is, amikor nem utasította vissza a „Dávid Fia” megnevezést. Meg is védte az öt magasztalókat, amikor a képmutató gőg és a szeretetlen ítélkezés el akarta némítani a Jézust dicsőítő éneket. De talán a legjelentősebb az volt Jézus szavaiban, hogy isteni indításának jelentette ki a gyermekek magatartását. „Gyermekek szájából szerzettél magadnak dicséretet” — utalt az idézettel Jézus Isten cselekedetére.

Jézus mások is elfogadta, felhasználta a gyermekek szolgálatát, nem egyszer példának állította őket a felnőttek elé. Nem az „ártatlanságukat”, nem is mindig a kicsinységüket tekintette jellemzőnek, vagy követendőnek, hanem a segítségreszorultságukat. Tehát azt, hogy nem maguk akartak tenni, alkotni, hinni, szolgálni, hanem „hagyták”, hogy velük tegyenek valamit. Most is nekik volt a legkevesebb okuk a hozsannázásra: nem ők gyógyultak meg és nem velük állt szóba Jézus. Mégis ők voltak azok, akik Isten engedelmes eszközeiként viselkedtek. Talán nem sokkal előbb tanulták meg a hozsannát Jeruzsálem kapujánál, de nem hagyták abba azóta sem. Cantate vasárnapján a jeruzsálemi gyermekek magatartásából tanulhatjuk meg feladatunkat. Gyermeökké kell lennünk Isten előtt, hogy „gyermekien” örvendező és engedelmességből fakadó legyen a hozsannánk. Ne valamit akarjunk meghálálni Istennek, hiszen mindenért hála-sáknak kell lennünk, hanem azt lássuk meg, amit a jeruzsálemi gyermekek: Jézus nagyobb a templomnál, betegségnél, emberek bűnénél, ő a Messiás, s ez a meglátás örvendező énekre nyitja majd az ajkunkat. Ezen túlmenően pedig „hagyjuk”, hogy Isten általunk szerezen magának dicsőséget, vagyis legyünk engedelmes eszközei az emberek között, a róla való bizonyágtételben és a világ számára végzett mindenféle szolgálatainkban. Ennek egyik módja az örvendező, hálaadó éneklés, mint másokat is öröme készítő felelet Jézus nekünk szóló szolgálatára.

Mert cantate vasárnapján is Jézus szolgál nekünk! Ne fogadjuk hállátlan hallgatással, mint a meggyógyított betegek. Ne is panaszkodjunk zúgolódó számonkéréssel, mint az írástudók. Hanem hirdesse énekünk és életünk, hogy Isten ígéreteinek minden öröme beteljesedett nekünk Jézus Krisztusban, mint ahogy hirdették a jeruzsálemi gyermekek. Mert hiszen gyermekek vagyunk valóban, Isten gyermekei.

Bárány Gyula

HÜSVÉT UTÁN 5. VASÁRNAP

Lk 18,1—8

Nem szabad belefáradni!

Exegetikai észrevételek

Lukácsnál gyakoriak az úgynevezett „kettős-példázatok” —, mint a 13. 18—21-ben a „mustármagról és a kovászról” szóló; 15. 3—10-ben az „elveszett juh” és az „elveszett drahma” példázata; — és az alapigénkkel összefüggő 11. 5—8-ban, a „barátjánál éjfélkor zörgető ember” példázata. Bár Jézus mindkettőnél — most csak a minket érintő példázatpárra gondolva — imádkozni tanít, mégis nyilvánvaló, hogy továbbviszi, elmélyíti, új összefüggésbe hozza a meg nem restülő imádkozás kérdését. Ez az új szempont az, hogy a hamis bíróról szóló példázatot az Emberfia várásához csatlakoztatja, eszhatológiai összefüggésbe állítja. Ezzel a meg nem lankadó imádság egyik forrásává a Krisztust-váró, éber-készenlét felelőségét tette; a másik forrás pedig az a keresztyén reménység, hogy Isten minden emberi tapasztalatot és elképzelést meghaladó módon hallgatja meg könyörgésünket.

És éppen a „hamis bíró” nyugtalanító képén izzik fel Jézus ígérete: nektek nem ilyen Istenetek van! — nem szabad hát az imádkozásba belefáradni! A várakozás idegtépő óráit, vagy „évszázadait” pedig megnyugtató módon magyarázza és „értelmesen kitölti”, az Isten „kegyelmes türelméhez” hozzáigazodó imádság reménységével. Isten tehát „nem késik” —, hanem „hosszan tűr” — értünk! Ezért a tanítvány egzisztenciális kérdésévé teszi Jézus, hogy az Ember Fia, mikor eljön, „vajon talál-e ilyen hitet a földön?” Milyen hitet? — hát olyat, amelyik nem kételkedik és bizonytalanodik Isten szeretetében, hanem „versenyt tud tartani Istennek azzal a türelmével, amellyel hordozza ezt a világot és hallasztja ítéletét.” (Pröhle: Lk. ev. 271. o.)

Az alapige iránya

Az imádság Jézus szerint nem „csendes-órák” tartása isteni, vagy saját magam fabrikálta rend szerint, hanem hívő, Krisztusban reménykedő életforma: a tanítványoknak „mindenkor imádkozniuk kell”.

Az igehirdetés körvonalai

1. *Tanuljunk imádkozni.* Akik ma együtt vagyunk az istentiszteleten ennek az igének az üzenetét meghallgatni, mindnyájan tudunk imádkozni. Bár ez nem is olyan természetes, hiszen nem egyszer találkozunk olyan konfirmandusokkal, akik még a Miatyánkot sem ismerik, amikor az első órára jönnek. De a templomos gyülekezettről mégis feltételezhető, hogy imádkozni tud. Jézus most mégis ezzel az igénnyel fordul felénk: tanuljunk imádkozni! Nem véletlenül említettem az előbb gyermekeinket, mert az imádkozást valóban a gyermekkorban kell elkezdni. Az imádság tanításának, az imádságra való nevelésnek két fontos területe van: az egyik a család élete, a másik a gyülekezet istentisztelete. Nincs

elhibázottabb módja a családban az imádságra való nevelésnek, mintha a gyermekkel úgy tanítatjuk az imádságot, mint egy „verset”, amit adandó esetben el lehet, vagy el „kell” szavalni a rokonok, esetleg a tisztelendő bácsi előtt. A keresztyén családban csak *együtt*, és csak *imádkozni* szabad. Ezen azt értjük, hogy amíg a gyermekünk tanul feltétlenül, de lehetőség szerint utána is együtt, fennhangon mondjuk az imádságot. És csak akkor, amikor a család valóban imádkozik, tehát reggel, este, evés előtt és evés után. És soha sem azért imádkozzon a gyermek, hogy „produkálja” magát. Ugyanilyen nagy hangsúlyt kell azonban helyeznünk arra is, hogy a gyülekezet istentiszteletén is tanítsuk a gyermekeinket imádkozni. S miután a legtöbb liturgikus imádság tömörségénél, elvont-általánosságánál fogva nem nagyon alkalmas az imádság tanítására, két pontra tenném a hangsúlyt. Az egyik a Miatyánk — amit együtt, fennhangon imádkozzunk — itt megtanulhatja a gyermek a közösségi imádkozás erejét, áldását. A másik az „oráció ökumenika”, ahol az imádság felelősségét, konkrétságát, „napra-kész” frissességét taníthatjuk meg gyermekeinkkel.

Túl egyszerű lenne azonban, ha ezen a vasárnapon, csak a gyermekeknek szólna igénk kérése: tanuljunk imádkozni. S bár az eddigiekből is akad néhány „tanulnivaló” a felnőtt gyülekezet számára, mégis a hangsúlyt itt az imádság tartalmára kell tennünk. Jó lenne, ha Isten Szentlelke most tanulásra kész „gyermekké” formálna bennünket.

2. Az „*özvegy asszonyok igazságáért*”. Nem kétséges, hogy Jézus igehirdetésében az „özvegyek és árvák”, az emberektől megvetett és elfelejtett, kismimizett és kihasznált szegényeket jelenti, akik Isten irgalma miatt a „törvény védelme”, szeretetének oltalma alatt állnak. S nekünk ezekért kell a mi korunkban megtanulni imádkozni így:

a) Istenem Te tudod, hogy milyen idegen kezd lenni hozzám a férjem, vagy feleségem. Nem érdekli az otthon, nincs közös tervünk, programunk. Adj erőt, hogy a magam sértődésével ne emeljek nagyobb választalat közibé. Adj türelmet, több szeretetet belém, hogy házasetünk széthulló cserépedénye a Te kezed által újra egybeforrjon. És hány otthonban kellene megtanulni ezt az imádságot: Uram Jézusom! Egy fogyó erejű nagyanya, vagy nagyapja vagyok. Nincs sok hátra már az életemből tudom, de ami még van, hadd tölthessem el enyéim között békességben. Adj sokkal több szeretetet belém, hogy ne akarjak mást, csak segíteni — mint ahogy Te tetted —, szolgálni a gyermekeink, unokáink között. De kérlek Uram, adj az enyéimbe is szeretetet, türelmet irántam, hogy ne keljen sohasem éreznem, hogy megtúrt, teher vagyok csupán a számukra. Nézzetek körül testvéreim a magatok családjában, a magatok életében és kezdjétek el a család megújulásáért, s a benne élők boldogságáért imádkozni!

b) A keresztyén ember számára a gyülekezet az a terület, ahol — a család kicsiny köréből kilépve — meg kell tanulnia a „másokkal élés”, az „egymásért élés” örömét. Ezért olyan fájó, ha éppen a gyülekezetben felejtkezünk meg egymásról —, marad látogatás nélkül a beteg és letörtlen valami szomorúság emésztő könnye. Ezért tűnik szinte gyógyíthatatlannak a seb, amit egy olyan testvérünk szava-lette okozott, akivel egy szószék alatt ülünk, egy oltárhoz térdelünk. — Biztat, felszabadít Jézus szava: ha kicsinek, megbántottak, elfeledettnek tudod magad szabad imádkozni, Isten a testvérietlen szíveket is meg tudja indítani. Ha van szemed észrevenni a gyülekezet életének bajait; van szíved megindulni az ügyefogyottabb testvér felé; s ha van felelősség benned igazán hordoz-

ni az egyház életmentő szolgálatát —, akkor tanulj meg imádkozni érte. Vegyünk példát a reformáció korából: amikor a pásztornak és a nyájnak egy volt szíve-lelke, amikor az evangélium előtt sokan kitárták a szívüket, az azért volt, mert sokan imádkoztak az egyházért és az evangélium ügyéért.

c) Hazánk életének gondjaihoz — munkahelyünk, társadalmunk problémáihoz is —, a keresztyén ember imádkozva nyúl hozzá. Ez nem azt jelenti, hogy a szakszerűséget és a felelős helytállást akarjuk egy-két „kegyes szólammal” pótolni, hanem azt, hogy ez az alapállásunk Isten-hitünkön keresztül köt hozzá hazánk szeretetéhez. De jelenti azt is, hogy „tisztá kezekkel” tudunk hozzájárulni a népünk életével kapcsolatos sebekhez, mert aki előbb imára kulcsolta kezét, az azt csak gyógyításra, építésre és békességre nyújthatja ki. Tanuljuk meg: hazánk életéért imádkozni nem állampolgári „kötelesség”, hanem mindennapi keresztyén szolgálat.

3. *Nem szabad belefáradni!* Amikor Urunk erre a „szüntelen imádkozó” életformára sarkal, nem minket akar „megmozdítani” csupán, hanem Isten hatalmának, megváltó szeretetének érkezését ígéri. Nem más akar, mint amire Luther is biztat kátémagyarázatában: „... hogy hozzánk is eljőjön!” Minden keresztyén családban, minden evangélikus gyülekezetben pezsdüljön meg az imádkozó élet — a Krisztust-váró, megváltást-váró kiáltás: Jövel Urunk Jézus!

Az igehirdetés elején talán azt gondoltuk: mi mindnyájan tudunk imádkozni. A gondok, problémák, bűneink súlya, de méginkább Jézus biztatása és ígérete miatt most úgy látjuk: az imádságot újra és újra tanulnunk kell. De haza ezzel az üzenettel menjünk: „arról mondott nekik példázatot, hogy mindenkor imádkozniuk kell, és nem szabad belefáradniuk”. *Nem szabad belefáradniuk!*

Csizmazia Sándor

MENNYBEMENETEL ÜNNEPE

János 20,16—18

A mennybemenetel teológiáját — elsőnek a világon — egy nő tanulta meg. Nagyon mélyről jött, mint mi is. De Jézus kezébe vette, mint benünket is. Ez volt élete legnagyobb eseménye. Nálunk sincs másképpen. Körülményeinek alakulása, életfordulatok elszürkülnek ehhez képest. Boldog, aki átélte. Nem könyvből olvasta, nem hallott róla csupán. Bűnbocsánatot kapott s így minden újjá lett számára. Ez szükségképpen, mert a bűnbocsánat az alap, amelyre ráépül az új élet. Új és új „impulzusok” valósítják meg ezt. Tovább, beljebb, mélyebbre! ahol ez nem történik meg, ott csak egy lelkiismereti görcs oldódott meg, a korábbi élet restaurálódott csupán. Ilyenkor „olcsó” a kegyelem s a feltámadás a földi élet prolongálása. De Istennek van arra gondja, hogy kegyelmet kegyelemre (!) vegyünk s az új (örök) életnek kóstolgaításából bővülködő élet váljon. Ennek a „továbbképzés”-nek is Jézus a mestere. Hiszen nem Mária ismerte fel Őt a temető kertben, amint az emmausi tanítványok sem ismerték fel Őt. A feltámadt Jézus ismerteti meg önmagát velünk. Amint fölénk hajolt szenvedésével és halálával s így megtörte rajtunk a bűn

hatalmát, úgy áll elénk győzelme erejével és dicsőségével s megszabadít a halál hatalmából. Tőlünk nem visz út az életre. Saját erőnkkel és értelmünkkel töretlen lenne rajtunk a bűn bilincse, rabságban tartana a halál és markában az ördög.

Ez a mennybemenetel teológiájának első leckéje: első a bűnbocsánat vétele és második a halálfélelemből való szabadulás. Mert a bűn zsoldja a halál ok és okozati összefüggésben. Nem szentimentális szempont, hanem reális magyarázat az, hogy Mária akkor ismeri fel Jézust, amikor Ő nevéen szólítja. Sokat felejtetünk, rengeteg élményünk szorulhat tudatalattinkba, de felejtethetetlen számunkra Jézus feloldozó szeretetének szívünk mélyéig hatolása. A feltámadás evangéliuma nem szabadít fel addig, amíg a bűnbocsánat személyesen nem lett legdrágább kincsünk. Aki azonban hittel párosította a feloldozás evangéliumát és így átéli a szabadulás örömét, az hiszi Jézusnak halál fölötti győzelmét is. Hogyne lenne ereje a halál fölött annak, aki reménytelenül összekuszálódott helyzetemből és iszonyú megkötözöttségeimből szelíd szavával megszabadított?!

1. Bárhogy fordítsuk Jézus szavát — „ne tartóztass engem”, vagy „ne illess engem” vagy „ne érints” — világos, hogy a feltámadt Jézussal másképpen van közösségünk, mint korábban. Nemcsak Ő jelenik meg Mária előtt másképp, hanem a Vele való kapcsolat is megváltozik. Ezt tudomásul kell venni, meg kell tanulnunk. Már nem „hajthatom fejemet Jézus ölébe”, nem szoríthatom át ujjongó örömmel és nem borulhatok lábai elé... bizony, nehéz lecke. A samáriai asszony sem értette, hogyan lehet Istent imádni lélekben és igazságban, számára az volt a kérdés: hol? a Garizim hegyén vagy Jeruzsálemben? milyen sokan kötik manapság is Isten jelenlétét különböző kegyhelyhez. De a templom sem Isten „kizárólagos” helye. Ezt már Salamon is tudta templomavatási imádsága szerint. A templom akkor tölti be hivatását, ha megtanít mindig és mindenütt Isten jóságos jelenlétében élni a Jézusért. Nem helyhez vagy időponthoz kötötte. Ha kilépünk a templomból, akkor is Isten jelenlétében vagyunk és akkor is lehetünk az Ő kegyelmes jelenlétében Jézus Krisztusért. Nagyobb ez, mint a kopernikuszi fordulat. Merőben új tapasztalási mód, de semmivel sem szegényesebb az előzőnél, sőt kimeríthetetlenül gazdagabb. Jelenlétének maximális valóságát jelenti, hogy hallom szavát és oltalmaz szeretete.

2. „Felmegyek az én Atyámhoz és a ti Atyátokhoz, az én Istenemhez és a ti Istenetekhez” — ez a mennybemenetel evangéliuma. (Ugyan a fordításban szívesebben vettem volna az „átmegyek” kifejezést, hogy az antik világkép félrevezető voltát elkerüljük.) Nemcsak „lejött” értünk, hanem „fel is ment”, azaz elkészült valamennyiünk részére az út, vissza az atyai házba! ez a mi perspektívánk a jövődre nézve és ezért ellenállhatatlan kötelezettségünk az elkészített úton való járásra. Aki elért bennünket ínségünkben, gondjaink és bajaink tengerében, szenvedésünkben, bűnünkben és halálra való rendeltetésünkben, imé, minden zeg-zugot bejárt, kötelékeket oldott, győzött bűnön, halálon, ördög hatalmán, eleget tett a törvény kárhóztató ítéletének —, immár a célnál van, éretünk és számunkra az út kész és járható az atyai ház terített asztaláig!

Másként Atyja Jézusnak az Isten, mint nekünk. Hiszen Ő az egyszülött Fiú. De Őerre Isten a mi Atyánk és a mi Istenünk. Jézus nélkül senki sem veheti ajkára az Atya nevét jogosan és érvényesen. De Jézus kiengesztelt bennünket a haragvó Istennel és ezért az Ő nevében bátran mondhatjuk: Atyám! Mi Atyánk! ez az egyház örömének elapadhatatlan

forrása, a mi „belső tartásunk”. Az apostoli többes a mi kiváltságunk. Félelem nélkül, gyermeki bizalommal járulhatunk színe elé, mint szeretett gyermekek szerető Atyjuk elé.

3. „Menj az én testvéreimhez és mondd meg nekik” — ez a mennybemenetel gyakorlati teológiája. Menni, mondani. Ezt is meg kell tanulnunk. Érzelmi fűtöttségéből, érzékelés igényéből csak a szolgálat útján lehet kiszabadulni. Mária így gyógyul meg és így vigasztalódik. Jézus kétszeres evangéliumot bíz reá. Az első az, hogy „testvérei”-nek nevezi azokat a férfiakat, akik cserbenhagyták, bőrüket mentve szétszaladtak, elhagyták és megtagadták. Ezt valóban nem várhatták a tanítványok. Színtiszta evangéliumot jelentett ez. Ők elbuktak, elfogyott hitük és szeretetük, de Jézus szeretete nem változik. Mit érezhettek József testvérei, amikor a rabszolgának eladott, régóta halottnak vélt öccsük leleplezte önmagát s őket mindennek ellenére testvéreinek tekinti... mennyivel több ennél is az az evangélium, amit Mária hirdet számukra! a második megbízatás pedig az az evangélium, hogy Isten nemcsak Jézusnak az Atyja, hanem egészen személyesen az ő szerető, mennyei Atyjuk.

Mielőtt évente felkeresném a családokat, toborzó levelet írok a konfirmandusjelöltekhez. A megszólítás: „kedves testvérkém”. Egy, korábban elérhetetlen család egyike ezen a banális formulán indult el. Édesanyja szerint sokszor elmondta: hát van nekem is testvérem?... s jött, boldogan megtapasztalva a testvéri közösséget.

Ünnepekre több család meghív egy-két menhelyi gyermeket. Az egyik patronáló apa könnyes szemmel számolt be arról, hogy a kis „korrekciós” lurkó naponta hányszor mondogatta, minden alkalmat megragadva: apuka, apukám...

Ez a mi szolgálatunk szépsége. Magános emberek számára testvért és atyát adni. Már nem kesereg Mária. Feszíti a szolgálat öröme. Viszi az evangéliumot a férfiak számára és ajkán zeng az öröm: „látta[m] az Urat!” Ez már a belső látás. Felszabadult a „testi” ismeret alól, felszáradtak könnyei, elmarad mögötte a temetőkert, fut a szolgálat útján, mint aki most már mindig „látja” Őt. Ez a mennybemenetel teológiájának eszköztológiája. Már most „látni” a Győztes Urat, Aki megajándékoz Atyával a mennyben és testvérekkel a földön. „Látni” mindig és mindenütt. Hite tekintetével látni Őt, mindennek elkezdőjét és bevégezőjét. Nincsen ennél pompásabb élet és nagyszerűbb szolgálat. Menni és mondani. Mennybemenetel ünnepének mozgósítási parancsa erre szabdit fel és erre kötelez!

Balikó Zoltán

HŰSVÉT UTÁN 6. VASÁRNAP

Lk 24,46—49

Küldetésünk

Perikópánkról általában húsvét másodnapján szoktak prédikálni, de akkor figyelembe veszik az előző verseket is (36—45. v.). A textus meg rövidítését Exaudi vasárnapra helyezése indokolja. Nem a húsvéti esemény áll most a középpontban, hanem „az élő Krisztus élő gyülekezete” és ennek a gyülekezetnek a küldetése. A textus megértéséhez szükséges az előző versekkel is foglalkozni. A 44—45. versek perikópánkhoz kapcsolása is indokolt a vasárnap témája miatt.

Lukács evangéliumának néhány sajátos vonását megfigyelhetjük perikópánkon is. Evangéliumán vörös vonalként végighúzódik a misszió gondolata. Az egyház, a tanítvány küldetése, hogy tanú legyen, mégpedig világtávlatban, de nem az, hogy az egész világot keresztyénné tegye. Más a tanú és más a propagandista. Az első évszázad végefelé foglalhata írásba Lukács evangéliumát. Gazdag missziói tapasztalatokkal rendelkezett. Ismerte a misszió kísértéseit is. Küzdött ezért Jézus személyének elszellemiesítése, misztifikálása ellen. Jézus nem fantom. Hangsúlyozza történetiségét. De sohase felejtje el a történeti Jézus titkát. Jézus Isten felkentje, küldötte. Jézus életét írja le, de nem a mai biográfia értelmében, hanem azzal a céllal, hogy bemutassa: ez az élettörténet az egész emberiség történetének közepe. Mindezt a Palesztinán túli világ népei számára akarja elmondani, de úgy, hogy nem hallgatja el Izrael népének világtörténeti küldetését, mert ez a küldetés éppen Jézus személyében teljesedik be. Nem szépíti a választott nép és a Jézus által választott tanítványok csődjét sem. Hitelenségük miatt *kellett* Jézusnak keresztre jutnia. Lehet, hogy más a vallásuk mint a pogányoké, de alapproblémájuk ugyanaz: a hitelenség, a gyakorlati istentagadás. Nem jobbak Pilátusnál. A választottak csődjében, Jézus megfeszítésekor, mégis Izrael Istenének Isten-sége válik nyilvánvalóvá, az ő minden ember javát munkáló üdvterve diadalmaskodik. Itt az Isten köztünk, hogy hozzá térjünk, éppen ehhez az Istenhez, mert Ő támasztja fel új életre az általa megítélt embert. Új életre, mely kiút a bűn rabságából, mert a bűn megbocsátásából él. Egy sajátos „biblicizmus”, „Ige-teológia” is jellemzi Lukácsot. Evangéliumának éppen 24. fejezetében erősen hangoztatja, hogy Jézus halálában is és feltámadásában is az őszövetségi ígéretek és Jézus szavai teljesednek be, de azt is tudatosítja, hogy a keresztnél önmagában néma, Jézus feltámadása önmagában üres mirákulum. A feltámadott Jézus ezért megjelenésekor mindig az Írások alapján prédikál (írásmagyarázatot tart). Addig beszél, míg hallgatóinak szeme elől el nem tűnnek a rémképek, fejükből ki nem tisztulnak a zavaros gondolatok. Érthetővé teszi számukra a Bibliát. Jelenléte mindig *beszédes jelenlét*. Misztérium, titok, de nem misztikum. — Lukács saját „Ige-teológiája” nem írászta mellet, hanem gyakorlati tapasztalatok közben született meg. Teológia nélkül még evangéliumot se lehet írni. Egyik evangélium se teológiátlan írás. Lukács mégsem a maga teológiáját propagálja. Elsősorban maga is „csak” *tanú*. Tanúskodás nélkül nincs teológia. A tanúskodás, a „martíria”, az evangélizáció teszi lehetővé, sőt szükségessé, hogy teológusok is legyünk.

Lukács „teológiájából” most csak a textusunkban is jelentkező sajátosságokat emeltük ki. Azért ilyen részletesen, hogy textusunk és feladatunk megértését segítsük általa. A továbbiakban a kijelölt szakasz részlein próbálunk meditatálni.

„Ti vagytok erre tanúk”

Igehirdetésünkben első sorban ennek a mondatnak a tartalmát kell erőteljesen kifejtenünk. Az egyház és a keresztyén ember küldetésének ez a megjelenési formája. Már Izrael népét is és később a keresztyén egyházait is arra választotta ki Isten, hogy emberszeretetének tanúja legyen. Ez Isten rendelése. Nem mi találtuk ki. Nem a mi vállalkozásunk. A feltámadott Jézus megjelenéseinek az a célja, hogy tanítványait tanúkká tegye. Kijelentő mondattal mondja: vagytok. Nem kéri, nem parancsolja, nem óhajtja (de jó lenne, ha tanúk lennétek). Az egyház mindig akkor erőtlenedik el, ha megfélekedezik arról, hogy tanú. Beszédünk propagandává vagy altató mesévé válik, a szolgálatot felváltja a magunk feltétele, közösségünk megközelíthetetlen és másokat megközelíteni képtelen morzsolódó zárt tömbbé válik, istentiszteletünk inkább taszít mint vonz. A küldetését felismerő egyház és keresztyén ember megújul hitében, reményiségében és szeretetében is.

„Erre”

Az új fordítás találoán választotta ezt a magán túltaló kötőszót. Mire tanú az egyház? Miről teszünk tanúbizonyságot? Élményeinkről? Hittapasztalatainkról? Ezek legfőljebb színező elemként szerepelhetnek bizonyosságtételünkben. Sajnos gyakran öncélúakká válnak. Mi arra vagyunk tanúk, ami megíratott és ami Jézus Krisztusban beteljesedett: Jézus Krisztusnak szenvednie kellett és harmadnapon feltámadnia kellett. „Kellott”, mert nem volt más megoldás. Isten csak így tudta kinyilatkoztatni, hogy az életet választotta számunkra. Tanúk vagyunk arra, hogy Isten emberszeretetének sikerült erősebbnek bizonyulnia annál a sok rossznál, amit az ember tesz, amivel önmagát és világát pusztulásba viheti.

„Hirdetni kell”

Ez küldetésünk célja. Ezért vagyunk tanúk. Isten nem nyugszik bele, hogy a világ napirendre térjen mindazon, amit az engedelmes küldöttben, szeretetének hűséges tanúja által tett miértünk. Az evangélizáció, vagyis az örömhír erőteljes hirdetése teszi lehetővé a megtérést, hogy hozzáforduljunk és így elforduljunk pl. attól a naivitástól, mintha a föld arcunk verejtéke nélkül is adna kenyéret, mintha a kenyér a mi erőfeszítésünk nélkül is igazságosan osztódnék el az emberek között, mintha egy pillanatra is elbizakodottakká tehetnének eredményeink és mintha beletörödnünk kellene kudarcainkba. Az evangélizáció teszi lehetővé, hogy elfogadjuk bűneink bocsánatát és felszabaduljunk az Isten parancsolatainak készsége teljesítésére. Az evangéliumban Ő maga akar szólni hozzánk. Ledönti a válaszfalakat, amelyek tőle és az emberektől elválasztanak, felépíti a hidakat, amelyeket bűneinkkel felrobbantottunk.

„Megnyitotta értelmüket”

A feltámadott Jézussal egy új világ, a jövő jelent meg tanítványai körében. Oly váratlanul, amint József testvérei között (Gollwitzer). Éppen az emmausi tanítványok híradásának teológiai kielemezésével foglalkoztak („lalountón” = fecsegve, teologizálgatva). Jézus bibliatanulmányozásra készíteti őket. Cosdát tesz, fantomokkal küzdő, hitetlen tanítványainak „megnyitotta értelmüket, hogy értsék az Írásokat”. A 24. fejezetben többször is szerepel a „megnyitni” ige (45, 31, 32). Két dologra figyelmeztet. a) A Szentírás különös, titokzatos, „hét pecséttel lezárt” könyv, csak az nyithatja fel, aki arra méltó (Jel. 5!). A Szentírás megértésének kulcsa Jézus, csak azelőtt tárul fel, aki követi őt. — b) A bibliatanulmányozás küldetésünk betöltését segíti. Bibliai megújíthatóság nélkül összevissza fecsenek a tanúk.

„Maradjatok — amíg”

Jézus tanítványait erejükön felül való útra küldi, de maga ruházza fel őket erővel. Meghagyja nekik, hogy maradjanak Jeruzsálemben, vagyis azon a helyen, ahol minden kudarcukra emlékezteti őket és várjanak, nem a sült galamra, hanem amíg el nem küldi az Atya ígéretét, a Szentlelket. Ez azt jelenti, hogy a helytálló türelem és az imádság nem hiábavaló. Jézus maga tesz alkalmassá bennünket küldetésünk betöltésére, a misszióra. Nem enged megfutamodni. Megtanít imádkozni. Imádság nélkül nincs misszió.

A küldetés szó a Balczó Andrásról készült film óta új csengést kapott. Egy év múltán ne kezdjünk részletes ismertetésébe. Legfeljebb annyit mondhatunk el — mert ez a nagy hírű olimpiak és világbajnok magatartásának részleteivel kapcsolatos viták ellenére is kitűnik —, hogy a keresztyén ember, álljon az élet bármely pontján: tanú.

Textusunk arról szól, hogyan válhat küldetésünk, tanúbizonyosságunk érvényessé, hitelessé és hatékonyá. Ezzel a kérdéssel foglalkozott dr. Káldy Zoltán püspök múltévi jelentésében, amikor a misszió négy dimenzióját mutatta meg. Igehirdetésre készülve érdemes újra átolvasni.

Benczúr László

Egyháztörténeti évfordulók

Az 1838. évi pesti árvíz és a pesti evangélikus gyülekezet

Az 1838-as esztendő vészterhes napokkal köszöntött Pest-Budára. Már január 6-án a megáradt Duna elárasztotta Buda mélyebben fekvő részeit. A szokatlanul hideg télen a folyón helyenként 3 méter vastagra nőtt a jég és a Csepel-sziget északi csúcsán a megakadt jégtorlasz összefagyott. Március első napjaiban a jégtáblák egyre magasabbra torlódtak. A budaiak tettek is intézkedéseket a katasztrófa elhárítására, de Pest város tanácsa bízott a várost övező gátak erejében. Igaz, hogy megerősítették az alacsonyabb belvárosi gátat, ami a mai Szende Pál és Pesti Barnabás utca közti szakaszon volt, ahol 2 méter széles és 130 cm magas koszorút emeltek a gátra. A mai Alkotmány utca vonalán nyúlgátakat emeltek és eltöltték a csatornákat. Arra számítottak, hogy a katonaságnak sikerül szétlőni a torlaszt. Ezt március 13-án délután 3 órakor meg is kísérelték. Úgy látszott, hogy megindul a jég és a gátak megvédik a várost a katasztrófától. De korai volt az öröm. Éjszakára ismét torlasz képződött. A megnövekedett víznyomás a belvárosi gátat átszakította és a lobogó fáklyafénynél dolgozó munkások minden erőfeszítése hiábavaló volt. Néhány óra alatt 60 cm-t emelkedett az ár. Éjfélkor a váci gát, majd hajnalban a soroksári szakadt át. Csaknem az egész város víz alá került. Március 15-én 929 cm volt a vízállás. Ez 164 cm-el volt magasabb, mint a korábbi maximum. A belvárost 203, a Ferencvárost 260, a Józsefvárost 216, a Terézvárost 208, a Lipótvárost 150 cm-es víz borította. Volt olyan hely is — mint például a mai József körút vidéke, ahol 380 cm magas volt a víz. A város területéből mindössze 37 holdnyi maradt szárazon. A legnagyobb sziget a mai József Attila utca, Bajcsy-Zsilinszky út, a Deák tér, Gerlóczy utca, Városháza utca, Bécsi utca, Harmincad utca, József nádor tér által határolt terület volt. Ezen állt a Deák téri templom is, amely megnyitotta kapuit az árvíz elől éjszaka menekülők előtt. A hirtelen jött árvíznek viszonylag kevés, mindössze 151 halálos áldozata volt, pedig az emberek nagy részét álmában érte a szörnyű sorscsapás. Ez Wesselényi Miklós és társainak az áldozatos munkáját dicséri. A Deák téri templom nemcsak az evangélikus hívek előtt nyitotta meg kapuit, hanem a környéken élő zsidó családok is itt találtak menedéket. A pesti zsidóság és az evangélikus gyülekezetek közötti jó kapcsolatokat nem ez a sorscsapás szűlte, hiszen a Deák téri templom egykori toronyórájához, melyet 1829 pünkösdjén avattak, valamint a Sütő utcai gimnázium épületéhez jelentős adományokkal járultak hozzá Pest város zsidó polgárai. Az 1830—31-es kolerajárvány idején saját szegényeiken kívül naponta 82 keresztyén családot is elláttak étellemmel, amiért József nádor mondott köszönetet. A pesti árvízben tanúsított testvéri — ma úgy mondanánk, hogy diakóniai — szolgálatáért az evangélikus gyülekezetnek és Lang Mihály lelkésznek 1840 májusában egy domborművel ékesített remekbe készült kelyhet ajándékozott Löwy Hermann ékszerész, az izraelita hitközség elöljárója.

Szigeti Jenő

Az Evangélikus Sajtóosztály Irattejesztésében kaphatók

Biblia — — — — —	105,— Ft
Biblia (új fordítás) — — — — —	180,— Ft
Újszövetség (új fordítás) — — — — —	46,— Ft
Énekeskönyv (nagyalakú) — — — — —	75,— Ft
Agenda — — — — —	128,— Ft
Anyakönyvi kivonatok — — — — —	50,— Ft
Kis Káté — — — — —	3,— Ft
Konfirmációi Káté — — — — —	10,— Ft
Anyakönyvi ívek — — — — —	3,20 Ft
Konfirmációi emléklap — — — — —	2,— Ft
Emléklapok — — — — —	3,— Ft
Karner: Isten, világ, felebarát — — — — —	4,— Ft
Káldy: Bevezetés az Újszövetségbe — — — — —	30,— Ft
Hitvallási iratok I. — — — — —	45,— Ft
Hitvallási iratok II. — — — — —	45,— Ft
Groó: Az élet kenyere — — — — —	5,— Ft
Karner: Testté lett Ige — — — — —	45,— Ft
Úrvacsorai ostya — — — — —	4,50 Ft
Ottlyk: Istenszeretet — emberszeretet — — —	17,50 Ft
Ottlyk: Hűség Istenhez és népünkhöz egyházunk történetében — — — — —	82,— Ft
Nagy: Egyház a mai világban — — — — —	85,— Ft
A reformáció öröksége és kötelezése — — — — —	22,— Ft
Pálfy: Jeremiás II. — — — — —	62,— Ft
Káldy: Új úton — — — — —	135,— Ft
Koráliskola I. — — — — —	20,— Ft
Koráliskola II. — — — — —	50,— Ft
Hitünk-életünk (szórványhittankönyv) — — — — —	16,— Ft
Csizmazia: Igaz emberségért — — — — —	32,— Ft
Hafenschcr—Selmecezi—Vámos: Az ember védel- mében — — — — —	30,— Ft
Ottlyk: Az evangélikus egyház útja a szocializ- musban — — — — —	80,— Ft
Dóka: Márk evangéliuma — — — — —	127,— Ft